

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2023 / CİLT / VOL.: 4 / SAYI / NO: 2

Mustafa Çağatay OKUTAN

History of "Liberal Conservative Right" in Türkiye And its Effects on Today's Turkish Politics / Türkiye'de "Liberal Muhafazakâr Sağ'ın" Tarihsel Serüveni ve Günümüz Türk Siyasetine Etkileri

Pınar COŞKUN TUNA - Onur TÜRKÖLMEZ

Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivism / New Social Movements and Digital Activism

İbrahim İRDEM - Efe MERT

Deprem, Dirençli Kent ve Acil Afet Yönetimi: Türkiye Örneği / Earthquake, Resistant City and Emergency Disaster Management: the Case of Türkiye

Batuhan AYDIN - Emrah FİRİDİN

6360 Sayılı Yasanın Halkın Belediye Algısı Üzerindeki Etkisi: Maçka Örneği / The Effect of the Law Numbered 6360 on the Perception of the Municipality of the People: an Example of Maçka

Bekir GEZER

Kamu Personel Rejiminde Memur Kadrolarını Etkin Kullanma Mekanizmaları / Mechanisms For Effective Use of Civil Servant Cadres in the Public Personnel Regime

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2023 / CİLT / VOL.: 4 / SAYI / NO: 2

**ULUSLARARASI
HAKEMLİ DERGİ**

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

YIL / YEAR: 2023 / CİLT / VOL.: 4 / SAYI / NO: 2

ISSN: 2717-9729

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Adına Sahibi/Owner
Doç. Dr. Cenay Babaoğlu / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Editörler/Editors

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu - Doç. Dr. Elvettin Akman
Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan - Doç. Dr. Onur Kulaç

Dergi Sekreteryası/Journal Secretariat

Arş. Gör. Gökberk Uray / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Yabancı Dil Editörü/Language Editor

Arş. Gör. Dr. Dilek Dede

İletişim/Contact

kaypoddergi@gmail.com

E-posta/E-mail: kaypoddergi@gmail.com

Genel Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/pub/kaypod>

Yayın Türü/Publication Type

Elektronik / Electronic

Yapım/By Production

Ajans Düş Pınarı

Birlik Mh. 465. Cd. No: 1/5 Çankaya/ANKARA

Tasarım/Design: Pınar COŞGUN

E-posta/E-mail: bilgi@duspinari.com

Genel Ağ/Web: www.duspinari.com

e-yayın/e-publication

© Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarna aittir. Resmi görüşü yansıtmaz.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Yılda 3 (üç) sayı yayımlanır.

Uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergi İndeksleri/Indexes

Dergimize gönderilen makaleler benzerlik analizi programları yoluyla intihal riskine karşı kontrol edilmektedir.

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2023 / CİLT / VOL.: 4 / SAYI / NO: 2

Editör Kurulu / Editorial Board

- Prof. Dr. Shui Yan Tang, University of Southern California, ABD
Prof. Dr. Alexey G. Barabashev, National Research University, Rusya
Prof. Dr. John Duffy, University of Alaska, ABD
Prof. Dr. Todor A. Tanev, Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaristan
Prof. Dr. Mete Yıldız, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Paul Leonard Gallina, Bishop's University, Kanada
Prof. Dr. Dimitris Gouscos, University of Athens, Yunanistan
Doç. Dr. Teona Mataradze, Tbilisi State University, Gürcistan
Doç. Dr. Tekin Avaner, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye
Dr. Athanasios Podaras, Technical University of Liberec, Çekya
Dr. Dejan Maralov, Goce Delchev University, Kuzey Makedonya
Dr. Veronika Linhartova, Ambis University, Çekya
Dr. Bo Li, Huaiyin Institute of Technolog
-

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Prof. Dr. Tamar Dolbaia, Tbilisi State University, Gürcistan
Prof. Dr. Wolfgang Drechsler, Tallinn University of Technology, Estonya
Prof. Dr. Gülise Gökçe, Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Doğan Nadi Leblebici, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yusuf Şahin, Aksaray Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. William Webster, University of Stirling, İngiltere
Prof. Dr. Perfecto G. Aquino, Duy Tan University, Vietnam
Dr. Martin Sobotka, University of Pardubice, Çekya
Dr. Florin Constantin Mihai, Alexandru Ioan Cuza University, Romanya
Dr. Lucie Sobotkova, University of Pardubice, Çekya
Dr. David de Gennaro, Italian National School of Administration, İtalya
Dr. Cecep Mustafa, University of Stirling, Birleşik Krallık
Dr. Baasanjav Ganbaatar, National University of Mongolia, Moğolistan

Bu Sayının Hakemleri / List of the Referees of the Current Issue

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Emrah AYHAN, Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail DURSUNOĞLU, Bayburt Üniversitesi

Doç. Dr. Sefa USTA, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Doç. Dr. Yusuf SAYIN, Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Enes YALÇIN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esra TANİ YILDIZ, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan TURHAN, Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhterem DİLBİRLİĞİ, Polis Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Umut ÜZMEZ, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf PUSTU, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

TAKDİM

Kıymetli Okuyucularımız, Değerli Araştırmacılar;

On birinci sayımızda farklı üniversitelerden akademisyenler ve çeşitli kurumlardan araştırmacılar dergimize katkı sundular.

Sayının ilk çalışması, Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN tarafından hazırlanan “Türkiye’de “Liberal Muhafazakâr Sağ”ın” Tarihsel Serüveni ve Günümüz Türk Siyasetine Etkileri” başlıklı makaledir. Bu çalışmada, temelde günümüz siyasetine etki eden tarihsel birikimi irdelerken “liberal muhafazakâr sağ” temel alınmış ve Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidar başarısındaki etkisi ana tema veya soru olarak belirlenmiştir.

Sayıdaki ikinci çalışma, Doktora Öğrencisi Pınar COŞKUN TUNA ve Dr. Öğr. Üyesi Onur TÜRKÖLMEZ tarafından kaleme alınan “Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm” başlıklı makaledir. Bu çalışmanın amacı, son yıllarda meydana gelen büyük toplumsal eylemlerin sosyal medyadaki yansımalarının tartışılarak dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketlerin kitle desteği kazanmasındaki etkilerini ortaya koymaktır.

On birinci sayıda yer alan “Deprem, Dirençli Kent ve Acil Afet Yönetimi: Türkiye Örneği” başlıklı üçüncü çalışma, Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İRDEM ve Yüksek Lisans Öğrencisi Efe MERT tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmanın amacı; acil afet, risk ve kriz yönetimi süreci merkezde olacak şekilde Türkiye’de dirençsiz kentlerin nasıl dirençli kentlere dönüşebileceğini betimleyici bir yöntemle ortaya koymaktır.

On birinci sayıda yer alan dördüncü çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Emrah FİRİDİN ve Yüksek Lisans Öğrencisi Batuhan AYDIN tarafından hazırlanan “6360 Sayılı Yasanın Halkın Belediye Algısı Üzerindeki Etkisi: Maçka Örneği” başlıklı makaledir. Bu makalede, 6360 sayılı Yasanın getirdiği değişikliklerin halkın belediye algısını ne yönde değiştirdiği Maçka ilçesi üzerinden incelenmektedir.

Bu sayıda yer alan son çalışma, Dr. Bekir GEZER tarafından hazırlanan “Kamu Personel Rejiminde Memur Kadrolarını Etkin Kullanma Mekanizmaları” başlıklı makaledir. Bu çalışma, Türkiye’de uygulanan kamu personel rejiminde, memur kadrolarını daha etkin ve verimli kılmak için alınan önlem ve mekanizmaları ele almaktadır.

Bu sayımızda emeği geçen bütün editöryal ekibimize, değerli vakitlerini ve birikimlerini dergimiz ile paylaşan saygıdeğer hakemlerimize, bilime katkı sunacağı düşüncesi ile yazılarını bizimle paylaşan yazarlarımıza ve tabii ki siz değerli okurlarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bir sonraki sayımızda buluşma temennisiyle....

Editörler

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu

Doç. Dr. Elvettin Akman

Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan

Doç. Dr. Onur Kulaç

FOREWORD

Dear Readers and Researchers,

In our eleventh issue, academics from different universities and researchers from various institutions contributed to our journal.

The first study of the issue is the article titled “History of “Liberal Conservative Right” in Türkiye and Its Effects on Today’s Turkish Politics” by Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN. In this study, the “liberal conservative right” is taken as a basis when analyzing the historical accumulation affecting today’s politics and its impact on the ruling success of the Justice and Development Party is determined as the main theme or question.

The second study in the issue is the article titled “New Social Movements and Digital Activism” written by PhD Student Pınar COŞKUN TUNA and Asst. Prof. Dr. Onur TÜRKÖLMEZ. The aim of this study is to discuss the reflections of the major social protests that have occurred in recent years on social media and to reveal the effects of digital activism in gaining mass support for new social movements.

The third study titled “Earthquake, Resilient City and Emergency Disaster Management: The Case of Türkiye” in the eleventh issue was written by Asst. Prof. Dr. İbrahim İRDEM and Master’s Student Efe MERT. The aim of the study is to reveal how non-resilient cities in Türkiye can be transformed into resilient cities with a descriptive method, with the emergency disaster, risk and crisis management process at the center.

The fourth study in the eleventh issue is prepared by Asst. Prof. Dr. Emrah FİRİDİN and Master’s Student Batuhan AYDIN, titled “The Effect of the Law Numbered 6360 on the Perception of the Municipality of the People: An Example of Maçka”. This article analyzes how the changes brought by the Law No. 6360 have changed the public’s perception of the municipality through Maçka district.

The last study in this issue is the article titled “Mechanisms for Effective Use of Civil Servant Cadres in the Public Personnel Regime” prepared by PhD Student Bekir GEZER. This study deals with the measures and mechanisms taken to make civil servant cadres more effective and efficient in the public personnel regime implemented in Türkiye.

We would like to extend our endless thanks to all our editorial team who contributed to this issue, to our esteemed reviewers who shared their valuable time and knowledge with our journal, to our authors who shared their articles with us with the idea that they will contribute to science, and of course to you, our valuable readers. Hope to meet you in our next issue.

Editors

Assoc. Prof. Dr. Cenay Babaoğlu
Assoc. Prof. Dr. Elvettin Akman
Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan Erdoğan
Assoc. Prof. Dr. Onur Kulaç

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Takdim	190
Foreword	191

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

History of “Liberal Conservative Right” in Türkiye And its Effects on Today’s Turkish Politics

Türkiye’de “Liberal Muhafazakâr Sağ’ın” Tarihsel Serüveni ve
Günümüz Türk Siyasetine Etkileri.....195

Mustafa Çağatay OKUTAN

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm

New Social Movements and Digital Activism..... 211

Pınar COŞKUN TUNA - Onur TÜRKÖLMEZ

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Deprem, Dirençli Kent ve Acil Afet Yönetimi: Türkiye Örneği

Earthquake, Resistant City and Emergency Disaster Management: the Case of Türkiye .241

İbrahim İRDEM - Efe MERT

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

6360 Sayılı Yasanın Halkın Belediye Algısı Üzerindeki Etkisi: Maçka Örneği

The Effect of the Law Numbered 6360 on the Perception of the Municipality of the
People: an Example of Maçka.....277

Batuhan AYDIN - Emrah FİRİDİN

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Kamu Personel Rejiminde Memur Kadrolarını Etkin Kullanma Mekanizmaları

Mechanisms For Effective Use of Civil Servant Cadres in the Public Personnel Regime.....305

Bekir GEZER

HISTORY OF “LIBERAL CONSERVATIVE RIGHT” IN TÜRKİYE AND ITS EFFECTS ON TODAY’S TURKISH POLITICS

Türkiye’de “Liberal Muhafazakâr Sağ”ın” Tarihsel Serüveni ve Günümüz Türk Siyasetine Etkileri

Mustafa Çağatay OKUTAN*

ABSTRACT

It is possible to say that Right wing policy has always had the chance to express itself in every period of politics in Turkey and since the beginning of the practice of democratic principles; it has been almost the sole determinant of political power. Sociologic factors pushing the Right to being the determinant of Turkish politics are doubtlessly a subject of another discussion. Nevertheless, it is useful to make a point, which would not deter the integrity of this study and on the basis of this point, define its effects on today’s Turkish political dynamics. In this context, the first issue that has to be stated is that the conservative themes, whose roots are intertwined with the past and daily practices of Turkish society, make things considerably easy for Right wing politics. In a way, Turkish society, succeeding in synthesizing religion with nationalism, made a stance even only with this aspect of its. Also, society’s expressing its conservative concerns mostly over traditions has opened ways for both giving it a historical meaning and interpreting religion on the context of traditions. On this basis, the “liberal conservative right” was taken as the basis while examining the historical boundaries that affect its politics in general, and the effect of the Justice and Development Party’s success in power was used as the main theme or question.

Anahtar Kelimeler: Liberal Conservative Right, Political Parties, Turkey

Öz

Türkiye’de Sağ siyasetin hemen her dönemde kendini ifade edebilme şansı bulduğunu ve demokratik ilkelerin pratik edilmesinden bu yana ise, siyasal iktidarın neredeyse tek belirleyicisi olduğunu söylemek mümkündür. Sağ’ı Türk siyasetinde belirleyici konuma iten sosyolojik etmenler hiç kuşku yok ki ayrı bir tartışma konusudur. Yine de bu çalışmanın bütünlüğünü bozmayacak düzeyde bir tespitin yapılması ve buradan hareketle günümüz Türkiye’sinin siyasal dinamiklerine yönelik etkilerinin belirlenmesinde fayda vardır. Bu bağlamda ilk ifade edilmesi gereken husus, Türk toplumunun geçmişinde ve gündelik pratiklerinde kök salmış olan muhafazakâr temaların, Sağ siyasetin işini büyük ölçüde kolaylaştırdığı gerçeğidir. Bir bakıma, dini milliyetçilikle sentezleyebilme başarısı gösteren Türk toplumu, sadece bu yönüyle bile muhafazakâr bir duruş sergilemiştir. Ayrıca toplumun muhafazakâr kaygılarının büyük ölçüde gelenekler üzerinden ifade ediliyor oluşu hem tarihsel bir anlam katması hem de dinin gelenek bağlamı yorumlanması yollarını açık tutmuştur. Bu çalışmada, temelde günümüz siyasetine etki eden tarihsel birikimi irdelerken “liberal muhafazakâr sağ” temel alınmış ve Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidar başarısındaki etkisi ana tema veya soru olarak belirlenmiştir.

Keywords: Liberal Muhafazakâr Sağ, Siyasal Partiler, Türkiye

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, cokutan@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2988-7285.

1. INTRODUCTION

The fact of having religion synthesized with nationalism and traditions, made it easier for Turkish society to internalize liberal values. In other words, Islamic practices on nationalism context have, being true to Islam's basic rules, made it possible for other perceptions to live along. As a matter of fact, different sects of the religion of Islam being practiced together without problems in Turkey and even having different religions continuing their existences without problems, are noteworthy. This unproblematic association, which had existed throughout the Ottoman Empire, has settled on a route based on principles, as Turkey adopted a Republic regime; and in this context, secularity has been perceived by the Turkish society as the assurance of freedom of religion.

Freedom of religion is one of the meeting points of liberalism and conservatism in Turkey. It should be right away said that the meeting meant is a sociologic one. Such that, neither during the Ottoman period nor after the establishment of the Republic we could say that there was a completely unproblematic period in terms of legal regulations and political power practices. However, after Turkish society started to have a significant effect on the politics of the country, it had the chance to express its own traits and such traits became among the prior aspects of the agendas of political parties, who became candidates for political power. In a way, liberal and conservative social values have had a scale and effect that could not be ignored by political parties.

2. METHODOLOGY AND/OR LIMITS

Since November 2002, Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi-AKP) has been holding the political power in Turkey. Discussing as a whole the election successes of AKP, who took position in Turkish politics with a "conservative democrat" identity, would have a nature that would exceed the limits of this study. Therefore the study will focus on only one of the elements that drove AKP to power and will be based on the presupposition that this element is one of the most important determinants. Said element, as in every country that adopted democracy as its regime, is the fact that the political parties, who used their skills of taking into account the sociopolitical values accepted by the majority of the population in Turkey, have achieved success. In this context, AKP must be considered as a political movement that has well-assessed the liberal-conservative values internalized in Turkish society. However, it shouldn't be forgotten that AKP's success

became possible with its ability to analyze the current situation as well as its background brought by history.

Study will examine the political parties that prepared AKP its political background, in terms of their liberal-conservative principles. At the end, the political values, which have been taken as basis by AKP, will be discussed and this way, an opportunity for deliberation on the historical-political background of Turkish society will be presented.

Although “liberal conservatism” definition implies the obligation of defining or describing both ideologies embodying this definition, it can be said that this study does not need such deployment. Focusing of what liberalism and conservatism singly implies might create the risk for missing the origin of the point. In other words, “liberal conservatism” has a meaning, implying the conjunction points of liberalism and conservatism. So, trying to understand what is meant by the said definition is more functional to comprehend the study.

Conservatism had its philosophical birth in Edmund Burke’s book *Reflections on the Revolution in France* (Nispet, 1986, p. 1). There is no doubt that conservatism has reached its theoretical entirety as a result of the reaction against the French Revolution. In this context, the meaningful thing is that the said reaction has showed itself in two ways. As a matter of fact, conservatism’s having its Continental European and Anglo-American types is related to the magnitude of the resentment against the French Revolution. The first one rejects the change, while the second finds it positive (Özipek, 2003, p. 67). Liberal conservatism can be thought of the political practice of Anglo-American type conservatism.

3. ORIGINS OF LIBERAL CONSERVATIVE RIGHT

We can say that the democracy adventure of Turkey had a late start in comparison with developed Western democracies. Although year 1945, in which multi-party political life started, is shown as the period of transition to democracy, it should be noted that intellectual origins and practices went deeper into the past. In this context; modernizing efforts, and the intellectual and organizational reactions to Emperor’s absolute rule, especially during Ottoman Empire’s final periods, should be cited. Moreover, the intellectual and operational outbursts, which were much more emphasized on the last days of the Empire, against Emperor’s administrative approach, created important effects in Turkey’s later political life. Even so, in today’s Turkey, one should look for the origins of the current dominant political lines, within the Ottoman Empire.

In Turkey Right wing has had the chance to express itself in many different media. For example, nationalism could be expressed and politically represented, and Islamism had the chance to be seen on the political arena from time to time. However, with the statement and political representation of both nationalism and Islamism from within conservatism, a stronger Turkish right emerged. Therefore, conservatism had the chance to express itself almost in every period Turkey. Conservative politics, which succeeded to keep Nationalism and Islamism within itself, reinforced its success as long as it allowed liberalism. This way, there have been no disturbances for it to meet with the Turkish society.

Interest of conservatism and Turkish conservatives to liberal values is closely related to Ottoman Empire's entering into a process of collapse. As a matter of fact, while searching for ways to rescue the Empire from this drastic situation, the most important choice available for those who stood by the idea of "change" was related to the functions of the government. More precisely, Emperor's unlimited power was shown as the root of almost all problems (Tunaya, 2004, p. 39-41). They were not able to prevent the collapse of the Empire but each attempt, performed on the grounds of limiting the government, created areas where liberalism could display itself.

On this stage, importance of Young Turk movement must be mentioned. Finding Emperor Abdülhamid II's rule oppressive, Young Turk movement carried out its activities by its underground organization (Berkes, 2002a, p. 389-390) and finally succeeded in Ottoman Empire's transition to a constitutional monarchy in 1908. Empire's transition to constitutional monarchy was, without a doubt, extremely important. However, what is much more important than this development is the date when two important political lines, which have made their marks in Turkish politics until today, emerged. 1902 is a significant year that should be analyzed with the results of the congress held by Young Turks to stop their disorganization (Ülken, 1966, p. 191). As a matter of fact, at the end of the congress, which was held with the belief that they would be stronger against Sultan Abdülhamid's rule by acting together, there were discrepancies instead of unity. Committee of Progress and Union (Terakki ve İtilah Cemiyeti) was established after Ahmet Rıza, who was an influential name among the Young Turk movement, and his team came forward advocating a statist and centralist stance (Çavdar, 1995, p. 75). This group was followed by others in Turkish political life in later years, Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Partisi-CHP) has been its strongest representative. This Party was in power alone between 1923 and 1950, and in later years was in impor-

tant points as coalition partners in power or the main opposition party from time to time in Turkish political life.

The second political line created by the 1902 Young Turk congress emerged under the leadership of Prince Sebahattin, who was the nephew of Emperor Abdülhamid II. This group showed a liberal political stance favoring decentralization (Berkes, 2002b, p. 72), and had important followers in later years. In this context, we can cite the Progressive Republican Party (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) and the Democrat Party (Demokrat Parti).

Both Young political lines created by the Turk congress felt disturbed by the Emperor's rule and shared the common ideals for the transition constitutional monarchy. The difference was at the point of methods and the measure of the limits of the government. So, the fact that both movements actually opened the door to liberal values, despite their scales were different, cannot be ignored. However, the political line led by Ahmet Rıza was unsuccessful in meeting with the values of the Turkish society and continued its statist-elitist tendency. Because it was distant from liberal values, it could not find the chance to rule alone in Turkish political life after 1950. However, the political line led by Prince Sebahattin has become the determinant factor of post-1950 Turkish politics. The best definition for this line is "liberal conservative" politics.

Ömer Çaha points out, in respective chronological order; Progressive Republican Party, Liberal Republican Party (Serbest Cumhuriyet Fırkası), Democrat Party and the Motherland Party (Anavatan Partisi) as the representatives of "liberal conservative right wing" in Turkish politics (Çaha, 2001, p. 126). These parties left AKP a significant background and legacy. Based on historical order, we can begin to assess the said legacy and finally, analyzing Justice and Development Party.

3.1. The Party is Respectful to Religious Thoughts and Beliefs

The first opposition political party established after Turkey adopted the Republic regime was Progressive Republican Party (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası). The Party was founded as a result of a series of political developments and materialized as an extension of ideal differences among the military staff who commanded the Turkish War of Independence.

Established during the War of Independence, Turkish parliament became a stage for political groupings by time. Those who acted together with the leader of the war and the founder of new Turkey, Mustafa Kemal Pasha were named

as the First Group, and those who opposed the Pasha's administrative approach were named as the Second Group (Hale, 1996, p. 69). Both groups acted within the People's Party (Halk Fırkası), which was considered as the organization of the team who carried out the War of Independence. However, by time, ideological differences among the groups increased. As a matter of fact, in November 1924, Progressive Republican Party got its place in political life.

The name and founders of the new formation were eponymous for the identity of the Party. Party's name emphasized the support for progress but the disturbance felt for the destructive practices of this progress was declared in the program. In a way, with its name and program, the Party opted to advocate an Anglo-American type conservatism by changing the existing institutions without destroying them. Stressing the freedom-limiting characteristics of the current situation, Progressive Republican Party had the belief that Mustafa Kemal and his team chose an authoritarian administration, and the Party adopted policy a in this frame. Consequently, it made its presence felt as the first serious liberal conservative political movement after Prince Sebahattin.

Founders of Progressive Republican Party were among those who had significant effects in Turkish politics. These people were in the front lines of Turkish War of Independence as soldiers or politicians. Kazım (Karabekir) as a conservative nationalist, Rauf (Orbay) constitutional monarchist, Ali Fuat (Cebesoy) as a Bolshevik sympathizer, İsmail (Canpolat) as a Progress and Union supporter, Adnan (Adıvar) as a scientist and Hüseyin Avni (Ulaş) as a liberal, became the founders of the Party (Uzun, 2010, p. 118).

Despite their different identities, the founders of the Party were named as the "Conservatives without Turbans". However, the Party's program was more in line with Prince Sebahattin's ideals and had opened the door to liberalism. They had different ideas than Mustafa Kemal for converting the new government through a group of revolutions. According to Progressive Republican Party; change had to be slow, and authoritarian, centralist and radical practices should not have been included (Uzun, 2010, p. 118).

The most remarkable elements in the Party's program were the articles in compliance with liberal principles. In this context, liberalism in economic area was stressed, foreign capital entrance to the country was deemed positive and decentralization was embraced in administration (Uzun, 2010, p. 118).

The Party also continued its liberal identity in terms of rights and freedoms. Accordingly, the Party declared that it considers personal freedom sacred in any area, they are the most fierce supporters of freedoms and emphasized their respectful stance towards religious beliefs. The last statement was shown as a ground for closing the Party.

Progressive Republican Party was met with great interest right after it was established and within a short time. However, its political life was ended by being associated with the Sheik Said Revolt, which burst in eastern Turkey. Especially, on the grounds of the expression in the Party program, saying “respect for religion”, the Party was decided to be closed by the Turkish government. So, first opposition party of the Republic of Turkey was erased from politics. Its founders and members were also banned from politics.

Progressive Republican Party left significant marks in Turkish political life as a political party that was mostly formed of conservative people who adopted liberal principles. Above all, they showed the determination criticize the pace of the revolutions in a new government and to advocate liberal values against a strong leader like Mustafa Kemal.

Mustafa Kemal accused the Party of being reactionary (Yerasimos, 1992, p. 98). In his “Speech-Nutuk”, which he delivered in 1927, he said the following on the issue (Nutuk, 2005, p. 632-633):

“How could it be taken seriously and to what extent could it be considered sincere that those who even abstain to say the word “Republic”, those who want to strangle the Republic the day it was born, named their party (with the word) “Republic” and even (with the phrase) “Progressive Republic”. Had this party established by Mr. Rauf and his friends been named “conservative”, it could maybe have a meaning. However, it was of course not right of them to claim that they were more republican and progressive than us.

Could good faith be expected from those who gathered under the banner of the principle ‘the Party is respectful towards religious thoughts and beliefs’? Wasn’t this the banner of those who attempted to gain personal interests for centuries by tricking the ignorant, bigot and superstitious?...

By 1927, when Mustafa Kemal delivered the Speech, all people and movements in the country, who could oppose were completely dissolved. Thus, the Speech was an expression against the anger of Mustafa Kemal against the Progressive Republican movement. This movement’s freedom demands or its ideas on slowing the change were found insincere; and Mustafa Kemal deemed it fit to define the Party

as the focus of reactionary movements. By 1930, Mustafa Kemal personally decided to have a new opposition party established.

3.2. A Guided Contribution to the Political Background of Liberal Conservative Right

This new movement, in which the liberal conservative Right in Turkey had a second chance to express itself, was banned from politics.

Liberal Republican Party (Serbest Cumhuriyet Fırkası-SCF) was established in August 1930. Founder of the Party is Fethi Okyar, a close friend of Mustafa Kemal. SCF began its activities by the personal demand of Mustafa Kemal (Aydoğan, 2020, p. 367) and it was decided how many members of the parliament would be transferred from Republican People's Party. With this formation, SCF began its political life as a guided opposition party.

Although many things were said about the purposes of founding SCF, it is possible to gather these under a few points. The first thing that has to be stated is that it was realized by the party in power that the political and economical conditions of the country created discomfort among the public. The revolutions, which were quickly materialized by 1930, created a significant displeasure among Turkish nation. As a matter of fact, resorting to authoritarian practices from time to time for the execution of revolutions has been among the first reasons of the public's displeasure. On the other hand, economic decline that affected the whole world also affected Turkey, and the Turkish society, facing a new bottleneck while still wounded by the economic damages of War of Independence, began to express its reactions against the political power. Being founded under these conditions, Liberal Republican Party entered Turkish political life to control, detect or provide a chance to express opposing sounds.

Another issue that has to be stated as a founding purpose is the disturbance felt by Mustafa Kemal in his travels around the country. As a matter of fact, Mustafa Kemal stated that he received many complaints from the public in his travels, even so that this sometimes depressed him. So, the desires to keep Republican People's Party more active, to channel the social displeasure to a certain direction and to restrain İsmet İnönü's growing power were among Liberal Party's reasons of establishment (Zürcher, 2004, p. 260).

In a way, SCF came to existence as an extension of Mustafa Kemal's desire for a democratic country. Its most obvious indication is his request during his meeting

with Fethi Okyar, for not wanting to leave an institution of autocracy after he died (Yerasimos, 1992, p. 103).

Established under the leadership of Fethi Okyar, who was known for his Liberal identity, SCF comprised of important names of Turkish politics. For example, one of these was Ahmet Ağaoğlu, a person distinguished with his liberalism. The Party's program was also based on liberal principles. SCF was given a modern image with principles such as one-phase elections, suffrage and election rights for women, tax reductions and economic liberalism. Public interest grew quickly for the Party, who emphasized free enterprises, removing monopolies and freedom of expression; and within 12 days, 130 thousand people applied for membership (Uzun, 2010, p. 122).

Interest towards SCF grew day by day, and from all over the country, requests were sent to the Party for participation. The Party's outdoor meetings were held with the attention of thousands. With the intense involvement of all circles displeased by the Single Party rule, SCF began to include conservative and Islamist populations. So, SCF became a political formation that also included conservative tendencies in the political arena, which it had entered with liberal policies.

SCF's fast rise was not welcome by the elite section of the ruling party. While aiming for a controlled opposition, the Party came to an unstoppable situation in the current case; and reasons for closure started to become mature.

SCF experience gave the signs that a political party, which would oppose the Single Party rule in Turkey, would have great success. In a way, this experience indicated that Turkish people could easily synthesize conservative and liberal political line. Until 1945, transition to multi-party political life was not possible in Turkey. A new movement, which realized that liberal conservative political synthesis would open the way to become the ruling party, was born within Republican People's Party and this time, said political approach and the social expectations in this context had a great success. Democrat Party successfully practiced the liberal conservative political approach and left the legacy of the political line that would almost single-handedly dominate the Central Right Turkish in later years.

3.3. First Ruling Period of The Liberal Conservative Right

Turkey, with the founding of National Development Party (Milli Kalkınma Partisi) in 1945, began a multi-party political life. However, the political influence of this newly established party remained extremely low, and it was needed to wait for Democrat Party's founding for an influential opposition.

Some developments before the founding of the Democrat Party indicated that a political movement on a liberal-conservative line would enter Turkish politics. The most important development that has to be mentioned in this context occurred in June 1945. On this date, Republican People's Party Parliament Group was presented a proposal, called the Quadruple Proclamation. The proposal included emphasis on democracy, criticism on political freedoms being restricted, and suggestions for Turkish society's ability to practice democracy and for keeping political participation ways open. The people who presented the proposal are Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuad Köprülü and Refik Koraltan, who would leave their marks on Turkish politics in later years.

The proposal was rejected, Menderes, Koraltan and Köprülü were expelled from Republican People's Party, Celal Bayar resigned from being a Member of the Parliament, and then, from CHP. These four names established Democrat Party after a short while, and returned actively to politics.

Stressing CHP's authoritativeness, Democrat Party had the chance to become the sole ruling party in 1950. Without a doubt, this was affected by the displeasure in Turkish society against the political rule. Democrat Party's liberal political stance and caring about the values of the people had a significant effect as well.

Turkish society's expectation was to be relieved of poverty and having democratic ways open. Democrat Party answered these expectations quickly and achieved significant improvements in the economic situation of the country. Also, with some adopted right after Democrat Party's rise to power, pressure on media were reduced, and a legal infrastructure was formed to express and organize ideas (Erdoğan, 2008, p. 95).

Performing liberal policies in economy, Democrat Party rule did not ignore the sensitivities of Turkish society. In this context, the issue that most needs to be expressed, is the answers given for the religious expectations of the people. In fact, these answers, in a way, meant the rejection of the attitude of the Single Party rule on religion. The desire of the political attitude to control religion due to the concern that Kemalism and especially the principle of secularity would be eroded, created a negative political attitude from Turkish people, who felt their religious practices were repressed. However, neither secularity had been practiced in its real meaning nor religious practices were repressed as claimed. However, it was taken into account by almost each Turkish political party that religion is an important determinant and policies were produced in this direction.

It is a fact that the negative effects of the authoritarian practices on public before Democrat Party, was most disturbing when the issue was religion. Therefore, one of the first actions of Democrat Party was focusing on the issue of religion. Prime Minister Adnan Menderes classified Atatürk's revolutions in his speech at the Parliament, when he declared his government program, and stated that the revolutions welcomed by the public would be protected. Menderes, this way, wanted to imply that secularity was not welcomed by the people (Sayarı, 1978, p. 182-183). Menderes, while 1955 talking about the power of the Grand National Assembly of Turkey, said "right now, if you want, you can even bring back the caliphate" (Işıklı, 1997, p. 161).

Democrat Party rule also brought some regulations to meet the expectations of Turkish people. For example, azan was began to read in Arabic, radio religious program ban in radios were cancelled, and religion lessons at schools became obligatory (Cumhuriyet Encyclopedia 1941-1960, 2002, p. 179-181). Ruling party's moderate attitude on religion was shown to be constant. A group of issues were influential together in Democrat Party's attitude and regulations on religion. The first one was that a political party, who cared about freedom and placing this on the basis of its political stance, could not ignore religious freedoms. The second one was that political parties unable to answer the religious demands of Turkish society, who is extremely sensitive on this issue, could not have a chance on power. Democrat Party was aware of this and turned being in contact with the conservative population of Turkish society into a political advantage.

With the Democrat Party, politics in Turkey was once again expressed through liberal-conservative values. This political approach had great success this time, and Democrat Party, who adopted this stance, managed to rule the country for ten years. However, Democrat Party rule was ended with a military intervention in May 1960. This was a first in Turkish politics. A democratically elected political party was removed from power in an anti-democratic manner. Thus, liberal conservative Right's influence in Turkish politics was suspended for a long time.

Led by Özal, ANAP did not hesitate to apply liberal economic policies, and greatly strived to meet the conservative demands of Turkish people. After Turgut Özal's death in 1993, ANAP was rapidly erased in the political arena and thus, liberal conservative Right did not have the opportunity to perform politics in Turkey. The parliamentary elections of 2002 became the start of a new era for Turkey. This new period had the support or utilized the background of the political challenge of the liberal conservative Right from Ottoman Empire's final periods.

Dominance of liberal conservative Right in Turkish politics was brought again in 1983. Motherland Party (Anavatan Partisi-ANAP) led by Turgut Özal, succeeded in becoming the sole party in power after the 1980 military intervention. Turgut Özal became a politician who landed his mark on Turkish politics with his personality, attitude and policies. Under his administration, Turkish political life has comprehended the synthesist politics approach, which covers many trends. Turgut Özal, being the architect of the historical measures of 1980, also known as the 24 January Resolutions, that joined Turkey into world's liberal policies, became a good liberal in this aspect, and a good conservative with his lifestyle. ANAP has adopted a synthesist identity as a political party covering nationalist, conservative etc. tendencies. Led by Özal, ANAP did not hesitate to apply liberal economic policies, and greatly strived to meet the conservative demands of Turkish people.

4. RESULT of the BUILD-UP: "CONSERVATIVE DEMOCRATS" at WORK

Turkey held a parliamentary election in November 2002. As a result of the election, Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi-AKP) became the sole ruling party. It has continued in every election since 2002. Although there are many elements to AKP's great success, we have to state two issues that have to be assessed under this study: First; AKP comes from and embraces the legacy of a political movement with high Islamic tones that had the opportunity to perform politics in Turkey. Second; it has utilized the historical background of the liberal conservative Right, which has been defined since the beginning of this study. In a way, AKP is the product of the leader staff, who separated from a political approach that had heavy Islamic tones while not being too far away, and who adopted liberal – conservative values. Consequently, AKP's success must be looked for in its ability to blend Islamic, liberal and conservative values.

Professor Nur Vergin, one of the leading sociologists of Turkey, said the following in a 1994 interview (Türkiye Günlüğü, 1994, p. 7):

I think that Turkey's beginning to include being a Muslim country into secularity, which it has as a type of sociopolitical order, will be the most important political determinant for the upcoming decades. In Turkey's near future, the formations that completely exclude or distantly approach religion might become minorities or even sociologically marginalized. Here, this would be the problem: How and at what extent will religion be integrated into the system as a fact; on what approach and understanding will religion be possible to integrate, which religion approach will help Turkey's internal integration

and being considered as a foreign policy element that would bring advantages in the international arena.

Since its founding, AKP has produced and continues to produce policies in a route that would justify to Nur Vergin's insights. AKP movement expresses its philosophical basis in the book "Conservative Democracy (*Muhafazakar Demokrasi*) prepared by Yalçın Akdoğan and published by the Party. The book majorly includes ideas parallel with neo-conservatism, and focuses on the conservatism style open for innovations and the necessity of political methods based on reconciliation (Akdoğan, 2003, p. 6-7-128-129).

AKP states that it will carry out its politics apart from ideologies, and over modern, democratic values (AKP Program, 2002, p. 7). Religion is seen as a part of traditions and perceived as a social fact. Thus; religion is taken away from the political scene and the necessity of a government's being at an equal distance to all religions and ideas is being emphasized. Consequently, secularity is seen as a principle that would establish social peace (Akdoğan, 2003, p. 113-132).

For AKP, freedom of religion is important like any other freedoms and it must be among the government's duties to provide this. This approach, in a way, is extremely functional politically, for compliance with the demands of the religious sections that complain about the practice of secularity. This can be considered as AKP's meeting point with conservative and religious sections. In another aspect, with its emphasis on freedoms, it is a political approach that embraces liberal values as much as possible. Thus, AKP has become successful in meeting the expectations of a great majority of Turkish society by both embracing hem Islamic values while presenting a conservative stance, and embracing liberal principles.

Defining itself as "conservative democrat", AKP has made Turkey a strong country and an influential country in international relations, and with a ruling party practice integrated with the people, has carried the actors of the Central Right politics in Turkey to Ankara.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Çalışmanın Amacı: Türk siyasetine Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren rengini veren bir başka ifadeyle siyasal hayatın dinamiklerinde kendini net çizgilerle ifade eden ideolojik referansların çokluğu konuyla ilgili akademik literatürün dikkatinden kaçmamıştır. Bu bağlamda söylenebilecek farklı siyasal çizgiler mevcuttur. Türk siyasal hayatındaki etkisi nispeten az olmasına rağmen Sol ve İslamcı siyaset anlayışlarının çoğu zaman etkisiz kaldıkları, marjinal ideolojilere yaslananların ise neredeyse hiç yer bulamadıkları bir gerçektir. Bunun nedenleri üzerinde durmak başka bir çalışmanın konusu olabilecek kadar önemlidir. Bu makale bağlamında ifade edilmesi gereken asıl husus, Türk siyasetinin ana eksenlerinin içinde de zaman zaman hem Sol hem de İslamcı yaklaşımların iktidar ilişkilerinde yer bulabilmiş olmasıdır. Bir genelleme yapmanın risklerini de göze alarak, söz konusu ana eksenini Sağ siyaset olarak ifade etmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, Sağ siyaset içinde kendine yer bulan bütün siyasal akımları veya yaklaşımları irdelemek değildir. Sağın bu denli kapsayıcılığının Türk siyasetine yön verebilme kabiliyetiyle okunabileceğini göstermek ana amaç olarak ifade edilmelidir. Öyle ki Türk sağının milliyetçi, muhafazakâr, İslamcı, mukaddesatçı ve benzeri siyasal yaklaşımları sentezleyebilme başarısı gösterebilmesi hatta yukarıda da ifade edildiği gibi ve Anavatan Partisi ile de özdeşleştirilen dört eğilimden biri olarak kabul gören sol siyaseti de bünyesine katabilecek çapta bir siyaset anlayışı üretebilmesi dikkate değerdir. Bu makale ile amaçlanan söz konusu bu kapsayıcılığı sağlayan veya Türk sağını bu anlamda elverişli kılan koşulların neler olduğunun tespitidir.

Araştırma Soruları: 1902 yılında düzenlenen Jön Türk kongresi, etkisi günümüze değin sürecek iki ana siyasal çizgi üretmiştir. Devletçi/merkeziyetçi ve elitist siyasal çizgi ile liberal ve adem-i merkeziyetçi siyasal çizgi, Osmanlı Devleti'nin son birkaç yılına damgasını vurmuştur. İmparatorluğun yıkılması ile söz konusu siyasal çizgiler yok olmamış aksine etkileri artarak devam etmiştir. İlgili literatürün genel hatlarıyla incelenmesi halinde bile hangi partiler tarafından bu siyasi geleneklerin sürdürüldüğü rahatlıkla anlaşılabilir ve çok sayıda çalışmaya ulaşmak mümkündür. Ancak bu türden çalışmaların genellikle tematik mahiyette olması ve arka planını sorgulama ihtiyacı hissetmemesi büyük bir eksiklik olarak karşımızda durmaktadır. Türk siyasal hayatının tarihsel seyrini bilmek elbette önemli ve anlamlıdır. Nitekim İkinci Meşrutiyet dönemi ile başlayan siyasal partili hayatı günümüze gelene kadar kronolojik sapma olmaksızın bilmek ve izlemek kuşku yok ki akademik bir çabadır. Bu çabaya eklenecek analizlerin ilgili çalışmaları bilimsel düzey bağlamında çok daha ileri noktalara götüreceği de şüphesizdir. O halde şu soru rahatlıkla sorulabilir: 2002 yılından itibaren siyasal iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Parti-

sı'nın bu başarısının arkasında yatan etmenler nelerdir? Çok sayıda cevabı olan bu soruyla baş etmek, bir makale ile mümkün değildir. Dolayısıyla bu çalışma söz konusu etmenlerden sadece birine odaklanmayı tercih etmiş ve ana hipotezini tarihsel birikim üzerinden kurgulamıştır. Araştırma, günümüz siyasetine etki eden tarihsel birikimi irdeleyen "liberal muhafazakâr sağ"ı temel almış ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidar başarısındaki etkisini ana tema veya soru olarak belirlemiştir.

Literatür Taraması: Türk siyasal hayatını konu edinen çalışmaların düşünce tarihinden bağımsız ele alınması bir hayli zordur. Veya Türk düşünce tarihini dışarıda tutan siyasal hayat çalışmalarının analizden yoksun olacağı bir gerçektir. Makalede, söz konusu yoksunluğun yaşanmaması hedeflenmiş bu bağlamda Hilmi Ziya Ülken'in Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Tarık Zafer Tunaya'nın Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri ve Niyazi Berkes'in Türkiye'de Çağdaşlaşma başlıklı çalışmaları rehber edinilmiştir. Öte yandan tematik çalışmaların arasında Tefik Çavdar'ın kaleme aldığı Türkiye'nin Demokrasi Tarihi adlı kitap önemli katkı sağlamıştır. Ve referans gösterilen diğer eserler de çalışmanın ana temasını destekleyecek bilgilerin devşirilmesi açısından önemli olmuşlardır.

Yöntem: İlgili literatürde yer alan çok sayıda çalışmanın içinden, makaleye azami katkı sağlayacağı düşünülen eserler tercih edilerek analiz ağırlıklı bir yöntem tercih edilmiştir. Çalışmanın betimleyici bir mahiyetle sınırlı kalmaması için her konu başlığının altında analizlere ağırlık verilmiştir.

Sonuç: Makale, günümüz Türk siyasetine etki eden unsurlar arasında liberal muhafazakâr sağ çizginin ciddi bir tarihsel birikim sağladığı; Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidar başarılarının ardında yatan nedenlerden birinin de bu olduğunun dikkate alınması gereği sonucuna ulaşmıştır.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Mustafa Çağatay OKUTAN has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Mustafa Çağatay OKUTAN, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

REFERENCES

- Akdoğan, Y. (2003). *Muhafazakar Demokrasi*. Ankara: AK Parti.
- AKP Programı. (2002). *Kalkınma ve Demokratikleşme Programı*.
- Aydoğan, P. (2020). *Yunus Nadi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Berkes, N. (2002a). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berkes, N. (2002b). *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Çaha, Ö. (2001). *Dört Akım Dört Siyaset*. İstanbul: Zaman Kitap.
- Çavdar, T. (1995). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Yayınları.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960*. (2002). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2008). *Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Hale, W. (1996). *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Işıklı, A. (1997). *Sosyalizm, Kemalizm ve Din*. Ankara: Tüze Yayınları.
- Nisbet, R. (1986). *Conservatism Dream and Reality*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nutuk*. (2005). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özipek, B. B. (2011). Muhafazakârlık, Devrim ve Türkiye. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Muhafazakârlık)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sayarı, B. (1978). Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 33(1).
- Tunaya, T. Z. (2004). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Türkiye Günlüğü*. (1994). 27.
- Uzun, T. (2010). Tek Parti Döneminde Siyasal Oluşumlar. İttihat ve Terakki'den Günümüze Türkiye'de Siyasal Partiler. Ankara: Orion Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1966). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. Cilt I. Konya: Selçuk Yayınları.
- Yerasimos, S. (1992). *Tek Parti Dönemi. Geçiş Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2004). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE DİJİTAL AKTİVİZM

New Social Movements and Digital Activism

Pınar COŞKUN TUNA* - Onur TÜRKÖLMEZ**

Öz

Bu çalışmada dijital aktivizm ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmaktadır. Dijital aktivizm, toplumsal hareketlerin geleneksel iletişim yöntemlerinin yanı sıra, sosyal ağların gücünden yararlanmalarını ifade eden bir kavramdır. Yeni toplumsal hareketler ise genel bir demokratikleşme konsepti altında kimlik ve eşitlik taleplerini içeren yeni hak mücadeleleri olarak tanımlanabilir. Sosyal medyanın bireyler üzerinde yarattığı kimliklenme etkisi ve geniş kitlelere hitap etme kapasitesi düşünüldüğünde geleneksel iletişim yöntemlerinden çok daha yaygın ve etkin bir alan olduğu ifade edilebilir. Sosyal medya sayesinde bir toplumsal hareket, tüm dünyaya duyurulmakta ve bu hareketi gerçekleştirenler kamuoyunu etkileme gücüne sahip olmaktadır. Yeni toplumsal hareketler ve dijital aktivizm siyasal alanda özleşmenin ve siyasal aktörleri etkilemenin başlıca yollarından biri olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada son yıllarda meydana gelen büyük toplumsal eylemlerin (Gezi Parkı, Arap Baharı, Mahsa Amini vb.) sosyal medyadaki yansımaları tartışılarak, dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketlerin kitle desteği kazanmasındaki etkileri ele alınmaktadır. Çalışma sonucunda dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketlere küresel boyutta tanınma ve destek sağlama noktasında katkı sunduğu ancak günün sonunda “dijital” boyutta kalma ihtimali bulunduğundan yeni toplumsal hareketlerin siyasal hedeflerinin akamete

ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal the relationship between digital activism and new social movements. Digital activism is a concept that expresses social movements' use of the power of social networks as well as traditional communication methods. On the other hand, new social movements can be defined as new rights struggles involving identity and equality demands under a general democratization concept. Considering the identity effect created by social media on individuals and its capacity to appeal to large masses, it can be stated that it is a much more common and effective field than traditional communication methods. Thanks to social media, a social movement is announced to the whole world and those who carry out this movement have the power to influence the public. New social movements and digital activism have been one of the main ways of becoming a subject in the political arena and influencing political actors. In this context, in this study, the effects of digital activism on gaining mass support of new social movements are discussed by discussing the reflections of the great social actions (Gezi Park, Arab Spring, Mahsa Amini, etc.) that have taken place in recent years on social media. As a result of the study, it has been understood that digital activism contributes to the global recognition and support of new social movements, but at the end of the day, it is likely to remain in the “digital” dimen-

* Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, pcoskuntuna@gmail.com, ORCID:0000-0002-5527-8216.

** Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, onurturkolmez@gaziantep.edu.tr, ORCID:0000-0003-3841-6880.

uğramasına dönük riskler yarattığı anlaşılmıştır. Bu sonuca ulaşmak için güncel çalışmalar derlenerek literatür incelemesi ve tartışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Yeni Toplumsal Hareketler, Sosyal Medya, Dijital Aktivizm.

sion, thus creating risks for the political goals of the new social movements to fail. In order to reach this result, current studies have been compiled, literature review and discussion have been conducted.

Keywords: Social Movements, New Social Movements, Social Media, Digital Activism.

1. GİRİŞ

Bir arada yaşamın başlamasıyla birlikte insanlar arasındaki iletişim, etkileşim ve iş bölümü belli eylem kalıpları etrafında öbeleşen insan gruplarının doğmasına sebep olmuştur. Sosyal, kültürel, ekonomik vb. çıkar ve yaklaşım ortaklıkları aracılığıyla kurulan gruplar, çıkar ve taleplerin toplumsallaşmasını ve birlikteliğin gücüyle yaygınlaşmasını sağlamıştır. Söz konusu insan gruplarının farklı taleplerinin toplumsal ve siyasal alanda karşılanamadığı durumlarda da toplumsal hareketler meydana çıkmıştır (Uzunoğlu, 2022, s. 82). Toplumsal hareket kavramı, bireylerin ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda rahatsız oldukları durumları ve değişim taleplerini ifade etmek için örgütlenerek yaptıkları eylemler olarak ifade edilmektedir. Bu hareketler “eski ve yeni toplumsal hareketler” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir lider tarafından yönetilen eski toplumsal hareketler, ekonomik kaynaklı haksızlıklar, yoksulluk, toplumsal adalet, işsizlik yoksulluk, toplumsal adalet, işsizlik için sanayileşme döneminde işçi sınıfı tarafından yapılan örgütlenmeler olup (Erdoğan, 2021, s. 113), asıl hedefi devlet yönetimini kontrol etmektir. Yeni toplumsal hareketler ise genel olarak kimlik, özgürlük, çevre, kadın hakları, bireysel özgürlük, demokrasi, barışın ve doğanın korunması gibi etik sorunları ele alıp sanayileşme sonrasında orta sınıf (özellikle aydınlar ve diğer) tarafından yapılan mücadeleler olarak açıklanmaktadır. Çoğulcu ve geniş sivil toplumda özerkliği hedefleyen bu hareketler, devleti ve kamu kurumlarını değil önyargıları, toplumsal değerleri ve kamuoyunu dönüştürmek öncelikleri arasında yer almıştır (Acar ve Uslu, 2016, s. 242-245).

Küreselleşme ve dünyanın teknolojik ağlarla birbirine bağlanması sürecinin sonunda iletişim de küresel bir mantığa bürünmüş, yeni medya ve bunun tamamlayıcısı “sosyal medya” yerel ve küresel iletişimin ana omurgasını oluşturmuştur. Facebook, Instagram, Twitter, TikTok, Youtube gibi platformların yaygın etkisi yeni toplumsal hareketlerin gelişim seyrinde de önemli etkiler yaratmış ve yaygınlaşmalarına ciddi katkılar sunmuştur (Tani, 2018, s. 1). Sosyal paylaşım ağları eylemleri gerçekleştiren kişilerin örgütlenmesinde, demokratik tartışma alanlarının meydana getirilmesinde ve kitlelerin seslerini duyurmasında etkili araçlar olarak ön plana

çıkılmaktadır. Bireyler rahatsız oldukları durumlara tepki göstermek ve siyasi erke seslerini duyurmak için taleplerini ve görüşlerini bu ortamlarda daha özgür olarak dile getirmekte ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilmektedir. İnternetin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sosyal paylaşım ağları sayesinde kitlelerin internet üzerinden örgütlenmeleri sonucunda yeni toplumsal hareketler “dijital aktivizm” olarak ifade edilmektedir (Aksu, 2017, s. 5). Dijital aktivizm kavramı genel olarak dijital teknolojilerin insanlar tarafından politik ve sosyal değişime sebep olmak amacıyla kullanılması olarak açıklanmaktadır. Web kaynaklı toplumsal hareket olan dijital aktivizm, bireylerin gelişen teknolojinin özelliklerinden yararlanarak bir konuda tepki gösterdikleri ya da destekledikleri çevre, kadın hakları, ifade özgürlüğü, demokrasi gibi politik ve siyasi konular üzerine yaşanan olaylar da kamuoyuna seslerini duyurmak ve büyük bir kamuoyu oluşturmak için merkezden bağımsız büyüyelebilen eylemler ortaya koymaktadır (Çil, 2021, s. 99). Sosyal medya ve internet hem ulusal hem de uluslararası düzeyde birçok insana kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılması, farklı yöntemler ve şekillerle gerçekleştirilebilmesi, mekân ve zamandan bağımsız olması gibi özellikleriyle dijital aktivizmin yayılması ve gelişmesi sonucunu doğurmaktadır (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 187). Sosyal medyada örgütlenen bireyler tarafından oluşturulan toplumsal hareketlerin hem ulusal hem uluslararası kamuoyunda duyulmasıyla birlikte dijital aktivizm kavramı büyük yankı uyandırmıştır (Çil, 2021, s. 112). Özellikle “Occupy Wall Street (Wall Street’i İşgal Et)”, “Arap Baharı” gibi hareketlerden sonra bireyler tarafından dijital aktivizme olan ilgi daha çok artmıştır.

Yerel ya da ulusal düzeyde gerçekleşen sosyal hareketler, sosyal medya olanaklarından yararlanarak egemen söylem pratiklerine karşı kamuoyunda seslerini duyurmayı hedeflemekte ve özgürlük ile demokrasi talebinin artmasında ve yayılmasında önemli bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda toplumsal hareketleri gerçekleştiren eylemciler, taleplerini duyurmak için kitle iletişim araçlarından olan televizyon, gazete gibi yerel ağlar dışında sosyal medya platformlarını sıklıkla kullanmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı; dijital aktivizmin, yeni toplumsal hareketlerin gelişmesine ve güçlenmesine nasıl katkı sağladığıdır. Çalışmanın konusu gereği nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizinden faydalanılmıştır.

2. TOPLUMSAL HAREKETLER

Geçmişten günümüze kadar her dönemde, yaşanan süreçlere muhalefet eden ve itiraz eden yani var olan bir şeye karşı gelen bir gerçekliğin var olması toplumsal

hareketlerin de her dönem olduğuna işaret etmektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve gelişerek devam eden toplumsal hareketler “eski toplumsal hareketler” ve “yeni toplumsal hareketler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1. Eski Toplumsal Hareketler

Toplum gücünü bireyden alırken, birey de gücünü toplumdaki almaktadır. Birey ve toplum arasındaki bu karşılıklı ilişkiler zamanla birbirini olumlu-olumsuz bir şekilde etkileyerek eylemler meydana getirmektedir. Eğer ilişkiler olumlu yönde ise yani ortak görüş ve düşüncelerde bir araya geliniyorlarsa bir birliktelik oluşmaktadır. Ancak toplum, bireylerin beklentilerine ve isteklerine yanıt vermediğinde memnuniyetsizlikler belirerek çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkilerden dolayı geçmişten günümüze kadar ezenlerle ezilenler, yönetenlerle yönetilenler arasında sürekli bir güç kavgası yaşanmış, akabinde isyanlar, direnişler, başkaldırıları meydana gelmiştir (Uzunoglu, 2022, s. 83).

19. yy’de ortaya çıkan sanayi devrimi ile birlikte kente, kırdan yoğun göçler olmuştur. Bu devrim ile birlikte hizmet sektörü gelişmiş, üretim alanları artmış, iletişim ve ulaşım teknolojileri gelişmiştir. Bu durum beraberinde sınıf farklılıklarını da çeşitlendirmeye başlamıştır. Sınıf kavramı hem kültürel ve sosyal hem de ekonomik ekseni ifade edilen bir kavrama dönüşmüştür (Çalışkan, 2019, s. 7). Ayrıca Batı Avrupa’da 18. yy’ın ikinci yarısında iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel değişimler sonucunda meydana gelen toplumsal hareketler, iktidar için korku kaynağı olmuştur. Ezilenler, sıradan insanlar ve işçiler kadınları siyasi hakları, çocukların çalışmaması, genel oy hakkı, insani çalışma saatleri gibi birçok haklar için sokaklara dökülmüş ve tüm zorluklara rağmen mücadele etmişlerdir (Babacan, 2014, s. 138-139). Toplu bir şekilde gerçekleştirilen eylemler olarak ifade edilen toplumsal hareketler, belli alanlarda ve koşullarda sınırlandırmalara ya da baskılara karşı bir direniş olarak ifade edilmektedir (Yanık ve Öztürk, 2014, s. 47). Toplumsal hareketler, birçok kişinin bir araya gelerek toplumsal değişim sağlama amacıyla ortaya çıkan, siyasi liderler dışındaki kitleleri de içine alan örgütlü hareketler olarak da ifade edilmektedir. Bu hareketler, organizasyon, kurumsal, toplumsal değişim hem topluluk hem de bireysel temelli eylemsellik, kimlik ve politika gibi birçok faktörü içerisinde barındırmaktadır (Çömlekçi, 2019, s. 3003-3004). Saint Simon tarafından ilk kez kullanılan toplumsal hareket terimi, 18. yy’de Fransa’da sonrasında başka ülkelerde toplumsal grev hareketlerini ifade etmek için kullanılmıştır (Yanık ve Öztürk, 2014, s. 47).

19. yy'da başlayan ve gelişerek devam eden toplumsal hareketler adaletsizlik, sömürü ve eşitsizliğin olduğu bir sistem meydana getirmiştir. Bu kapsamda bu sistemin topluma yansımalarıyla birlikte hayatın yeniden kurulması için “ulusal” ve “sınıfsal” hareketler öne çıkmıştır (Mühürdaroglu, 2019, s. 21). Bu kapsamda yaşanan toplumsal hareketler, ekonomik çıkara yönelik, sınıfsal çatışmaların yaşandığı (işçi sınıfı hareketi gibi), milliyetçi hareketleri içeren ve iktidarı hedefleyen hareketler olarak açıklanmaktadır. Bu hareketler “eski toplumsal hareketler” olarak ifade edilmiştir (Özen, 2015, s. 14). Çayır'a göre ise (1999) eski toplumsal hareketler şu şekilde açıklanmaktadır:

Eski toplumsal hareketler ekonomik ve sınıfsal çıkarlar üzerine yoğunlaşan, bu nedenle de sınıfsal açıdan homojenlik iddiasına dayanan merkezi yapılardır. Bu hareketler radikal dönüşüm iddiasıyla yola çıktıklarından siyasal stratejileri devrimcidir. Burada kolektif kimlik (sınıf) bireysel kimliklerin üzerine geçer ve onları masseder. Böylelikle bireyler burada özne olmanın ötesinde tarihin motoru olarak kendilerini duyumsar. Bu bakımdan eski hareketlere “eski” denmesinin sebebi, onların sanayi toplumuna ait olmaları ve bu toplum tipinin getirdiği toplumsal yapıyla ilişkili olmalarından ileri gelir (Çayır, 1999, s. 16).

Genel olarak eski hareketler, grup olarak faaliyette bulunan, sınıf temelli hareket eden, iktidar ve devrim mücadelesi veren, belli ideolojiler etrafında toplanan hareketlerdir (Furuncu, 2014, s. 3). Genellikle ekonomik istek ve talepleri hedefleyen eski toplumsal hareketlerin, zamanla toplumsal niteliklerinin altı boşalmış ve 1960'ların sonunda ortadan kalkmaya başlamıştır (Bulut, 2021, s. 44).

Yaşamın yeniden köklü bir şekilde kurulması gerektiğine ilişkin inanç, bundan sonra ki süreçte bütün gücünü eylemi yetiştirmeye ayırmaktadır. Bunu gerçekleştirmek için yeni toplumsal örgütlenmeler ortaya çıkmakta ve istenilen projelerin gerçekleştirilmesi amacıyla kitleler mücadeleye davet edilmektedir (Alagöz, 2005, s. 35).

2.2. Yeni Toplumsal Hareketler

Dünya, 1960'ların sonunda, dramatik ve ciddi bir değişim sürecine girmiştir. Avrupa'da iktidarın karşısına çıkan birey özgürlüğü, bir dönüşümün gerekli olduğunu savunarak taleplerde bulunmuştur. Hem politik ve ekonomik hem de kültürel, eşitlik dini ve etnik değerler ile toplumsal cinsiyete ilişkin talepler ortaya çıkmıştır (Mühürdaroglu, 2019, s. 25). Fransa'da ortaya çıkan 1968 krizi, Amerika'daki savaş ve sivil haklar karşıtı hareketler, Meksika ve İngiltere'deki öğrenci protestoları, İtalya'da 1969 yılında meydana gelen “Sıcak Sonbahar” öğrenci bir-

likleri, Roma ve Amerika'daki tenkit edici Katolik hareketi, Prag ve Madrid'deki demokrasi hareketleri ile çevre ve kadın hareketleri yeni bir döneme girebileceğinin habercisi olmuştur. Bu olaylar, yeni toplumsal hareketlerin zeminini oluşturmuştur (Tani, 2018, s. 19). 1960'lı yıllarda Paris, Berlin ve Berkeley'de ortaya çıkan öğrenci protestoları ile birlikte toplumsal hareketlerin içeriği değişmiş ve bu olaylar yeni toplumsal hareketin başlangıcı olarak kabul edilmiştir (Erdoğan, 2021, s. 113). Bu yaşanan protestolar, toplumsal hareketlerin hem ulusal ve yerel hem de uluslararası düzeyde bir olgu haline gelmiştir.

Sınıfsal mücadelenin 1970'li yıllardan sonra yetersiz kaldığı ve zayıfladığı durumlarda Marksizm tekrardan yorumlanmıştır. Kimlik, değerler ve normlar üzerinden değişim talepleri meydana gelerek mücadeleler başlamış ve yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Bu teori ise "Avrupa toplumları endüstriyel toplumla endüstrileşme sonrası toplum arasında bir geçiş aşamasıdır ve bu aşama içerisinde işçi hareketleri 20. yüzyıl başında sahip olduğu merkezi rolünü toplum içinde yavaş yavaş kaybetmekte, yerini sınıfsal ideolojiler etrafında şekillenmeyen, daha kültürel içerikli toplumsal hareketlere bırakmaktadır" şeklinde ifade edilmektedir (Bozkurt ve Bayansar, 2016, s. 282).

Bu hareketin temelleri Claus Offe, Alberto Melucci, Alain Touraine ve Manuel Castells tarafından atılmıştır (Özkan, 2018, s. 20). Touraine (2011), yeni toplumsal hareketlerin bilinçli bir siyasallığı içermesi, kültür ve özgürlük olarak bireyi çağırması ile sahip olunan çıkarların muhafaza edilmesine yönelik özelliklerine vurgu yapmıştır. Alberto Melluci, yeni toplumsal hareketleri toplumsal kimliğin inşa edilmesiyle ortaya çıkan toplumsal ilişkiler ağı olarak ifade etmektedir (Gür, 2014, s. 8). Offe (1985), bu yeni hareketlerin geleneksel hareketlerden farklı olarak gençlerin, yüksek eğitilmiş kişilerin ve orta sınıfın etkin olduğunu ve bu kişilerden destek aldığını, toplumda yaşanan durumlarla ilgili eyleme geçmek için farkındalıklarının olduğunu ifade etmektedir. Manuel Castells (2013) bu hareketin, devletin kentsel toplum yaşamını yeniden düzenlemek istemesi ve diğer siyasi güçlerin birbirleri arasında geçen yarış sonucu ortaya çıktığını söylemektedir. Siyasi kurumların toplumu yönettiğini, kamu işlerinin yerine getirilmesinden sorumlu olduğunu, ancak bu kurumlara duyulan güvensizliğin itici bir güç olduğunu dile getirmektedir. Habermas'a göre (2001) ise bu hareketler, toplumsal ve ekonomik sorunlardan farklı olarak insan hakları, kendini gerçekleştirme, eşitlik, yaşam kalitesi gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca bu hareketleri dünyada var olan sisteme karşı direniş olarak açıklarken bu hareketin hız kazanmasında fakirleşmenin ve sömürgecilik etkin olduğunu iddia etmektedir (Gür, 2014, s. 8). Yeni toplumsal hareketler, özellikle ekolojik hareketini, barış hareketlerini, feminist hareketi, azınlık milliyetçili-

ği, hayvan hakları ve nükleer karşıtı hareketleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Coşkun, 2007, s. 109).

Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olan unsurlar; “Üretim yapısında esnek üretime geçilmesine ilişkin değişimler, hizmet sektörünün imalat sektörü aleyhine büyümesi, endüstriyel büyümenin ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı sorunlar, sınıf çatışmalarından farklı ortaya çıkan yeni toplumsal çatışmalar” olarak açıklanmaktadır. Küreselleşme ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal-siyasal alandaki değişimler ile bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler, yeni toplumsal hareketlerin, ortaya çıkmasında daha çok etkili olmuştur (Coşkun, 2007, s. 109-111).

Yeni toplumsal hareketlerin özelliklerine kısaca değinecek olursak; harekete geçirici faktörler ile çelişkiler, kimlik ile ilgili olan sembolik ve kültürel sorunlara ilişkin olup, merkezi olmayan ve dağınık bir yapıya sahiptir. İşçi sınıfının ortak eylem ve hareketlerinin bütünleştirici ve bir araya getirici faktörü olan (Özkan, 2018, s. 21) Marksist kuramın, tekrardan yorumlanması ve gözden geçirilmesi sonucunda ortaya çıkan bu hareketler bu ideolojinin tam tersi bir noktada yer almaktadır (Acar ve Uslu, 2016, s. 242). Değerler ve düşünceler, çoğulluğu ortaya çıkarmakta ve katılımcıların, karar alma mekanizmalarına katılmasını sağlamayı ve katılımını arttırmak için olan kurumsal reformları amaçlamaktadır (Özkan, 2018, s. 21). Siyasi olaylar karşısında sosyal yaşamın sivil toplum yönünü ele alan bu hareketler, genel olarak toplumsal cinsiyet, küresel barış, yaş, çevre, gençlik, kadın ve insan hakları gibi konuları ele almaktadır (Özüdoğru Erdoğan, 2021, s. 114).

Robert Merton ve arkadaşlarına göre yeni toplumsal hareketler, uyumlu örgütler olup birleştirici bir ideolojiye sahiptir. Andrew Heywood’a göre bu hareketler, yenilikçi, merkezi olmayan, ortak bir ideolojiye sahip, orta sınıflara dayalı ve post-materyal yönelimli hareketlerdir (Şimşek, 2004, s. 113). Larana, Gusfield ve Johnston’a göre yeni toplumsal hareketler, bireysel eylemler biçiminde gelişen, strateji olarak şiddet içermeyen sivil itaatsizlik eylemlerini benimseyen, bireyin gündelik yaşamlarına içkin kişisel özelliklerini vurgulayan gündemleri esas alan ve parçalı, merkezsiz, dağınık yapıdaki hareketlerdir. Yeni toplumsal hareketler Batı’da siyasal katılımın kimliklerin çoğullaşmasıyla içine düştüğü krizle birlikte güçlenmiş, sınıf yapısını aşan ve çeşitlilik gösterme kabiliyeti olan bir yapıya sahiptir (Coşkun, 2007, s. 146-147).

Yeni toplumsal hareketlerin yukarıda açıklanan özellikleri doğrultusunda, merkezsiz, toplumsal alanda yaşanan tepkilerin kolektif ve esnek olduğu söylenebilir. Bu hareketler özgürleşme talebiyle ortaya çıkmış ve “sembolik ve kültürel menfa-

atleri için savaşmakta ve insanların hayatlarını değiştirmekle birlikte aslında her bireyin kendi hayatını değiştirebileceğine inanmaktadırlar” (Mühürdaroğlu, 2019, s. 29). Kimlik inşası, katılım, eşitlik, demokrasi, hukuk, demokrasi ile kültüre yönelik süreçlere çok vurgu yapan (Çömlekçi, 2019, s. 3005) yeni toplumsal hareketler, farklı hayat şekillerinin ve kimliklerin toplumsal olarak görünür hale gelmesini ve siyasal alan içerisinde de meşru kılmaya çalışmaktadır (Demiroğlu, 2014, s. 138).

İktidarlara ve otoritelere karşı eleştirel ve çatışmacı olan hem eski hareketler hem de yeni toplumsal hareketler, farklı meseleler için farklı iletişim yöntemleri ve biçimleri kullanmaktadır. Yeni toplumsal hareketleri içine alan toplum bilgi toplumu ya da sanayi sonrası orta sınıf temelli bir toplum iken eski toplumsal hareketlerin içine doğduğu toplum işçi sınıfı hareketini içine alan toplum sanayi toplumdur (Özen, 2015, s. 16). Kısacası, yeni toplumsal hareketler kimlik eksenli, eski toplumsal hareketler ise işçi sınıfı temelli bir harekettir. Yeni hareketler çevrenin korunması, eşit haklar, bireyin yaşam tarzına yönelik seçimi, katılım ve kendi özgürlük alanları konularına odaklanmaktadır (Tani, 2018, s. 42). Eski sosyal hareketler ise genel olarak devleti ele geçirmek ve ekonomik-politik haklar için mücadele etmektedir (Furuncu, 2014, s. 10). Yeni toplumsal hareketler, “toplumsal ve kültürel yaşamın” özel olarak kabul edilen iletişim, sağlık, yaşam, cinsellik, ölüm gibi birçok alanı kapsarken her şeyin siyasi olmadığını savunan ve demokrasi ile bireysel hakların ön plana çıktığı hareketlerdir. Eski hareketler ise bir ideoloji etrafında örgütlenen siyasi ve devrimci hareketler olup (Özen, 2015, s. 15-16) bir kahraman önderliğinde ve liderlik anlayışı çerçevesinde birleşmektedir. Yeni toplumsal hareketler, lidersiz olabileceği gibi gönüllülük esasına dayalı eşit yönetim hakkına sahip ve aktivist denemeli birliktelikler olarak meydana gelmektedir. Eski toplumsal hareketler, eski bürokratik örgütlenmeler olarak ortaya çıkarken yeni hareketler anti bürokratik bir şekilde örgütlenme ile oluşmaktadır (Ürkmez, 2020, s. 110).

Claus Offe, eski ve yeni toplumsal hareketleri “temalar, hareket biçimleri, değerler ve aktörler” açısından incelemektedir. Bu başlıkları ise şu şekilde ifade etmektedir:

Tablo-1: Eski ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Farklılıkları

	Eski Kuram	Yeni Kuram
Aktörler	Grup olarak birlikte hareket eden, gelir dağılımına ilişkin çatışmalara karışan sosyo-ekonomik gruplar	Belli konular etrafında bir araya gelmiş toplulukların yararına hareket eden ancak grup gibi davranmayan sosyo-ekonomik gruplar
Değerler	Maddi ilerleme, tüketim güvenliği ve özgürlük	Merkezi kontrolün karşısında kişisel özerklik ve kimlik
Temalar	Ekonomik büyüme ve dağılım; Askeri ve toplumsal güvenlik, Toplumsal kontrol	İnsan haklarının, barışın ve çevrenin korunması
Hareket Biçimleri	a) İçsel; büyük ölçekli temsil birlikleri ve resmi örgütlenmeler	a) İçsel: Düşük düzeyde dikey ve yatay farklılaşma, enformalite b) Dışsal: Negatif terimlere dayalı olarak ortaya çıkan ve taleplere dayanan protesto politikaları

Kaynak: Offe, C. (1985). *New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics*.

Offe'nin yeni ve eski toplumsal hareketlere ilişkin yapmış olduğu farklılıklar göz önüne alınıp aktörler açısından değerlendirildiğinde yeni hareketlerde aktif olan aktörler, zengin-yoksul, işçi sınıfı, kırsal-kentsel nüfus gibi kelimelerle tanımlamak yerine katıldıkları ya da gerçekleştirdikleri hareketlere göre yaş, mekân, toplumsal cinsiyet gibi değişkenlerle açıklanmaktadır (Hira, 2016, s. 150). Temalar bağlamında yeni hareketler barış, insan hakları, çevrenin korunması gibi konulara değinilmektedir. Eski hareketler ise genel olarak ekonomik konular üzerinde odaklanılmaktadır. Değerler bağlamında yeni hareketler kimlik ve kişisel özerklik iken eski hareketler maddi tüketim ve bireysel tüketim özgürlüğüne vurgu yapılmaktadır (Coşkun, 2007, s. 157). Hareket biçimlerine bakıldığında eski hareketler, toplumu yeniden inşa eden ve ütöplast bir yapıya sahip iken yeni toplumsal hareketler savunmacı bir özellik göstermektedir (Hira, 2016, s. 150).

3. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE DİJİTAL AKTİVİZM

3.1. Sosyal Medya ve Yeni Toplumsal Hareketler

Geleneksel medya, etkileşimi düşük olan televizyon, dergi, gazete, radyo gibi tek taraflı iletişime olanak sağlayan kitle iletişim araçları olarak adlandırılmaktadır. Bu siteler, tek taraflı bir şekilde kendi fikirlerini halka sunan bir platform içerisinde yer almıştır (Genç, 2010, s. 237). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte internetin yeni

biçimi olan yeni medya ortaya çıkmıştır. Yeni medya, karşılıklı paylaşımlara imkân sağlayan, çevrimiçi etkinlik sunan kısacası katılımcı ve interaktif bir platform olması açısından geleneksel medyadan ayrılmaktadır (Genç, 2010, s. 237).

Yeni medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte var olan sosyal medya kavramı, internette bulunan işitsel ve görsel veriyi toplamaya dayalı web siteleri, podcastler, forum, içerik paylaşım siteleri, sosyal ağ siteleri, RSS, e-posta, bloglar gibi kullanımı kolay iletişim alanları olarak ifade edilmektedir (Aktar, 2016, s. 11). Sosyal medya, maliyetlerin düşük olduğu, sınırsız ve gerçek yorumların yer aldığı, anlık güncellemelerin yapılabildiği ve bireysel yayımcıların da yer aldığı dinamik bir platformdur (Temel, 2019, s. 39). Sosyal medya, belirli araçlar sayesinde, bilgi, doküman, veri ve düşüncelerin aktarıldığı medya ile etkileşim sağlanan birey veya grubu ifade etmektedir (Aydın, 2021, s. 37-52). Yaygın sosyal medya araçlarının içeriğini genel olarak Instagram, Facebook, Youtube, Tik Tok ve Twitter oluşturmaktadır (Vural ve Bat, 2010, s. 3356). İnsanlar, söz konusu sosyal iletişim araçlarını kullanarak düşüncelerini, deneyimlerini dünya genelinde paylaşma imkânı bulmakta ve paylaşılanlardan da etkilenme potansiyeline sahip olmaktadır (Semiz ve Bora, 2014, s. 1). Bu ortamın oluşması ise yeni toplumsal hareketlerin kamuoyuna seslerine duyurabilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için sosyal medyayı önemli bir hale getirmiştir.

Sosyal medya ortamlarının, yeni toplumsal hareketlere sağlamış olduğu önemli faydalar bulunmaktadır. Sağladığı en büyük fayda ise örgütlenmelerin, daha hızlı ve kolay bir şekilde olmasına olanak sağlamaktadır (Coşkun, 2014, s. 94). Bu platformlar sayesinde büyük kitleler, toplumsal hareketlerin amaçları doğrultusunda etkilenmekte ve eylemlere taraf olmalarına vesile olmaktadır. Ayrıca platformlarda yer alan yazarlar da yapılan eylemlerin güçlenmesine ve genişlemesine katkı sunmaktadır (Özkan, 2018, s. 88). Ana akın medyada bulunmayan bilgilere, sosyal medya platformlarında ulaşılmaktadır. Ayrıca bu platformlar, toplumsal muhalefetin ortaya çıkmasında bir araç haline gelmiştir (Eyrek ve Çetin, 2021, s. 178). Toplumsal hareketlerin başarılı bir şekilde sonuçlanması birçok etkene bağlıdır. Yönetim başarısı, parasal kaynak sağlanması, ortak işbirliklerinin kurulması gibi araçların yanında geniş iletişim platformlarına da ihtiyaç duyulmakta ve bunların gerçekleşmesini sağlamak için grup dışına açık olmak gerekmektedir. Bu kapsamda, ortak bir kimliğin oluşmasına olanak sağlayan sosyal medya, hem sosyal hareketin örgütlenme içinde kalmasına hem de dışa açılmasını sağlamaktadır. Böylece medya ile sosyal hareketler arasında kurulan bu ilişki, parti, dernek, diğer toplumsal hareketlerle desteklenerek siyaseti etkileme gücüne ulaşmaktadır (Özkan, 2018, s. 88-89).

Dünyada çok farklı bölgelerde yaşayan insanlar, sosyal iletişim ağları sayesinde çevrelerinde hangi olayların yaşandığını öğrenmekte ve bu araçlar, olup biten her

şeyi dünyaya yayabilmektedir (Adıgüzel, 2019, s. 1663). Sosyal medyanın, mekân kısıtlaması olmadan gerçekleştirilen toplumsal hareketleri tüm dünyaya iletmesinde etkili ve hızlı bir araç olduğunu ve toplumun bu hareketleri etkilemesine imkân sağladığını söylemek mümkündür. Yani sosyal medya aracılığıyla toplumdaki bireylerin eyleme geçirilmesi ve düşünsel açıdan biçimlendirilmesi yeni toplumsal hareketler için büyük önem arz etmektedir (Özkan, 2018, s. 89). Örneğin, bireyler akıllı telefonlarından internete bağlı olarak sosyal medya uygulamalarını kullanarak video, mesaj ya da fotoğraf paylaşabilmektedir. Bu paylaşımları herkese açık ya da bireysel olarak başkaları ile paylaşma fırsatı bulabilmektedir. Bu sayede gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilecek olan toplumsal hareketler, tüm dünyaya duyurulabilmekte ve bu sayede insanlardan destek toplanabilmektedir.

Yeni toplumsal hareketler açısından sosyal iletişim ağlarının bir diğer önemi ise demokratik ve politik kurumların ekonomik, sosyal ve kişisel haklarını savunmadığını, kendilerini istenilen seviyede temsil etmediğini düşünen kişileri, eylemi başlatan bireylerin bireysel düşünce ve görüşleri çerçevesinde protesto eylemlerine teşvik ve davet ediyor olmasıdır. Yeni toplumsal hareketlerde topluma, piyasa ve kurumlara güvenmeyen bireyler, savunmacı ve mücadeleci birer bireye dönüşerek ayakta kalmaya çalışmaktadır (Uzunoglu, 2022, s. 89). İşte bu noktada bireyler, sosyal medya araçları sayesinde kolay ve hızlı bir şekilde uzaktan da olsa bir araya gelerek çoğalıp seslerini tüm dünyaya duyurabilmektedir. Bireyler mücadelelerini duyurmak için eylemlerini Twitter, Facebook, TikTok, YouTube gibi iletişim ağları vasıtasıyla medyanın ilk sayfalarında yer almasını sağlayarak toplumu etkileyebilmekte ve iktidar üzerinde baskı oluşturabilmektedir. Ayrıca sosyal iletişim uygulamalarının, akıllı telefonlara kolaylıkla ve hızlı bir şekilde indirilebiliyor olması, toplumsal hareketler için iletişimi mekân ve zaman sınırlamalarından kurtararak hızlandırmış, kolaylaştırmış ve yoğunlaştırmıştır (Kıyan, 2019, s. 765).

Sosyal medya araçları son yıllarda yeni toplumsal hareketler için daha sıklıkla kullanılmaya başlanmış ve gerçekleştirilecek eylemleri düzenlemek, örgüte kendi görüşlerini destekleyecek gönüllü bulmak, eylemleri hızlı bir şekilde yayarak geniş kitleye duyurmak için yoğun kullanılmaktadır (Binark ve Löker, 2011, s. 15). Sosyal medya, muhalif söylemlerin üretilip kitlelere aktarılmasını sağlayan ve toplum ile iletişimin sağlandığı bir alan olduğu için yeni toplumsal hareketler için vazgeçilmez araçlar haline gelmiştir (Çoban, 2009, s. 1-2).

Sosyal medya, kullanıcıları odak noktasına yerleştirilmesiyle birlikte sosyal hareketler için farklı bir kamusal alan oluşturmaktadır. Bu açıdan yeni toplumsal hareketlerin dijital bir ortama kaydığı görülmektedir. Bunun sonucunda ise yeni bir

aktivizm türü meydana gelmiş ve yeni toplumsal hareketler ve sosyal medyanın bir araya geldiği noktada dijital aktivizm ortaya çıkmıştır (Uzunoglu, 2022, s. 89).

3.2. Aktivizm ve Dijital Aktivizm

Günümüzde sokak eylemleri kadar ses getiren tepkilerden biri de dijital tepkilerdir. Çünkü basın mensupları, gündem toplantılarını yapmadan önce sosyal medya da hangi konuların konuşulduğuna göz atmakta ve bu mecralarda tartışılan konular, haber bültenlerinin, gazetelerin de gündemine konu olmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "Siyaset, Demokrasi ve İnternet Enstitüsü"ne göre; internet aktivistlerinin, yüksek sayıda kitleye ulaşabildikleri için karar vericiler üzerinde sokak aktivistlerinden daha çok etkili olduğu görülmüştür (www.sabah.com.tr).

Dijital aktivizm kavramını açıklamadan önce "aktivizm" kelimesine kısaca da olsa değinmek konu kapsamında faydalı olacaktır. 1970'lerde ortaya atılan aktivizm kelimesine ilişkin çeşitli yapılmıştır. Aktivizm, yeni toplumsal hareketler bağlamında ele alındığında, politik ya da sosyal gayretlerin ve bu gayretler için geliştirilen etkinliklerin sosyal iletişim ağları vasıtasıyla yürütülmesi olarak ifade edilmektedir. Aktivizm "toplumsal dönüşüme destek olmak ya da karşı çıkmak amacıyla gösterilen çabaların tamamı" olarak tanımlanmaktadır (Turhan, 2017, s. 27). Aktivizm, aktivistler tarafından toplumda sorun olarak görülen uygulamaları, koşulları ve politikaları değiştirmek amacıyla değişik çıkar gruplarınca kuruluşlara ya da kurumlara uygulanan baskı süreci olarak da açıklanmaktadır. Yani ekonomik, siyasal, çevresel, sosyal gibi birçok konuda toplumsal bir değişim yaratmak için bu değişimi ortaya çıkaracak örgütleri etkileme girişimleridir (Tani, 2018, s. 44). Aktivizm terimi, bir değişim/dönüşüm yaratmak için girişimde bulunup mücadele etmektir. Basit haliyle aktivizm kavramını "aktivizm değişimdir" ya da "değişim yaratma çabasıdır" olarak açıklamak mümkündür. Bu açıklamalar doğrultusunda aktivizm kavramına ilişkin genel bir tanımlama yapıldığında "birden çok insanın fiziksel veya dijital ortamlarda kasıtlı ve belli bir motivasyonla bir araya gelerek, toplumda sorun olarak gördükleri konu veya konuların ileriye dönük, adaletli ve çoğunluğun çıkarları doğrultusunda değişmesini sağlamaya yönelik yapılan tüm savunuculuk uğraşlarıdır" biçiminde ifade edilmektedir (Tani, 2019, s. 7). Burada ki eylem aktivizm olarak adlandırılırken bu eylemi yapan kişiler ise aktivist olarak ifade edilmektedir.

Dijital aktivizm kavramı "siber aktivizm" "e-aktivizm", "internet aktivizm" (Öke, 2018, s. 56), "çevrimiçi aktivizm", e-savunma ve "web aktivizmi" (Tani, 2018, s. 47)

gibi değişik kavramlarda kullanılmaktadır. Bu çalışmada dijital aktivizm kavramı kullanılacaktır. Dijital aktivizm ile ilgili birçok tanımlama bulunmaktadır.

Dijital aktivizm, toplumsal hareketleri gerçekleştirecek aktivistler ile bu hareketleri destekleyecek katılımcıların kolektif taleplerini, hedeflemiş oldukları otoriteye karşı dile getirmek için sosyal medya platformlarını etkin kullandığı kamusal bir faaliyet olarak açıklanmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri veya dijital teknolojiler sonucunda ortaya çıkan dijital aktivizmin ilk amacı kamuoyunda destek toplayarak yüksek kamuoyu sesi oluşturabilmektir (Öke, 2018, s. 56). Kent düzeyinde ya da yerel düzeyde örgütlenen aktivistler, eylemlerini sosyal iletişim ağlarıyla ulusal, küresel, bölgesel ölçeklerde de etkili olabilmektedir. Dışlanmaya direnen eğitim, sağlık, feminizm, ulaşım gibi sorunlar çerçevesinde bir araya gelip örgütlenen topluluklar ise iletişim kurduğu işbirliği ağlarından yayılarak dijital aktivizmi oluşturmaktadır (Özkan, 2018, s. 90). Bunun sonucunda dijital aktivizm dünyanın farklı yerlerindeki benzerleriyle ağlar oluşturup, geniş bir kitleye ulaşmaktadır

Pişkin'e göre dijital aktivizm kavramı, insanların bilgi teknolojileri ve ağ yapılarının hızlı bir şekilde yayılması özelliğinden yararlanarak, tepki gösterdikleri ya da savundukları insan hakları, çevre hareketleri, kadın hakları, ifade özgürlüğü gibi politik veya sosyal konulardaki düşünce, olay ya da dava üzerine merkezden bağımsız bir şekilde gelişme gösterebilen, amacının yüksek kamuoyu sesi oluşturabilmek ve destek toplayabilmek olan eylemler üretmek olarak tanımlanmaktadır (<http://inet-tr.org.tr>). Dijital aktivizm Karatzogianni'ye göre (2015) temsili siyasetin ötesinde dijital platformlarda düzenlenen siyasi katılım, protestolar ve faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram toplumsal hareketi yapan aktivistleri, devlet dışı aktörleri ve sivil toplumda yer alan grup veya kişiler ile oluşumlarını, reformist ve devrimsel amaçlar doğrultusunda sosyal medya araçları ile gerçekleştirdiklerini içermektedir.

Ricketts'e göre (2012) geleneksel toplumsal hareketler için kullanılan iletişim yöntemlerinden (yüz yüze iletişim, sokak tiyatrosu, grafiti kampanyaları vb.) farklı olarak, aktivistlerin sosyal iletişim ağlarının gücünden mümkün olduğu kadar yararlanması dijital aktivizm olarak tanımlanmaktadır. Uçkan'a göre (2012) ise dijital aktivizm "dijital ortamda yürütülen her türlü aktivist faaliyeti" olarak ifade edilmekte ve dijital ortamı kullanmayan bir aktivizm türünün düşünülmemeyeceğini vurgulamaktadır.

Mary Joyce tarafından dijital aktivizmin temelleri atılmış olup, Joyce bu kavramdan bahsedebilmek için bazı gerekli olan durumlardan bahsetmiştir. Bunlar; ekonomik ve siyasal faktörler ile teknolojik altyapı faaliyetleridir. Teknolojik alt

yapı ise dijital aktivizm için en temel gerekliliklerindendir. Biliyoruz ki dijital aktivizm yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır (Uzunoglu, 2022, s. 91).

Morozov (aktaran Karagöz, 2013), aktivistlerin yeni medyadan faydalanma biçimlerini “Aktivizm ve Yeni Medya” isimli çalışmasında sekiz başlık altında açıklamıştır:

- Doğru bilgi ve ulaşılabilirlik,
- Belli bir meseleye karşı kamuoyunun ilgisini çekmek,
- Seçmenlere yardımcı olmak için verileri çözümlenmek ve bir araya getirme fırsatı sağlamak,
- Seçmen kitle ile politikacılarla ilişki kurmak,
- Yeni üyelere ulaşarak katılımlarını sağlamak,
- Lojistik destek vermeye yardımcı olmak ve eylemleri harekete geçirmek,
- Kolektif eylemler amacıyla yenilikler ve yaratıcı yöntemler üretmek,
- Elde edilen bilgilerin basılmasını sağlamak.

Dijital aktivizme ilişkin bu açıklamalar doğrultusunda kapsamlı bir tanımlama yapılması gerekirse dijital aktivizm; “sivil toplumun yönetim süreçlerine katılmak amacıyla internet destekli dijital platformlar ve cep telefonları aracılığıyla yürüttükleri kampanyalar, eylemler ve aktiviteleridir” olarak ifade edilmektedir. Katılımcı demokrasiyi destekleyen dijital aktivizmde ifade özgürlüğünün ve demokratik bir yönetim sisteminin güvence altına alınması gerekmektedir. Bu hususlar, dijital aktivizmin etkin bir araç olmasında önemli bir yer tutmaktadır (Tani, 2019, s. 15).

Aktivistlerin seçtikleri yöntemlere ve amaçlarına göre dijital aktivizmin çeşitli türleri bulunmaktadır. Bunlar; slaktivizm/kliktivizm, taraf olma/farkındalık aktivizmi, hacktivizm ve vatandaş gazeteciliğidir (Köse, 2020, s. 1263). Bu aktivizm türlerine kısaca değinmek çalışma kapsamında faydalı görülmektedir.

İngilizcede tıklama anlamına gelen “click” kelimesinden türetilen kliktivizm ve tembel anlamına gelen “slacker” kelimesinden ortaya çıkan slaktivizm, bireylerin internet ortamında meydana getirdikleri eylemler olarak açıklanmaktadır (Çil, 2021, s. 106). Kliktivizm olarak da adlandırılan slaktivizm, bireylerin kendilerini rahatsız eden durumlara veya olaylara karşı olarak iyi hissetmelerini ve bir şeyler yapma hazzını yaşamalarını sağlamaktadır (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 192). Bireylerin sosyal iletişim platformlarında pasif eylemlerde bulunarak vicdanlarını rahatlatmaları yani bir şey yapmış olma tatminlerini gerçekleştirmek için yapmış olduğu hareket-

lerdir. Online olarak imza kampanyalarına katılmak, birçok konuda ileti yazmak, terör eylemlerinden veya kadın cinayetlerinden sonra kullanılan ağların profil kısmını siyahla karartmak veya kurdele koymak, gruplar kurmak, hashtag açmak en sık karşılaşılan slactivizm örneklerindedir (Çalışkan, 2019, s. 37).

“Hashtag aktivizmi” olarak da ifade edilen taraf olma/savunuculuk aktivizmi, bireylerin veya kurumların kararlarını etkilemek amacıyla bireysel ya da grup olarak yapılan bütün faaliyetleri kapsamaktadır. İnsanlar farkındalık yaratmak, fikirlerini tüm kamuoyuna duyurmak, olumsuz olarak algıladığı şeylerden kaçınmak ve haklarını korumak için savunuculuk tarzı aktivist hareketlere eğilmektedirler (Turhan, 2017, s. 31). Bu aktivist türü, eylemde bulunan aktörlerin kamusal alan içerisindeki rollerini, ağların oluşturulması, sosyal ve politik sorunlara yanıt vermelerini ve sosyal ve kurumsal kuruluşların yapmış oldukları eylemlerine istinaden eleştirilerini söylemelerinde savunuculuk etkinliğinde bulunmasını sağlamaktadır (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 193). Sosyal medya iletişim ağlarında en çok konuşulmak için başlatılan kampanyalar sosyal medya grupları, imza kampanyaları gibi aktiviteler örnek gösterilebilir (Turhan, 2017, s. 31).

“Activizm” (aktivizm) ve “hacking” (hackleme) kelimelerinde oluşan “Hacktivizm”, hedeflenen bir web sitesine yönelik olarak önemli hasarlara neden olmayı amaçlamayan fakat rahatsızlığını ve tepkisini açıklamayı hedefleyen faaliyetleri kapsamaktadır (Yegen, 2014, s. 123). Demirkıran’a göre (2020) hacktivizm; “bilgisayar teknolojisinin veya programlama sistemlerinin toplumsal bir soruna yönelik tepki gösterme amaçlı kullanılması” olarak açıklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle hacktivizm kavramı, siber ağlar üzerinden istenilen bir amaç çerçevesinde tepkilerini göstermek için politik bazı nedenler gösterilerek hackleme faaliyetinde bulunmak olarak da tanımlanabilmekte ve “siber suç” olarak ifade edilmektedir (Yegen, 2014, s. 123). Ancak siber suçlardan yapılış amacına göre farklılık göstermektedir. Mesela hack tekniği kullanılarak yolsuzluklar meydana gelebilir ve bu durum kamu yararı amacıyla kullanılabilir. Bunun dışında siber terörizm, şantaj için kullanılan hack yöntemidir. Yani hacktivizm kullanan bireyin hedeflemiş olduğu konularda olumsuz veya olumlu etkiler bırakabilmektedir. Kamu faydasına yönelik yapılan hack usulleri olumlu olarak isimlendirilirken, bireyin kendi çıkarına yönelik kullanılan yöntemler, siber terör gibi suçlamaya neden olmaktadır (Uzunoglu, 2022, s. 92).

Vatandaş gazeteciliği, medyanın var olan yapısına bir tepki olarak ortaya çıkan, reformcu ve iyi niyetli özellikleri taşıyan bir tür olarak incelenmektedir. Sivil bireylerin bilgi ve haber toplamasında, toplanan bu bilgilerin raporlanıp analiz edilmesinde ve kamuoyuna yayılmasında önemli bir rol oynayan bir kavram olarak açıklanmaktadır (Köse, 2020, s. 1264).

3.3. Dijital Aktivizm ve Yeni Toplumsal Hareketler

Dijital aktivizm kavramı ile yeni toplumsal hareketler birbirini tamamlayan kavramlardır. Eski toplumsal hareketler boykot, grev, sivil itaatsizlik, protesto gösterileri ve yürüyüşünü kapsamaktadır. Ancak yeni toplumsal hareketler, sadece fiziksel ortamda yapılan taleplerin ve gösterilerin etkili olmadığını savunmaktadır. Bundan dolayı yeni toplumsal hareketler, gelişen iletişim ve bilgi teknolojilerini kullanarak eylemlere sanal göstericileri de dâhil etmektedir. Bu eylemlere sanal göstericileri dâhil etmek için internet ve yeni medya ile ortaya çıkan sosyal medya araçları kullanılmaktadır. Bundan dolayı toplumsal hareketlerin, internet tabanlı olarak eyleme dönüşmesiyle birlikte bu hareketlere “yeni” ibaresi eklenmiş ve dijital aktivizm ile birlikte kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Tani ve Taşkıran, 2018, s. 526). Kısacası internetin gelişmesi sonucunda bireyler bir eylemde bulunurken sanal ortamlarda daha fazla insanın bu eylemlere katılmasına olanak sağlamak ve eylemi gerçekleştiren aktivistler, eylemlerini sadece ulusal ve yerel düzeyde değil uluslararası alanda da duyurma şansı yakalamaktadır.

Ancak dijital aktivizme karşı eleştirel yaklaşan Pickerill (2003), internetin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan teknolojinin toplumsal hareketlerin maliyetlerini azalttığını, hızını arttırdığını ve iletilmesi istenilen bir mesajın doğruluğunu, coğrafi olarak dağılmış insanların sanal ortamlar sayesinde hızlı bir şekilde birleşmesini ve etkileşimin bu ortamlarda arttığını kabul etmektedir. Fakat dijital aktivizmin bir sosyal hareketi her daim istenilen başarıya götürmeyeceğini ve dijital aktivizmin, toplumsal hareketlerin başarı ile sonuçlanma oranını istenilen düzeyde arttırıp arttırmayacağını tartışma konusu olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda dijital aktivizme karşı eleştirel, karamsar, iyimser ve çekimser yaklaşan araştırmacıların da var olduğunu söylemek mümkündür.

Dünya tarihinde gerçekleşen dijital aktivizm hareketlerinden birkaçı incelemek, dijital aktivizm kavramını, yeni toplumsal hareketler çerçevesinde anlamak için faydalı olacaktır. Dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketler doğrultusunda sembolik olarak ortaya çıkmasını sağlayan 2007-2011 yılları arasında birkaç önemli olay olmuştur. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri Seçimlerinde Barack Obama'nın, siyasal kampanyalarında sosyal medya aktivizmini gerçekleştirmesi (Yetkin, 2019, s. 383), Çin'de Google'ın yasaklanmasına tepki olarak ortaya çıkan siber savaşı ile dijital medyada ekolojik hareketlerin aktif olarak yapılması dijital aktivizmin ortaya çıkışına yön veren olaylar olmuştur. Günlük yaşantımız içerisinde dijital aktivizm kavramının yer alması özellikle 2010 yılında “Wikileaks” olayının meydana gelmesiyle başlamıştır.

Tunus'ta 2010 yılında sokak satıcısı Muhammed Buazizi'ye (Kök ve Tekerek, 2012, s. 60) bir zabita tarafından tokat atılması, bu gencin ülkesinde yaşadığı siyasal ve ekonomik sorunlar ile bu sorunların akabinde yaşadığı eşitsizlik ve işsizlik sonucunda kendini ateşe vermesi ile başlayan (Furuncu, 2014, s. 52) ve 2011 yılında Tunus'ta baş gösteren, sonrasında bütün Arap ülkesini içine alarak siyasal iktidarı değiştirmeye yönelik ortaya çıkan bölgesel ve kitlesel halk hareketi olan Arap Baharı, sosyal medya çerçevesinde meydana gelmiştir (Kırık, 2012, s. 89). Hatta bu dönemde sosyal medya araçlarının örgütlenmelerde iletişim aracı olarak kullanılması, toplumsal hareketler kavramının yerine "sosyal medya devrimi", "Twitter devrimi," gibi kavramların kullanılmasına yol açmıştır (Korkmaz, 2012, s. 2149). Bu süreçte, daha önce sosyal amaçlı kullanılan Youtube, Twitter, Instagram ve Facebook gibi birçok sosyal platformda milyonlarca insan, işsizlik, yüksek fiyatlı gıdalar ve insan hakları ihlaline karşı örgütlenerek geniş katılımlı gösteriler ve toplantılar yapmıştır. Bunun sonucunda ise eylemciler tepkilerini gösterme imkânı bulmuş ve bu tepkileri sadece bulunduğu ülkede değil tüm dünyaya duyurma fırsatı yakalamıştır. Bu protestolar hızlı bir şekilde ilerlemiş, değişmez görülen siyasiler değişmiş ve rejimler yıkılmıştır. Halk hareketleri sonucunda Mısır Cumhurbaşkanı olan Hüsnü Mübarek istifa etmiş, Tunus'ta hükümet değişmiş, Libya'daki iç savaşlar sonucunda rejimi yıkılmıştır (Yüksel, 2013). Arap Baharı hareketinin önemli özelliklerinden biri, bu hareket kapsamında sosyal medya iletişim ağları kullanılarak halkın örgütlenmeleri sonucunda bazı ülkelerin rejiminin yıkılarak iktidarın değiştirilmesi olmuştur.

Özetle, Arap Baharı sürecinde toplumsal hareketi gerçekleştiren aktivistler, sosyal medya araçlarını kullanarak örgütlenmelerini hem hızlı hem de etkili bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Arap Baharı sırasında halk eylemlerini gerçekleştirirken uluslararası gösteriler, oturma eylemleri, ulusal ve uluslararası düzeyde buluşmalar, protesto eylemleri gibi birçok dijital aktivist eylem tiplerine yer vermiştir. Sonuç olarak Arap Baharı hareketi, hem bölgede yaşanan sosyal ve kültürel değişim hem de dünyada ses getirmesi ve amaçları kapsamında özerkliğin ve kişisel kimliklerin kendini göstermesinden dolayı yeni toplumsal hareketler içerisinde açıklanmaktadır.

New York'ta 2011 yılında başlayan "Wall Street'i İşgal Et" hareketi de yeni toplumsal hareketler çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bu hareket sanal bir ortamda meydana gelerek internet üzerinden, bağımsız medya kuruluşu olan Adbusters'in faaliyetleri ile başlamıştır. Neo-liberal ekonomi politikalarına ve küreselleşmeye tepki olarak ortaya çıkmıştır (Güler, 2015, s. 350-353). Yani bankaların ve çok uluslu ortaklıkların demokrasi üzerindeki bozucu etkisine, ekonomik adaletsizliğe ve eko-

nomik çöküşü yarattığı düşünülen Wall Street'e karşı çıkan bir ayaklanma olmuştur (Şen, 2012, s. 139). Çeşitli bildirimler yayınlanmış ve bu bildirimler içerisinde; özel mülkiyet eleştirisi, özgürlük talebi, ulus devletleri baskıcı düzen eleştirisi ve bu devletlerin küresel şirketlerle birlikte olmaları gibi konularda eleştiriler yer almaktadır (Furuncu, 2014, s. 63). Bu harekette aktivistler, sosyal medya araçlarından Twitter, Youtube ve Facebook gibi iletişim ağlarını kullanarak örgütlenmeler oluşturmuş ve bu medya araçları sayesinde küresel ölçekte 1500 şehir, ABD'de ise 100 şehirde destek bulmuştur. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde sayfalar oluşturularak birçok görüntü, video paylaşımları, hareketle aynı zamanlı olarak dünyaya duyurulmuştur. Bu hareketin güncel toplumsal hareketler çerçevesinde en önemli özelliği ise doğrudan demokrasi kavramını uygulamada gerçekleştirerek başarılı olmasıdır (Çakır, 2015, s. 135-146).

27 Mayıs 2013 yılında Türkiye'de Taksim Meydanında bulunan parkın "düzenlenmesine" karşı gösterilen tepkiler sonucu meydana gelen Gezi Parkı olayında, sosyal medya aracılığıyla örgütlenmeler ve eylemler gerçekleştirilmiştir. Bu hareket ilk sıralarda parkta yer alan ağaçların kesilip yerine alışveriş merkezi yapılmasına karşı çevreci bir eylem olarak başlarken, daha sonra hükümeti istifaya yöneltmek ve devrim yapmak amacına yönelen bir olaya dönüşmüştür. 31 Mayıs 2013 tarihinde bu harekete, polis müdahalesi başlamış ve bu dönemde dakikada 3000 tweet atılmıştır (Bayhan, 2014, s. 40-42). Facebook iletileri, atılan tweetler, edebi dilin kullanımı örnekleri bu olayın dijital temsilde önemli araçlar olmuştur. İnsanlar ise sosyal medya platformlarını sıklıkla takip etmiş ve destek vermek isteyenler bu araçları kullanarak destek vermiştir (Doğan, 2017, s. 325).

İran'da 16 Eylül 2022 yılında 22 yaşında Mahsa Amini isimli bir kadın, "kıyafet kurallarına uymadığı" gerekçesiyle polisler tarafından göz altına alınmış ve sonrasında sağlık durumu kötüleşerek ölmüştür. Bu ölümün akabinde İran'da ve İran'ın birçok kentinde protestolar başlamıştır. Mahsa Amini'nin polisler tarafından öldürüldüğünü iddia eden kadınlar, "yaşam, özgürlük, kadınlar", "ahlak polisine ölüm" gibi sloganlarla protestolar başlatarak bu olaya tepki göstermiştir (m.haber-turk.com). Birçok ülkede Mahsa Amini ile dayanışma içerisinde olmanın bir aracı olarak sadece halk içinde değil aynı zamanda sosyal medyada kadınlar, saçlarını keserek ve başörtüsünü yakarak paylaşımlar yapmıştır. Bu protestoların internet ortamında yayılmasından sonra uluslararası düzeyde de bu olay tepki toplamış ve protesto amaçlı birçok video ve fotoğraf yayınlanmıştır. Sosyal medya araçları sayesinde ulusal ve uluslararası düzeyde yayılım gösteren bu olaya ilişkin 5,1 milyon tweet atılmıştır (tgrthaber.com.tr). Sadece kadınlar değil erkekler de bu olaya tep-

kilerini göstermek için Youtube, Instagram, Facebook, Twitter gibi birçok sosyal mecrada paylaşımlar gerçekleştirmiştir.

Rusya ve Ukrayna arasında, Rusya Devlet Başkanı Putin'in Ukrayna'yı silahsızlandırmak, Kiev yönetimi tarafından soykırım ve istismarla karşı karşıya kalan insanları korumak ve Kiev'i Neo-Nazilerden temizlemek amacıyla 24 Şubat 2022 tarihinde askeri harekât başlamıştır (Geyik ve Yavuz, 2023, s. 14). Bu savaşla birlikte Rusya'nın başkenti Moskova dahil olmak üzere birçok kentte ve ülkede eylemler başlamıştır. Rusya'da protesto yapan kişiler için sert yaptırımlar uygulandığından aktivistler online örgütlenmek için sosyal medyada özellikle farklı kodlanmış ifadeler kullanmıştır. Sosyal medyada "yürüyen insan emojileri" paylaşılarak Rusya hükümetinin eylem planlarını protesto etme çağrısında bulunulmuştur. Rusya'nın Ukrayna'ya yapmış olduğu saldırılara ilişkin eylemlere katılmayı isteyen Maria isimli bir kişi sosyal medya hesaplarından arkadaşlarına "Şehir merkezlerinde dolışmaya çıkalım? Ya da? Hava yürüyüş için harika" gibi cümleler yazmıştır (memurlar.net). İngilizce olarak "Savaşa Hayır. Rusya Savaşa Karşı" ve Rusça olarak "Savaşı durdurun. Bu propagandalara inanmayın. Size yalan söylüyorlar" yazılı pankart açılmıştır (tr.euronews.com). Rusya'da savaş karşıtı feministlerin yapmış olduğu gizli protestoda "Ukrayna'daki savaşı yayın ve Putin'in saldırganlığı hakkındaki bilgileri yayın", "Bu manifestoyu başkalarıyla paylaşın. Barışçıl gösterilere katılın, çevrimiçi veya çevrimdışı kampanyalar başlatın" şeklinde sosyal medya üzerinden çağrıda bulunmuşlardır (www.bbc.com). Savaş karşıtı protestolara yönelik sosyal medya paylaşımları sonrasında, uluslararası düzeyde de savaş tepki toplamış, savaş karşıtı eylemler hız kazanmış ve sosyal medyada protesto amaçlı birçok fotoğraf, video, yazılı söylemler paylaşılmıştır. Avustralya'nın Sydney kentinde, Polonya'nın Krakow kentinde, Londra'da, Brüksel'de, Berlin ve birçok başkentte insanlar, savaşı protesto etmek ve barış çağrısında bulunmak amacıyla bir araya gelmiş ve buna ilişkin çeşitli sosyal platformlarından paylaşımında bulunmuşlardır (www.bbc.com). Ayrıca Ukrayna karşıtı bir kamuoyu oluşturmak ve Ukrayna'yı itibarsızlaştırmak amacıyla Brüksel, Paris, Lahey ve diğer başkentlerde Ukrayna karşıtı gösteriler yapılarak, Tik Tok, Facebook, Youtube gibi sosyal platformlarda yayınlanmıştır (tr.euronews.com).

4. SONUÇ

Toplumsal hareket kavramı, bireylerin politik, ekonomik ve sosyal alanlarda rahatsız oldukları durumları ve değişim taleplerini ifade etmek için örgütlenerek yaptıkları eylemlere denilmektedir. 19. yy'da ortaya çıkan eski toplumsal hareketler genellikle iktidarı ele geçirmek ve ekonomik kaynaklı olarak ortaya çıkmış, aktör-

lerini ise işçiler ve sendikalar oluşturmuştur. Toplumsal hareketlerin 1960'lı yıllardan sonra nitelikleri değişmiş ve daha çok kimlik ve bireysel özgürlük arayışlarına girilmiştir. Yeni toplumsal hareketler özellikle çevre bilim hareketini, barış hareketlerini, feminist hareketi, azınlık milliyetçiliği, hayvan hakları ve nükleer karşıtı hareketleri açıklamak için kullanılmıştır.

İnternetin gelişmesi sonucunda teknolojiye yaşanan gelişmeler, toplumsal hareketlerin yapısını da değiştirmiştir. İletişimin hızlı ve daha kolay, maliyetin düşük olduğu, zaman ve mekân kısıtlamasının olmadığı yeni medya ortaya çıkmış ve yeni medya araçlarından olan sosyal medya, yeni toplumsal hareketler için sıklıkla kullanılan bir mecra olmuştur. İnsanlar rahatsız oldukları olaylara yönelik olarak tepki göstermek, kendi örgütlenmelerini sağlamak ve siyasi erklere seslerini duyurmak amacıyla Instagram, Twitter, Youtube, Facebook gibi sosyal iletişim ağlarını kullanmaya başlamış ve yeni toplumsal hareketlerde iletişim, sosyal medya platformlarına taşınmıştır. Sosyal medya sayesinde bireyler arasında zaman mekân sınırı kalkmış, insanlar birbirileri ile etkileşim haline girmiş ve bir paylaşım kültürü oluşmuştur. Eylemi yapan bireyler sosyal medya iletişim ağları sayesinde, gündem oluşturmakta, eylemler düzenlemekte, paylaşımlar yapmakta, hareketlerine gönüllü katılımcılar bulmaktadır. Seslerini dünyanın her yerine kolay ve hızlı bir şekilde duyurmakta ve uluslararası düzeyde de eylemlere gönüllü bulabilmektedirler. Böylece sosyal iletişim ağları sayesinde bireylerin yapmış olduğu eylemler, hızlı bir şekilde birçok ülkede toplumu etkileyip ilk sıralarda yer almıştır. Bunun sonucunda ise iktidar üzerinde baskı oluşturulabilmiş ve eylemlerinde başarılı olmuşlardır. Yeni toplumsal hareketlerin dijital bir ortama kaydığı görülmektedir. Bunun sonucunda ise toplumsal hareketler ve sosyal medyanın bir araya geldiği noktada dijital aktivizm kavramı ortaya çıkmıştır.

Dijital aktivizm kavramı, toplumsal hareketleri gerçekleştirecek bireyler ile bu eylemleri destekleyecek katılımcıların taleplerini yönetenlere karşı dile getirmek için sosyal medyayı etkin kullandığı kamusal bir faaliyettir. Dijital aktivizm sayesinde, bireyler tepki gösterdikleri veya savundukları konulardaki düşünceler, olaylar ya da dava üzerine merkezden bağımsız bir şekilde gelişme göstermiş, yüksek kamuoyu oluşturmuş ve destek toplamıştır. Dijital aktivizmin yeni toplumsal hareketler doğrultusunda sembolik olarak ortaya çıkmasını sağlayan önemli olaylar olmuştur. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri Seçimlerinde, Barack Obama'nın, siyasal kampanyalarında sosyal medya aktivizmini gerçekleştirerek yüksek bir oy alması, Çin'de Google'ın yasaklanmasına tepki olarak ortaya çıkan siber savaşı ile dijital medyada ekolojik hareketlerin aktif olarak yapılması dijital aktivizmin ortaya çıkışına yön veren olaylardır. Bunun dışında "Wall Street'i İşgal Et", "Arap

Baharı, “Gezi Parkı” İran’da Mahsa Amini eylemlerinde sosyal medya iletişim ağlarının birçoğu kullanılmış ancak Twitter ve Instagram etkin bir şekilde en fazla kullanılan araç olmuştur. Bu sayede örgütlenmeler hızlı bir şekilde gerçekleşmiş ve eylemcileri örgütlemeye yönelik olmuştur. Bu olaylar da eylemciler tüm dünyada seslerini duyurmayı başarmış ve eylemlerine gönüllü olarak bireylerin katılmalarını sağlamıştır. Olaylar, içerik olarak birbirinden farklı olsa da eylemlerini duyurmak için kullandıkları araç sosyal medya olmuştur. Yani yönetim şekli, inanç, ekonomik düzeyi, kültürü birbirinden farklılık gösteren toplumlarda dahi sosyal medya, kültür, inanç, yönetim şekli, ekonomik düzeyi birbirinden tamamen farklı olan toplumlarda bile sosyal medyanın politik eylemler bakımından aynı amaçlar için kullanılması sosyal medyanın evrensel kimliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Facebook, Instagram, TikTok, Twitter gibi sosyal iletişim platformları dijital aktivizmin temellerini oluşturmaktadır. Maliyetlerin düşük olması, iletişimin daha hızlı olmasından dolayı bu ağlarda sanal eylemlere daha çok dijital aktivist katılmaktadır. Ayrıca yerel ya da ulusal düzeyde gerçekleşen sosyal hareketler, sosyal medya olanaklarından yararlanarak egemen söylem pratiklerine karşı kamuoyunda seslerini duyurmayı başarmıştır. Ancak, çalışma boyunca ele alınan diğer toplumsal hareketlerin kendi ülkeleri bağlamında bir protestolarla sınırlı kaldığı, uluslararası ya da küresel boyutta bir protesto dalgası yaratamadığı görülmüştür. Bu durumun başlıca nedeni söz konusu toplumsal hareketlerin taleplerinin içinde doğdukları ülkenin siyasal bağlamı ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Gezi eylemleri, Mahsa Amini ya da Occupy hareketi, Türkiye, İran ve ABD’nin iç siyasi tartışmalarının belli evrensel ideolojik ve politik taleplerle bütünleştirilmesi aracılığıyla küresel kamuoyuna mal edilebilmiştir. Söz gelimi Gezi Parkı eylemlerinde çevre bilinci, Occupy hareketinde kapitalizmin sosyal adaleti tasfiye etmesine dönük tepkiler, Mahsa Amini eylemlerinde ise feminist hareket ve teokrazi karşıtlığı gibi evrensel gündemlerle bir ilişki içine girilmiştir. Ancak bu ilişkilendirmeler dijital aktivizm yoluyla dünyaya duyurulduğundan, ilgili ülkeler dışında geniş bir destek protestoları silsilesi yaratamamıştır. Burada dijital aktivizmin kamuoyu yaratmadaki başarısının yanı sıra farklı ülkelerdeki kitleleri pasifizme itme yönünde bir başarısızlığını da tartışmak gerekir. Yeni toplumsal hareketlerin ana gündemi olan demokratikleşme yönünde bir kitle hareketini örgütlemek yerine tam aksine kitlelerin örgütsüz biçimde bireysel sosyal medya paylaşımları ile siyasal katılım sağlamaları yönünde bir illüzyon yarattığı ifade edilebilir. Bu bakımdan dijital aktivizmin ne ölçüde bir aktivizm olduğu sorusu meşru ve tartışılmayı hak eden bir soru olarak gündeme gelmektedir. Bu tartışmadaki en büyük istisna yirmiye yakın ülkeyi etkisi altına alan Arap Baharı sürecinde sosyal medyanın etkin kullanımı olmuştur. Ancak Arap Baharı’nda da sosyal medya etkileşimleriyle yaygınlaşan hare-

ket, benzer antidemokratik uygulamaların yaşandığı ülkelerde bir protesto eylemi dalgası yaratmıştır. Söz gelimi Arap Baharı'na destek mesajı paylaşan Avrupa ülkelerinde destek eylemleri gündeme gelmemiştir. Bu durum söz konusu eylemlerin yayılmasında dijital aktivizmin talep ortaklıklarını güçlendirmesi ve kitleleri birbirinden haberdar kılmasını sağlamak bakımından işlevsel olduğunu, ancak küresel bir demokratikleşme gündemi için dijital aktivizme güvenmek için henüz erken bir aşamada olduğumuzu göstermektedir.

Bununla birlikte sosyal medya platformlarının özgürlük ve demokrasi talebinin artmasında ve yayılmasında önemli bir iletişim aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bireyler, bu platformlar sayesinde diğer ülkelerdeki demokrasi ya da refah düzeyini öğrenme ve o ülkedeki insanlarla bir ölçüde bütünleşme imkânına sahip olmuştur. Sosyal medyanın, dijital aktivizm açısından rolü her geçen gün daha önemli hale geldiği ve toplumsal hareketler için tercih edilebilirliğinin arttığı görülmektedir. Sosyal medyanın, aktivizmde sıklıkla kullanılması ve gerçekleştirilen eylemler üzerinde istenilen sonuçların alınması bağlamında gelecek yıllarda önemini daha da artacağı söylenebilir.

Gelecekte yapılması planlanan çalışmalarda dijital aktivizmin kavramsallaştırılmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu gözlemlenmektedir. Bu sayede kavrama ilişkin ortak bir tanımlama yapılacağından kullanımda birliktelik sağlama konusunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Farklı ülkelerde ortaya çıkan eylemlerin ve buna yönelik sosyal medyada yapılan kampanyaların karşılaştırmalı olarak anlatılacağı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İnternete ilişkin yasakların dijital aktivizmi, ne şekilde ve nasıl etkilediğine dair çalışmalar da tavsiye edilebilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: In this study, it is aimed to Decipher the relationship between digital activism and new social movements and to reveal how digital activism contributes to the development and strengthening of new social movements. Digital activism is a concept that refers to social movements taking advantage of the power of social networks in addition to traditional communication methods. New social movements, on the other hand, can be defined as new rights struggles that include demands for identity and equality under a general concept of democratization. Thanks to social media, which is developing and changing as a result of developing and changing technology, a social movement is announced to the whole world and those who carry out this movement have the power to influence public opinion. New social movements and digital activism have become one of the

main ways to subjectivate and influence political actors in the political sphere. In this context, this study shows that the major social actions that have taken place in recent years (Gezi Park, Arab Spring, Mahsa Amini, etc.) by discussing the reflections on social media, the effects of digital activism on gaining mass support for new social movements are discussed.

Research Questions: Scientific research was done to look for the answer to following questions in the article:

What is the relationship between the new social movements and digital activism? Does digital activism with new social movements affect political actors and subjectivation in the political sphere? What are the effects of digital activism on gaining mass support for new social movements?

Literature Review: In the literature review conducted for the study, it is stated that social movements that take place at the local or national level in most of the scientific works written have been able to make their voices heard in public against dominant discourse practices by using social media opportunities, but because they are likely to remain in the “digital” dimension, new social movements create risks for the disruption of their political goals. It has been observed that scientific studies on the social movement related to the Mahsa Amini actions that have emerged in recent years are limited.

Methodology: In order to reach this result, current studies have been compiled, literature review and discussion have been conducted.

Result and Conclusion: The new social movements have been used especially to explain the environmental movement, peace movements, feminist movement, minority nationalism, animal rights and anti-nuclear movements. As a result of the development of the Internet, the developments in technology have also changed the structure of social movements. Social media has been a frequently used medium for new social movements. Thanks to social communication networks, the actions taken by individuals have quickly affected society in many countries and taken the first place. As a result, they were able to put pressure on the government and were successful in their actions.

At the point where social movements and social media come together, digital activism has emerged. Social movements that take place at the local or national level have managed to make their voices heard in public against dominant discourse practices by taking advantage of social media opportunities. However, it was seen that the social movements considered throughout the study were limited to protests

in the context of their own countries and could not create a wave of protests on an international or global scale. The main reason for this situation is that the demands of these social movements are directly related to the political context of the country in which they were born. For example, in the Gezi Park actions, environmental awareness, in the Occupy movement, reactions to capitalism's liquidation of social justice, and in the Mahsa Amini actions, a relationship was entered into with universal agendas such as the feminist movement and anti-theocracy. However, since these associations have been announced to the world through digital activism, they have not been able to create a wide range of support protests outside the relevant countries. In the dissemination of these actions, it shows that digital activism is functional in terms of strengthening demand partnerships and making the masses aware of each other, but we are still at an early stage to rely on digital activism for a global democratization agenda. It has also been understood that digital activism contributes to the recognition and support of new social movements on a global scale, but at the end of the day it is possible to remain in the "digital" dimension, creating risks for the disruption of the political goals of new social movements.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Pınar COŞKUN TUNA ve Onur TÜRKÖLMEZ, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Pınar COŞKUN TUNA and Onur TÜRKÖLMEZ has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Acar, F. ve Uslu, H. (2016). *Siyaset Sosyolojisi Temel Yaklaşımlar Yeni Tartışmalar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Adıgüzel, O. H. (2019). Yeni Toplumsal Hareketlerde Yeni Medya Etkisi: Kuzey Ormanları Savunması Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3), 1655-1674.
- Aktar, E. (2018). *Sosyal Medyanın Toplumsal Eylemlerdeki Rolü: Tahran ve Tahrir Olaylarının Süreç Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alagöz, M. (2005). *İdeolojik Aklın Serüveni: 1970-1980 Arası Türkiye ‹Sol› Hareketine Kavramsal Bakış* (Vol. 73). Babil Yayınları.
- Aydın, T. (2021). *Siyasal İletişimde Sosyal Medya Kullanımı: Milletvekilleri Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Babacan, M. E. (2014). Sosyal Medya Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 135-160.
- Bayhan, V. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 23-58.
- Binark, M. ve Löker, K. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Bozkurt, Y. ve Bayansar, R. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Çevreci Hareket ve Gezi Parkı Olayları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 276-293.
- Bulut, Ç. K. (2021). Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi: Kurucu Fikirler, İçerik ve Eleştiriler Bağlamında Bir İnceleme. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(1), 46-63.
- Castells, M. (2013). *İsyan ve Umut Çağları: İnternet Çapında Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, M. K. (2007). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal hareketler*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Coşkun, A. (2019). *Yeni Toplumsal Hareketlere Alternatif Bir Bakış*. Ankara: İksad Yayınevi.

- Çakır, H. (2015). *Disiplinler Arası Etkileşim Bağlamında Çağdaş Siyaset Teorisindeki Alternatif Yeni Toplumsal Hareket Açıklamalarının Sosyolojik Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Çalışkan, Ö. (2019). *Yeni Medyanın Yeni Toplumsal Hareketlere Etkileri: Türkiye'deki LGB-Tİ Hareketinin Sosyal Ağ Siteleri Pratiklerinin Çözümlemesi* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çil, S. (2021). Dijital Aktivizm. Aslıhan Zinderen (Ed.). *Dijital Sosyoloji Çalışmaları*, 93-121.
- Çoban, B. (2009). Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya. *Yeni Toplumsal Hareketler: Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, 1-10.
- Çömlekçi, M. F. (2019). Yeni toplumsal Hareketler ve Dijital Ağlarda İletişim: Eleştirel Bir Yaklaşım. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 8(4), 3001-3020.
- Demirkıran, P. (2013). *Hack Kültürü ve Hacktivism: Yeni Bir Siyaset Biçimi. Hacktivism I. Barış Fidaner* (Yay. Haz.). İstanbul: Işık Barış Fidaner.
- Demiroğlu, E. T. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 133-144.
- Doğan, M. Z. (2017). *Dijital Aktivizm Bağlamında Günümüz Toplumsal Hareketleri ve Türkiye Örneği: Gezi Parkı Olayı* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Efil, G. (2022, 25 Eylül). Mahsa Amani Kimdir? İran Protesto Olaylarının Başlamasına Neden Olan Mahsa Amini Neden Öldü? Suçu Neydi? Erişim adresi: <https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/mahsa-amani-kimdir-iran-protesto-olaylarinin-baslama-sina-neden-olan-mahsa-amini-neden-oldu-sucu-neydi-iste-detaylar-2847587>
- Erdoğan, H. N. (2021). Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Kadın Hareketleri: Dijital Aktivizm. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 12-119.
- Eyrek, A. ve Çetin, B. (2021). Toplumsal Hareketler Bağlamında Sosyal Medya Arşivlerinin Toplumsal Belleğin İnşasındaki Rolü. *Beykoz Akademi Dergisi*, 9(2), 173-191.
- Furuncu, D. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketler, Küreselleşme ve Dijital Aktivizm: Gezi Parkı Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, Z. (2010). Web 2.0 Yeniliklerinin Eğitimde Kullanımı: Bir Facebook Eğitim Uygulama Örneği. *Akademik Bilişim 10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 237-242.

- Geyik, K. ve Yavuz, C. (2023). Savaş Dönemi Dijital Diplomasi: Ukrayna-Rusya Savaşı Örneği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 5(11), 6-33.
- Güler, M. A. (2015). Kriz ve Yeni Toplumsal Hareketler: "İşgal et" Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 330-362.
- Gür, T. (2014). *Küresel Toplumsal Hareketler* (Yüksek Lisans Tezi). Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gürel, E. ve Nazlı, A. (2019). Dijital Aktivism: Change.Org Kampanyaları Üzerine Bir Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 187-206.
- Karagöz, K. (2013). Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivism Hareketleri. *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, (1), 131-156.
- Karatzogianni, A. (2015). *Firebrand Waves of Digital Activism 1994–2014*. UK: Palgrave Macmillan.
- Kırık, A. M. (2012). Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 87-98.
- Kıyan, Z. (2019). İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler: Sistematik Bir Edebiyat İncelemesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 759-779.
- Korkmaz, A. (2012). Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü. In *International Symposium on Language and Communication: Research Trends and Challenges (ISLC)*, 12, 2147-2297.
- Kök, S. ve Tekerek, M. (2012). Sokak Siyasetinden Sosyal Ağlara Yeni Aktivism: Arap Baharı Deneyimi. II. *Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 59-65.
- Köse, G. (2020). Toplumsal Hareketlenmede Önemli Bir Durak: Sosyal Ağlarda Dijital Aktivism ve Dinamiklerine İlişkin Y ve Z Kuşağının Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(22), 1255-1288.
- Mahsa Amani Kimdir ve Neden Öldü? İran Protesto Olaylarında Son Durum Ne? (2022, 24 Eylül). Erişim adresi: <https://m.haberturk.com/mahsa-amani-kimdir-nasil-ve-neden-oldu-mahsa-amani-olayi-nedir-iran-protesto-olaylarinda-son-durum-ne-3523260>
- Moskova, Avrupa Şehirlerinde AB, Ukrayna ve Türkiye Karşıtı Sahte Gösteriler Düzenletmiş. (2023, 8 Mayıs). <https://tr.euronews.com/2023/05/08/moskova-avrupa-sehirlerinde-ab-ukrayna-ve-turkiye-karsiti-sahte-gosteriler-duzenletmis>

- Mühürdaroğlu, C. (2019). *Türkiye’de Toplumsal Hareketlerin Evrimi: Etnik Mobilizasyon Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Offe, C. (1985). New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics. *Social Research*, 52(4), 817-868.
- Offe, C. (1999). *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması*. Keenan Çayır (Yay. Haz.). İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Öke, Y. Ç. (2018). Alternatif Bir Medya Olarak Sosyal Medyanın Yeni Toplumsal Hareketler Üzerindeki Etkisi. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 1(1), 52-61.
- Özen, H. (2015). Meydan Hareketleri ve ‘SSKİ’ ve ‘Yeni’ Toplumsal Hareketler. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 11-40.
- Özkan, B. (2018). *Yeni İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medyanın Toplumsal Hareketlere Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pickerill, J. (2003). *Cyberprotest: Environmental Activism Online*. Manchester University Press.
- Pişkin, M. *Dijital Aktivizm*. Özet Metni, 15.
- Ricketts, A. (2012). *The Activists Handbook*. London: Zed Books.
- Rus Protestocularının Sosyal Medyada Kullandığı Kodlar Deşifre Oldu. <https://www.memurlar.net/album/21979/rus-protestocularin-sosyal-medyada-kullandigi-kodlar-desifre-oldu.html>
- Rusya’nın Ukrayna’yı İşgali Canlı Yayında Protesto Eden Gazeteciye 30 Bin Ruble Para Cezası. (2022, 15 Mart). <https://tr.euronews.com/2022/03/15/rusya-n-n-ukrayna-y-iskalini-canl-yay-nda-protesto-eden-gazeteciden-haber-al-nam-yor>
- Savaş, A. (2013, 6 Ocak). Klavye Delikanlılığı mı Devrimin Anahtarı Mı?. Erişim adresi: <https://www.sabah.com.tr/pazar/2013/01/06/klavye-delikanlilik-mi-devrimin-anahtari-mi>
- Semiz, T. ve Bora, B. (2014, 19 Eylül). Sosyal Medya. Erişim adresi: <https://www.stb.org.tr/Dosyalar/Arastirmalar/sosyal-medya.pdf>
- Şen, A. F. (2012). Toplumsal Hareketler ve Medya: “Wall Street İşgali” nin Medyada Temsili. *Global Media Journal Turkish Edition*, 2(4), 138-167.

- Şimşek, S. (2004). New Social Movements in Turkey Since 1980. *Turkish Studies*, 5(2), 111-139.
- Tani, E. (2018). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm: Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tani, E. (2019). Ağ Toplumunda Sokak Aktivizminden Dijital Aktivizme Geçiş. *Dijital Aktivizm Üzerine* (1. Baskı) içinde, 1-31.
- Tani, E. ve Boztepe Taşkıran, H. (2018). Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Dijital Aktivizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (47), 524-546.
- Temel, M. (2019). *Sosyal Medya Kullanıcısı Seçmenlerin Siyasal Pazarlamaya Yönelik Tutumlarının Seçmen Bağı ve Davranışı Üzerindeki Etkileri: Seçmen Tatmini ve Sadakatinin Aracılık Rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
- Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?* Olcay Kunal (Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Turhan, D. G. (2017). Dijital aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 26-44.
- Uçkan, Ö. (2012). Sokak+(dijital) iletişim= Aktivizm. *Politus Dergisi*, 4, 39-45.
- Ukrayna Savaşı: Rusya'da Özgürlükleri Pahasına Putin'in İşgalini Protesto Edenler. (2022, 23 Eylül). <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2p3nj80edo>
- Ukrayna Savaşı: İşgalin Yıl Dönümünde Dünyanın Çeşitli Kentlerinde Barış Çağrıları Yapıldı. (2023, 24 Şubat). <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1nwlzg98no>
- Uzunoglu, A. (2022). Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Medya. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (9), 81-95.
- Ünsay, Y. (2014). *Türkiye'de Kültür Bozumu ve Dijital Aktivizmin Yeni Mecrası: Capsler* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ürkmez, D. (2020). Dijital Aktivizm Olarak Sosyal Medyada Boykot Çağrıları: Watsons Krizi Örneği. *Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 106-125.
- Vural, Z. B. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(20), 3348-3382.

- Yanık, C. ve Öztürk, M. (2014). Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme. *Mukaddime Dergisi*, 5(1), 45-63.
- Yegen, C. (2014). Dijital Aktivizmin Bir Türü Olarak Hacktivizm. *E-Journal of Intermedia*, 1(1), 118-132.
- Yetkin, B. (2019). Yerel Seçimlerde Adayların Twitter Kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 6(2), 382-405.
- Yüksel, O. (2013, 5 Temmuz). Arap Baharı ve Sosyal Medya. Erişim adresi: <https://politikakademi.org/2013/07/arak-bahari-ve-sosyal-medya>

DEPREM, DİRENÇLİ KENT VE ACIL AFET YÖNETİMİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Earthquake, Resistant City and Emergency Disaster Management: the Case of
Türkiye

İbrahim İRDEM* Efe MERT**

Öz

Özellikle tarımda makineleşme ve artan liberal politikalarla birlikte Türkiye’de kentleşme oranı hızla artmıştır. Bu sürece sanayileşme oranının düşüklüğü de dâhil edildiğinde plansız, düzensiz ve afetlere karşı dirençsiz yapılaşma pek çok kenti kuşatmıştır. Günümüzde söz konusu düzensizlik ve dirençsizlik unsurları, bütüne oranla etkisini kısmen azaltsa da özellikle büyükşehirlerde ciddi bir risk olarak varlığını hala sürdürmektedir. İlgili risklere karşı gerek afet öncesinde yeni stratejiler geliştirip planlamalarda bulunmak gerekse de afet sonrasında hızlı ve etkili kriz yönetimi sürecini tatbik etmek, acil afet yönetimi için hayati öneme sahiptir. Bu kapsamda çalışmanın amacı acil afet, risk ve kriz yönetimi süreci merkezde olacak şekilde Türkiye’de dirençsiz kentlerin nasıl dirençli kentlere dönüşebileceğini betimleyici bir yöntemle ortaya koymaktır. Fakat Türkiye’yi en çok etkileyen afetler olarak Erzincan, Gölçük, Van, İzmir ve Kahramanmaraş gibi şiddetli depremlerin gerçekleşmiş olması ve yine ciddi şekilde etkilemesi beklenen İstanbul depremi nedeniyle çalışmanın kapsam ve sınırmı deprem afeti oluşturmuştur. Özellikle deprem afetiyle etkili ve kalıcı bir mücadele sergilenmesi için dirençli kent ekosisteminin oluşturulması ve tüm kentlerde uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Deprem, Acil Afet Risk ve Kriz Yönetimi, Dirençli Kent Ekosistemi

ABSTRACT

Especially with the mechanization in agriculture and increasing liberal policies, the rate of urbanization has increased rapidly in Türkiye. When the low rate of industrialization is included in this process, unplanned, irregular and unresilient construction has surrounded many cities. Today, although these elements of disorder and resistance have partially reduced their impact compared to the whole, they still exist as a serious risk, especially in metropolitan cities. It is of vital importance for emergency disaster management to develop new strategies and plan for the related risks before the disaster and to apply the rapid and effective crisis management process after the disaster. In this context, the aim of the study is to reveal with a descriptive method how non-resilient cities can be transformed into resilient cities in Türkiye, with the emergency disaster, risk and crisis management process at the center. However, due to the fact that the Erzincan, Gölçük, Van, İzmir and Kahramanmaraş earthquakes occurred as the disasters that affected Türkiye the most, and the Istanbul earthquake, which is expected to have a serious impact, earthquake disaster constituted the scope and limit of the study. It has been concluded that a resilient urban ecosystem should be created and implemented in all cities, especially in order to exhibit an effective and permanent fight against earthquake disasters.

Keywords: Urbanization, Earthquake, Emergency Disaster Risk and Crisis Management, Resilient City Ecosystem

* Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana Bilim Dalı, ibrahimirdem33@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0559-3418.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana Bilim Dalı, emertur@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6420-3569.

1. GİRİŞ

Kentler tarım dışı ekonomiye dayanan, belirli demografik ve idari yoğunluğa sahip olan ve nüfusun büyük çoğunluğunun ticaret, sanayi ya da hizmet sektöründe çalıştığı yerleşim merkezleridir. İş bölümü, demografik yoğunluk ve homojen bir yapı kentlerin temel ve ortak özellikleridir. Kentleşme olgusu dünyanın çeşitli bölgelerini farklı hız ve oranda etkilemiştir. Kentleşme tarihini sanayi devrimi öncesi ve sonrası olarak iki ayrı kategoride ele almak, kentleşme sürecini daha iyi analiz etmek bakımından önemlidir. Sanayileşme öncesi dönemde kentlerde daha çok feodal bir düzenin bulunduğu, durağan, katı, sınıf ayrımına dayanan bir yapıdan bahsetmek mümkündür (Sjoberg, 1957, s. 438). Sanayi devrimiyle birlikte insanlar artık kırsal alanla birlikte tarımsal faaliyetleri kent dışında bırakmıştır ve kentler üretim ve hizmet faaliyetlerinin merkezi haline gelmiştir (Gollin, Lagakos ve Waugh, 2002, s. 940).

Kentler, planlı bir düzen ve strateji ile geliştirildiğinde oldukça güvenli limanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Plansız ve belli bir düzenin hâkim olmadığı kentleşme meydana geldiğinde ise can ve mal güvenliğine karşı ciddi tehditler oluşan ve dolayısıyla dirençsiz hale bürünen bir tablo oluşturmaktadırlar. Söz konusu dirençsizlik ve beraberinde getirdiği olumsuzluklar, özellikle doğal afetler yaşandığında daha da gün yüzüne çıkmaktadır. Bu nedenle gerek Türkiye’de gerekse dünyada devletler kentlerini doğal afetlere karşı dirençli hale getirmeye çalışmaktadırlar. Kentlerin tek güvenlik sorunu doğal afetler sonucu meydana gelen olumsuzluklar olmadığı için planlı ve stratejik bir kentleşmenin bulunmadığı kentlerde olası afetlerin çok daha ciddi sorunlara çarpan etkisi yaratarak neden olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Özellikle yapı stokunun depreme karşı dayanaksız olması, acil müdahale ekiplerinin müdahalesine göre düzenlenmiş yolların ve lojistik merkezlerinin bulunmaması ve kent sakinlerinin afet öncesinde ve sonrasında nasıl organize olacağını kararlaştıramaması gibi etkenler de eklendiğinde kentin direnç seviyesi daha da düşmektedir. Direnç seviyesini arttırarak afetlerin kent üzerindeki pejoratif etkisini azaltmanın yolu ise hem afet öncesinde tedbirler almak hem de afet sonrasında hazırlanan planlar doğrultusunda ihtiyaç duyulan adımları atmakla mümkündür.

Türkiye deprem kuşağında bulunan ve büyük şiddette depremlerle karşı karşıya kalan bir ülkedir. Kentleşmesi, sanayileşmenin etkilerine dayalı bir kentleşme olmadığı için de hızlı ve kontrolsüz bir şekilde kentler gelişim göstermiştir. Kontrolsüz yerleşmelerle birlikte yeterli denetimlerin olmaması da dikkate alındığında pek çok yapılaşmada malzeme kalitesi düşmüştür. Depreme karşı dirençsiz bir du-

rumda olan bu yapılar kent ve dolayısıyla kent sakinlerinin güvenliğinden ulusal güvenliğe kadar ciddi bir tehdit yelpazesi oluşturmaktadır. Günden güne kentlerin direnci arttırılsa da hala pek çok kentimiz yeterli dirence sahip değildir. 1939'da Erzincan'da, 1999'da Gölcük'te, 2013'te Van'da, 2020'de İzmir'de ve 13 milyon insanın yaşadığı 11 kenti etkileyen 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerde bu durum tüm çarpıcılığıyla gözlemlenmiştir. Söz konusu depremlerden sonra çok sayıda binanın yıkılması, altyapı ve ulaşım sistemlerinin ciddi hasarlar alması gibi olaylar karşısında düzenli ve dirençli bir kentleşmenin ne denli önemli olduğu bir kez daha gündeme gelmiştir. Bununla birlikte depremden sonra oluşan endişe ve kargaşa ortamını en etkili şekilde yönetebilmek için risk yönetimi kapsamında önceden belirlenmiş stratejilerin olması ve bu stratejiler doğrultusunda hareket edebilme yeteneğinin bulunması kritik öneme sahiptir. Ayrıca deprem sonrası dönemde acil afet ve kriz yönetimi de en az afet öncesi dönem kadar önem taşımaktadır.

Türkiye'nin deprem gerçeğini dirençli kent, acil afet, risk ve kriz yönetimi bağlamında ele alarak taktik ve stratejik düzeyde dirençli kentlerden dirençli ülkeye uzanacak geleceğinin nasıl gerçekleştirilebileceğinin literatürde yeteri kadar ele alınmaması çalışmanın özgün tarafını ve önemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ana araştırma sorusu deprem afetine karşı dirençli kentlerin oluşturulması için alınacak tedbirlerin risk, kriz ve acil afet yönetimi kapsamında nasıl daha etkili ve verimli şekilde planlanıp yönetilebileceğidir. Bu doğrultuda çalışma; Türkiye'nin deprem gerçeğinden yola çıkarak, risk, kriz ve acil afet yönetimi gibi süreçleri bünyesinde taşıyan dirençli kent ekosisteminin nasıl inşa edileceği konusunda yol göstericidir.

2. DİRENÇLİ KENT

Direnç kavramı psikolojiden fiziğe, sosyolojiden psikiyatriye kadar pek çok disiplin tarafından kullanılan teknik bir terimdir. Kavram her ne kadar farklı disiplinler tarafından çeşitli açılardan ele alınsa da kent bilimi literatüründe de son yıllarda oldukça popüler hale gelmiştir. Direnç ifadesi, sürdürülebilirlik, uyum, kırılğanlık ve adaptasyon gibi çeşitli bileşenlerle bir arada kullanılmaktadır (Meerow ve Newell, 2019, s. 311). Bu süreçte direnç kavramını, ağırlıklı olarak sürdürülebilirlik unsuru açısından sahip olduğu potansiyele göre değerlendirenler olmuştur (Berke'sten aktaran Hordjik ve Baud, 2011, s. 1139). Fakat direnç kavramının merkezinde sürdürülebilirlik unsuru dirence göre daha dar bir kapsamda kalmaktadır. Çünkü direnç; sürdürülebilirliğe kıyasla güvenlik ile daha sıkı bir bağa sahiptir ve dolayısıyla daha geniş bir çerçeve çizmektedir (Vale, 2014, s. 195). Ancak yine de

gerek sürdürülebilir kentleşme gerekse de sürdürülebilir kalkınma kentlerin güvenliğinin artırılmasından bağımsız değildir. Zira sürdürülebilirlik beraberinde istikrarı getirir ve istikrar ise güvenliğin sağlanmasında etkili bir unsurdur.

Direnç kavramının esasında kentle birlikte ilk olarak kullanılması, kurumsal ve toplumsal eksende ortaya çıkan çevresel tehditlere karşı bir cevap doğrultusunda ortaya çıkmıştır (Mileti'den aktaran Spaans ve Warterhout, 2017, s. 109). Söz konusu çıkışa binaen direnç kavramı, kentte sıklıkla sürdürülebilirlikle ilişkili olacak şekilde iklim değişikliği, afet riskleri gibi olaylar neticesinde yaşanan sorunlar bağlamında kullanılmaktadır (Kavanoz, 2020, s. 9). İklim değişikliği sürecini yönetme ve afetlerin risklerini azaltma, engel olma gibi küresel sorunlarla mücadele açısından dirençliliğin çeşitli bağlamları olsa da üzerinde tam olarak fikir birliğine varılmış değildir. Fakat kavram ve tanımlamalar sürekli değişmesine rağmen genelde ortak temalar üzerinde uzlaşa sağlanabilmektedir (Leichenko, 2011, s. 164; Elmqvist, 2014, s. 26-27). Dirençli kentlerin merkezi noktasında sürdürülebilirlik, sahip olunan kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılması ve kent sistemlerinin uyumluluğunu sağlayabilmek bulunmaktadır (Kundak, 2017, s. 59). Dirençli kent; kentin güvenlik sisteminin baskı, tehdit olarak algıladığı koşulları bertaraf ve kontrol etme, her şart ve durumda fonksiyonlarını sürdürme kapasitesine sahip olan kenttir (Kavanoz, 2020, s. 8). Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) yaptığı bir tanımda ise dirençli kent, gelecekte meydana gelebilecek çevresel, ekonomik, kamusal veya sosyal kaynaklı şoklar karşısında sistemlerini olumlu yönde dönüştürebilen, şokları bertaraf edebilen, bunlara önceden hazırlıklı olan ve olumsuz koşulların üstesinden gelebilme becerisine sahip kentler olarak tanımlanmıştır (OECD, 2023).

Kentsel dirence sahip olan kentler, durum her ne olursa olsun değişen koşullara karşı kendisini dönüştürebilen, bununla birlikte ekonomik, kurumsal, sosyal ve çevresel alanlarda kendisini sürekli geliştiren ve değişikliğe hazır halde tutan mekânlardır. Kentlerin afetlere karşı direnç geliştirme kapasitesi her bir kente göre farklılık göstermektedir. Çünkü kentler sosyal, ekonomik, iş birliği ve yenilikçilik boyutuna göre farklı imkânlarla sahiptir (Tuğaç, 2019, s. 989). Bununla birlikte önemli olan kentin sahip olduğu güç, kapasite ve sınırlarını iyi tanınması, çeşitli durumlara karşı hazırlıklarını çok paydaşlı iş birliği ile çözüme yoluna gitmesidir (Öztürk ve Demirel, 2021, s. 27). Dirençli bir kent kendisine olduğu kadar çevresindeki kentlere de bir ölçüde destek ve direnç sağlar. Dolayısıyla bir kentin direnci, sağladığı fayda bakımından kendi sınırlarını aşmaktadır.

Kentsel direnç kavramı, genel olarak uyum sağlamayı ve kent sisteminde meydana gelen türlü değişikliklere cevap verebilmeyi ifade eder (Desouza ve Flanery, 2013, s. 89). Dirençli kentler çeşitli iş birlikleriyle oluşturulan yönetim model-

lerinin etkin kullanımını gerektirmektedir. Dirençli kentler meydana gelebilecek durumlar ve riskler karşısında kapsamlı, mücadeleci ve esnek çözümler üretirler. Dolayısıyla kriz sırasında ve sonrasında farklılaşan düzene rağmen yeni durumlara en kısa sürede ve hızlı bir şekilde uyum sağlayabilen kentler, imkânlarını, güçlü ve zayıf yanlarını en iyi şekilde tanıyan, risk haritalarını hazırlayan ve bu doğrultuda kriz müdahale planları yapmış olan kentler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu direncin sağlanabilmesi noktasında iş birliği son derece önemlidir. Zira toplumun tüm kesimlerinin sürece dâhil edilmesiyle birlikte yine toplumun bilgilendirilmesi ve afetlere karşı hazırlıklı olması sağlanabilir. Nihayetinde de toplumun ve dolayısıyla kentin dirençli olması mümkün hale gelir (Kavanoz, 2020, s. 17). Daha da kapsayıcı bir çerçeve çizmek gerekirse yönetim düzeninin yüksek olduğu, vatandaşların kentin geleceğini belirleyecek kritik meselelerde söz hakkına sahip olabildiği kent modellerinde, kentlerin daha dirençli bir duruş sergilediği söylenebilir. Çünkü yönetim beraberinde şeffaflığı, müşterek karar alabilmeyi ve yüksek iletişim oranını getirir. Tüm bu olgular da kentin dirençli hale getirilmesinin ve direncinin korunmasının toplum tarafından özümsemesini sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (HABITAT) Kentsel Dayanıklılık Merkezi'ne göre dirençli kentler gerek ani gerekse beklenen şekilde tüm risk ve krizlere hazırlıklı olan, bu olaylara karşı katılımcı anlayışla plan yapan ve bu planlar doğrultusunda tehdit ve risklere ivedi olarak yanıt verebilen kentlerdir (BM-HABITAT, 2023). Kentlerin risklere ve tehditlere açıklık oranı, baskı veya strese maruz kalabileceği etkenler farklılık gösterebilmektedir (Genç, 2007, s. 11). Bir kent ekonomik yönden tehdit altında kalabilirken bir diğeri deprem, sel gibi coğrafi bir etki altında kalabilir. Bir başka kent ise bunlardan hiçbirini yaşamadan sadece yönetimsel krizlerle mücadele etmek zorunda kalabilir. Sebep her ne olursa olsun bunlarla mücadele etmek ve stres faktörleri karşısında dirençleri arttırmak için en önemli savunma mekanizması iyi bir planlama yapmaktır. Bu sayede kent üzerindeki baskılar öngörülebildiği ve önlem alınabildiği için afetlerin yıkıcı etkileri azaltılabilecek, yeni duruma uyum sağlamak kolaylaşabilecek ve hizmetler aksamadan devam edebilecektir (Öztürk ve Demirel, 2021, s. 28). Bir kent dirençsizliği nedeniyle afetlere hazırlıksız yakalandığında diğer kentler afetin gerçekleştiği kente afet yönetimi kapsamında ve imkânları ölçüsünde destek bulunmaktadır. Ancak bu süreçte kritik olan husus yardım sağlayan kentin dirençli olup olmadığıdır. Eğer destek sağlayacak kent yeterli dirence sahip değilse ve yardım esnasında bu kentte doğal ya da beşerî kaynaklı bir afet meydana gelirse yeni krizler oluşabilecektir. Çünkü sağlayacağı insani ve ekonomik yardım bu kentteki sistemlerin kendine yetme kapasitesini sınırlayabilecektir. Dolayısıyla kentsel direncin yeteri kadar sağlan-

madığı her kent, afetler kendisini doğrudan etkilemese bile potansiyel olarak tehdit altında bulunmaktadır.

Kent yalnızca ekolojik ve mekânsal yapılardan oluşmamakta, aynı zamanda toplumsal ve politik bir sistem olarak da ortaya çıkmaktadır (Jabareen, 2013, s. 221). Direnç kavramını uzun dönemli uyum sağlama ve kısa dönemli başa çıkma yeteneği olarak tanımlarsak kentsel direnç, toplumun kısa süreçte olumsuz etkileri elimine edebilmesi ve bir yandan da kendisini örgütleyerek uzun vadede öğrenme kapasitesini arttırması olarak karşımıza çıkar (Sharifi ve Yamagata, 2014, s. 1492). Kentsel direnci oluşturmanın yöntemlerinden birisi de kentin geçmişte yaşadığı afetlerden gerekli toplumsal ve yönetsel dersleri çıkarmaktır. Bu kapsamda tekrar yaşanabilecek bir afete çok daha hazırlıklı olacak olan kentler, uygulama pratiği kazanmış şekilde deneyim elde edeceklerdir. Ancak kentlerin her zaman olumsuz tecrübeler sonucunda pratik eylem yeteneği kazanması beklenemez. Dolayısıyla bir kent kendisine benzer coğrafi, ekonomik ve yapısal özelliklere sahip kentlerdeki potansiyel tehditleri iyi analiz edip, tıpkı kendisinde de böylesi afetler meydana gelebileceği gibi hazırlanarak strateji oluşturmalıdır.

2013'te kentlerinin direncini arttırmak ve bu doğrultuda yatırım yapmak amacıyla bir araya gelen Dirençli Kentler Ağı'na göre dirençli kent; kentteki bütün paydaşların beklenen veya beklenmeyen yönde meydana gelen krizlerle başa çıkabildiği ve yeni koşullara uyum sağlayabilen, bununla birlikte büyüme kapasitesine sahip olan kentlerdir (Resilient Cities Network, 2023). Bu kapsamda ağa üye olan dirençli kentlerin neden dirençli olması gerektiği ve nasıl dirençli olacağı çeşitli bileşenlerle sıralanmıştır.

Dünya kentlerinin nüfusları her zamankinden daha yoğun ve birbirlerine daha bağlı hale gelmiştir. Bu durum sosyal ve ekonomik açıdan avantaj sağlarken güvenlik açıklarını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla dirençli kentler riski azaltan ve zorluklara yanıt verebilen etkin yönetim modellerine sahip olmalıdır. 21. yüzyılın akut şok ve kronik stresleri yeni çözümler gerektirmektedir. Akut şoklar depresyonlar, kasırgalar ve terör saldırıları gibi kent sakinlerini tehdit eden ani ve yoğun olaylar yüksek işsizlik, sınırlı sosyal güvenlik gibi topluluğu yıpratıcı olaylar da kronik stresi şiddetlendirmektedir (Resilient Cities Network, 2023). Tüm bunlara rağmen topluluğun hayatta kalma, uyum sağlama ve gelişme kapasitesini sürdürme iradesi kentleri dirençli kılmaktadır. Kentsel yönetim; genellikle birbirinden farklı ekiplerin sürdürülebilirliği araştırdığı, afet yönetimi ve kurtarma planları tasarladığı ve şehrin altyapısı gibi stratejik unsurları incelediği bir silo halindedir. Fakat sadece bu tarz klasik yönetimler günümüzde pek çok açıdan birbirine bağlı olan küresel bir sistemde talepleri yeterince karşılayamaz. Çünkü kentler sistemlerden

meydana gelmektedir, silo halinde değildir ve hızlı değişim yaşayan insanlardan ve mekânlardan oluşmaktadır (Resilient Cities Network, 2023). Dirençli Kentler Ağı'nın öne çıkardığı unsurlar değerlendirildiğinde dirençli bir kent olabilmek için birçok bileşenin bir arada bulunması gerektiği görülmektedir.

Günümüzde kentsel direnci tehdit eden unsurlar içinde yoksulluk, göç, suç ve şiddet gibi birbirinden farklı bileşenler bulunmaktadır. Bu kapsamda iklime ve afetlere dayanıklı kentlerin oluşturulması direnç bağlamında akla ilk gelen unsurlar olsa da kentsel direnç kavramının sürekli değişim ve dönüşüm içinde olması, bunlardan daha fazla unsura dayanıklılığı gerektirmektedir. Kentsel direnci arttırmak için de politik desteğin bulunması bir başka temel katedir. Bu sayede kent tam bir dirence kavuşabilecektir (Kavanoz, 2020, s. 14). Afet zamanlarında toplumun bazı kesimleri gerek fiziksel gerekse de çeşitli kültürel farklılıklar sebebiyle daha da zor anlar yaşayabilmektedir. Çocuklar, yaşlılar ve yeterli yönlendirmeye sahip olmayan göçmenler afet anında ve sonrasında eğer gereken asgari bilinç ve eylem kabiliyetine sahip değilse hem kendilerini hem de afet yönetimi sürecini riske atabilmektedirler. Dolayısıyla bu kapsamda söz konusu gruplara nasıl harekete geçileceğinin bilincinin ve eylem yeteneklerinin kazandırılması tam anlamıyla "kazan kazan" politikası anlamına gelmektedir.

Kentsel dirençlilik sosyal, ekonomik ve çevresel dirençliliği etkileyen pek çok alt kriteri barındırmaktadır. Bu kriterler karar vericilerin kenti daha dirençli hale getirmesine rehberlik etmektedir (Siavash, 2016, s. 31).

Şekil-1: Dayanıklılığın Önlemleri ve Etkileri

DAYANIKLILIĞIN ÖNLEMLERİ VE ETKİLERİ		
SOSYAL	ÇEVRESEL	EKONOMİK
<ul style="list-style-type: none"> - Sosyal Dayanışma - Yer Kimliği - Sosyal Aktivite - Kamusal Alan - Doğal Gözetim 	<ul style="list-style-type: none"> - Yürünelirlik - Peyzaj Mimarlığı - Yeşil ve Mavi Ağ - Açık Alanlar 	<ul style="list-style-type: none"> - Bağlantı/Erişilebilirlik - İş Yeri Yürünelirlik - Taşmacılık Fırsatları
<ul style="list-style-type: none"> - Duyusal Deneyim - Fiziksel/Zihinsel Sağlık - Sosyal Dayanışma - Kamusal Alan 	<ul style="list-style-type: none"> - Artan Biyoçeşitlilik - Doğal, Yapılı Çevrenin Bütünleştirilebilmesi - Sürdürülebilir ve Kentsel - Drenaj Sistemi Teşviki¹ - Gelişmiş Hava Kalitesi ve Mikro İklimlendirme 	<ul style="list-style-type: none"> - Artan Arazi Değerleri - Verimli Arazi Kullanımına Erişim - Enerji Verimliliği - Düşük Isı Adası Etkileri

¹ Drenaj sistemi, fazla su ve nemi uzaklaştırarak yapıların zarar görmesini engelleyen altyapı bileşenidir.

DAYANIKLILIĞIN ÖNLEMLERİ VE ETKİLERİ		
SOSYAL	ÇEVRESEL	EKONOMİK
<ul style="list-style-type: none"> – Sokak Hayatı – Aktif/Doğal Gözlem – Çeşitlilik ve Sosyal Uyum – Aktif Geçiş 	<ul style="list-style-type: none"> – Mikroiklim Sorunsuz – TOD’u Tanıma² – SUDS İçerin³ – Kaliteli (Yeşil) Tasarım 	<ul style="list-style-type: none"> – Verim/Yenilikte Artış – Altyapı Maliyetlerinde Azalma – TOD’u Tanıma
<ul style="list-style-type: none"> – Hizmet ve Eğitimlere Erişim – Çeşitlilik ve Sosyal Uyum – Sokak Hayatı – Yürünebilirlik 	<ul style="list-style-type: none"> – Yakınlık – Yeşil/Mavi Alanlara Erişim – Açık Alanlara Erişim 	<ul style="list-style-type: none"> – Artan Ekonomik Faaliyet – Çeşitlilik ve Kullanım Karışımı – Küçük/Yerel İşletmelerin Desteklenmesi

Kaynak: Siavash, 2016, s. 31

Kentler sanayi ve hizmet gibi birçok faktörden oluşan çarklar zinciridir. Bu çarkların işlemlerini sağlayan güç ise her ne kadar teknolojinin yardımı olsa da esas olarak insan gücüdür. Bu güç hem zihinsel hem de fiziksel işlemlerle kentin üretilebilir ve yaşanabilir bir sistem olarak kalmasını sağlar. Dolayısıyla birbirine bağlı çarklardan oluşan kent sisteminin sağlıklı işleyebilmesi için kent sakinlerinin huzurlu, verimli ve sağlıklı bir ortamda bulunmaları gerekmektedir.

Kentin sosyal mekânlara, hizmetlere ve eğitim kuruluşlarına ulaşım imkânlarını bünyesinde barındırması kent sakinlerinin sosyal dayanışmasını arttırdığı için kentlerin direncini insan faktörü üzerinden dolayı şekilde arttırmaktadır. Çevresel özellikler olarak yürüyüş ve bisiklet sürme yollarına, gelişmiş altyapı sistemlerine ve yeşil alanlara ulaşılabilirlik kentsel direnci arttırmaktadır. Ekonomik perspektifte kentin küçük işletmeleri desteklemesi, enerji verimliliği sağlaması gibi uzun vadede sürdürülebilir kalkınmayı destekleyici faaliyetlere imkân tanınması da direnç oluşumuna katkı sunan bir başka temeldir. Sosyal, çevresel ve ekonomik çarklar üzerinden ayrı ayrı direnç oluşumuna katkı sunan faktörler olduğu gibi tüm çarkları aynı anda destekleyen stratejiler de bulunmaktadır. Örneğin geri dönüşüm faaliyetleri sosyal, çevresel ve ekonomik açıdan kentsel direncin oluşumuna ciddi destek sağlamaktadır. Ancak alınan tüm tedbirler doğal afetlerin oluşumunu değil, afetten sonraki ortamın kontrol edilemez olmasını engellemektedir. Bu noktada hemen müdahale edilmesi gereken afet ortamını kontrol edilebilir kılmak için acil afet yönetimi devreye girmektedir.

² Transit Oriented Development (TOD): Toplu taşıma odaklı geliştirme sistemidir. Yürüyüş, bisiklet sürme ve toplu taşıma gibi aktif ulaşım modlarına öncelik vermeyi içerir.

³ Sustainable Urban Drainage System (SUDS): Sürdürülebilir kentsel drenaj sistemi sel suyunu tutma kapasitesini artırır, yerel estetiği iyileştirir ve biyoçeşitliliğin artmasını destekler.

3. ACİL AFET YÖNETİMİ

Kentler zaman zaman doğal veya beşerî kaynaklı, olağan dışı olaylarla karşılaşabilmektedirler. Bu olaylar sonucunda altyapı, lojistik ve ulaşım gibi kentin güvenliği ve yaşanabilirliği için kritik öneme sahip sistemler ve kentler ciddi hasar alabilmektedir. Afet olarak adlandırılan bu olaylar karşısında kentin direncini koruması hem kent hem kent sakinleri hem de bütün bir ülke için oldukça önemlidir. Çünkü afetlere karşı direnç ne kadar yüksek olursa kentin yaşayan bir organizma olarak canlı kalabilmesi de o kadar mümkün olmaktadır.

3.1. Afet Kavramı

Afetler; en genel şekliyle insanların beklemediği bir zamanda kendisini gösteren ve beraberinde birtakım olumsuz etkilere sebep olan olaylardır. Bununla birlikte afetleri doğal ve yapay olarak iki ayrı kategoriye ayırmak mümkündür. Doğal afetler tektonik ve meteorolojik kökenli olurken insan eylemleri sonucu oluşan afetlerse salgın ve terör olayları gibi çok daha farklı sebeplerle meydana gelebilmektedir (Kadıoğlu, 2017, s. 45-49). Kaynağı her ne olursa olsun afetler kentlerin direncini sarsmakta, insanların yaşamında telafisi zor etkiler bırakmaktadır.

Ulusal kaynakların seferber edilmesi halini gerektiren, büyük can ve mal kaybına sebep olan, yerel seviyede müdahalenin yetersiz kaldığı beklenmedik ve ani şekilde meydana gelen doğa olayları afet olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte benzer sebeplerle oluşan fakat sadece doğa kaynaklı değil, insan eylemleri sonucunda meydana gelen olaylara da felaket denilmektedir (Drabek, 1996, s. 3). Ayrıca afet kavramı birden fazla kurum ve kuruluşun koordinasyon halinde görev üstlenmesini gerektiren, insanlar için fiziksel, sosyal ve ekonomik kayıplara neden olan, bununla birlikte günlük işleyişi de kesintiye uğratan olaylardır (Şahin ve Sipahioğlu, 2002, s. 15). Bunun yanında bir afet olayının kendisinden ziyade doğurduğu sonuçlar etkili ve önemlidir (Ergünay, 2009, s. 3). Örneğin; terk edilmiş, hiçbir canlının bulunmadığı bir yerleşim bölgesinde meydana gelen deprem, sel, heyelan gibi doğa olayları, etki alanı bu bölgeyle sınırlı kaldığı sürece ciddi bir afet oluşturmayacaktır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğüne göre afet kavramı “toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa,

teknoloji veya insan kaynaklı olay; bir olayın kendisinden ziyade, doğurduğu sonuçtur.” şeklinde tanımlanmıştır (AFAD, 2023).

Afetler deprem, sel, heyelan ve tsunami gibi doğal sebeplerle meydana gelebileceği gibi beşerî gelişmeler sonucu örneğin nükleer, biyolojik, kimyasal sebeplerle doğal olmayan yollardan da oluşabilmektedir. Her iki durumda da insanlar mağdur olmakta ve ciddi zarar görmektedir. Ortaya çıkış biçimi her ne olursa olsun afetlere karşı önceden planlamalar yaparak tedbir almak ve her türlü tedbire rağmen engellenemeyen ya da engellenmesi mümkün olmayan olayların meydana gelmesinden sonra afet sürecini en etkili şekilde yönetmek, başarılı bir afet yönetiminin vazgeçilmez unsurudur.

3.2. Afet Yönetimi

Afet yönetimi; bir tehlikenin ortaya çıkmasının potansiyel olarak mümkün olduğu durumlarda, tehlikenin ortaya çıkma ihtimali azaltılırken toplumun güvenliğinin de sağlanması olarak tanımlanabilir (Drabek, 1996, s. 5). Afet yönetiminden günlük yaşamı ciddi şekilde etkileyen, geniş çaplı maddi hasara neden olan ani ve yoğun olayları teknoloji ve bilimin yardımıyla yönetme meslek ve disiplini olarak da bahsetmek de mümkündür. Dolayısıyla afet yönetimi uğraşısı gerek doğal gerekse de beşerî sebepli afetler sonucunda meydana gelen durumlarla mücadele etmek ve sakinlik için plan ve programlar geliştirip bunları uygulama sürecidir (Sylves, 1996, s. 42). Özellikle zincirleme reaksiyonlara sebep olabilecek afetler silsilesinin önüne geçilmesi için afetleri ve etkilerini yönetebilmek kritik bir önem taşımaktadır. Büyük bir deprem sonucu göçük altındakilere ulaşmak, oluşabilecek tsunamiye karşı tahliye sürecini yürütmek ya da çıkan yangının yayılmasını engellemek gibi eylemler, en az afet öncesi hazırlıklar kadar önemlidir. Dolayısıyla afet sürecinin etkili şekilde yönetilememesi afetlerin şiddeti bakımından çarpan etkisi yaratmaktadır.

Afet yönetimi kavramı bir yandan hazırlık, tahmin, kayıp ve zararların azaltılmasıyla birlikte erken uyarı sistemleri gibi faaliyetlerle risk yönetimi çerçevesinde afet öncesi eylemleri içerirken bir yandan da müdahale, iyileştirme, etki analizi ve yeniden yapılanma gibi çalışmalarla da kriz yönetimi çerçevesinde afet sonrası yönetim süreçlerini bünyesinde barındırmaktadır (Kadioğlu, 2008, s. 140). Bu kapsamda etkili bir afet yönetimi süreci afet öncesi, sırası ve sonrasında gerek duyulan tüm çalışmaları kapsamaktadır (Demirci ve Karakuyu, 2004, s. 72). Her türlü afete karşı hazırlıklı olmak için yapılan tüm çalışmalar, kamu kurum, kuruluşları ve bireylerin bir arada bütüncül bir yaklaşım sergileyeceği şekilde olmalıdır. Söz konusu

faaliyetler bütüncül ya da toplam afet risk yönetimi olarak ifade edilebilir. Bu noktada risk yönetimi kurum ve bireylerin afetler için önlem alması, hazırlanması ve afet sonrası müdahale ve yeniden yapılanma aşamalarında bir arada hareket etme sürecinin genel ifadesidir (Oktay, 1998, s. 24). Afet sürecinde kamu kurumlarının üstlendiği rol kadar sivil toplum örgütleri de kritik görevler almaktadır. Özellikle afetin gerçekleştiği bölgede ilk müdahalede bulunacak kişilerin de afet mağduru olduğu düşünüldüğünde aksamaları muhtemel kamu hizmetleri olabilecektir. Kamu hizmetlerinin tekrar aksamadan sağlanacağı ana kadar toplum, sivil örgütlenme ile kendi kendisine ilk müdahaleyi yapmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum örgütlerinin afetlere karşı hazırlıklı olması ve ilk müdahaleyi de sağlayabilecek kabiliyetlere sahip olması son derece önem arz etmektedir. Güçlü sivil toplum örgütlenmesi, dinç kentlerin güçlü bir dayanağını oluşturmaktadır.

Etkin bir afet yönetimi sürecinde örgütsel yapılanma ve operasyonel kabiliyet son derece önemlidir. Afetler karşısında organize olmada merkezi yönetim öne çıkmakta, bununla birlikte yerel yönetimler ise vatandaşa yakınlık ve konumsal özellik nedeniyle tamamlayıcı bir işlev görmektedir. Ayrıca sadece kamu otoritesi değil, sivil toplum örgütleri de yönetim sürecinde önemli görevler almakta ve taraflar arasında iş birliği sağlayarak kritik bir rol üstlenmektedir (Memiş ve Babaoğlu, 2020, s. 168). Afet yönetimi sürecinde bir diğer önemli kavram ise afet lojistiğidir. Buna göre afetten etkilenen kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü araç, gereç ve tüketim malzemesinin ilk üretim noktasından son tüketim noktasına kadar etkin ve verimli şekilde gönderilmesi ve depolanması, afet lojistiği kavramının karşılığıdır (Thomas ve Kopcak, 2005, s. 2). Genellikle bir afet yaşandığında günlük sarfiyatın çok daha üstünde malzeme kullanımı ihtiyacı ortaya çıkar. İhtiyaç duyulan her türlü malzemenin temin edilmesi ve kullanılacak bölgeye gönderilmesi afet lojistiğinin, dolayısıyla afet yönetimi sürecinin bir parçasıdır (Ciottono, Anderson ve Auf Der Heide, 2006, s. 108). Afet lojistiğinin başarıya ulaşabilmesi için lojistik merkezlerinin ve ulaşım hatlarının afete karşı en etkili kullanılacak şekilde planlanması gerekmektedir. Bununla birlikte afetlerin yaşanmasının olası olduğu yerlerde kalıcı hava, kara ve deniz lojistik üslerinin kurulması ve sürekli işler halde kalması gerekmektedir. Zira iyi planlanmış lojistik üsler ve güzergâhlar, müdahale ekiplerinin nakli için olduğu kadar afet mağdurlarının tahliyesi için de stratejik öneme sahiptir.

Afet yönetimi süreci, yaşanan felakete karşı ortaya koyulan reaksiyonla ilişkilendirilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde afet yönetimi kapsamında verilen yanıtlar çeşitli kırılğanlıklar barındırabilmektedir. Öte yandan herhangi bir afet planı bulunmayan ya da afet sonrası ihtiyaçlara cevap vermede yetersiz kalan ülkeler, toplu-

mu afetlere karşı hazırlamak için çok daha fazla emek harcamalıdır. Bu çerçevede afet yönetiminin tüm süreçleri kapsaması gerekmektedir. Sınırsız kaynakları elinde bulundursa bile afetlere hazırlık noktasında yeterli birikim yoksa çözümler kısa vadeli olacaktır. Dolayısıyla afet yönetiminde ilgili kurumlar ve sivil toplum kuruluşları uyum içinde güvenlik açıklarını tespit edip uzun vadeli stratejiler geliştirerek toplumu bilinçlendirmelidir (Burnham ve Gospodinov, 2008, s. 20). Ayrıca yeterli afet yönetimi hazırlığına sahip olmayan, kurumlararası iletişim yeteneğini kazanamamış ve afet sonrasında hızlıca koordinasyonu sağlayamayan sistemler, afetlerin ciddi krizlere dönmesiyle sürece daha da uzun ve şiddetli bir şekilde maruz kalmaktadırlar. Dolayısıyla afet öncesi sürecinin afet gerçekleştikten sonraki ortamı etkileme kapasitesi dikkate alındığında risk yönetimi kritik bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

4. RISK YÖNETİMİ VE İLETİŞİMİ

Afetlerle mücadelede ve özellikle deprem afeti özelinde afet yönetimi kadar risk yönetimi kavramı da oldukça önemlidir. Kriz yönetimi genellikle afet gerçekleştikten sonra yürütülen faaliyetlerden oluşmaktadır. Ancak afetle mücadele, afet sonrasında alınacak tedbirleri içerdiği kadar afet öncesinde de tedbirler almayı gerektirmektedir. Bu kapsamda afet öncesi süreç bakımından risk yönetimi ve risk iletişimi kavramları öne çıkmaktadır.

4.1. Risk Yönetimi

Risk kavramı ile afet çalışmalarında ifade edilmeye çalışılan durum, herhangi bir tehlikenin tahmin edilmesi sonucunda ortaya çıkması muhtemel kayıp ve zararların önüne geçmektir (Kişner, Blaike, Cannon ve Davis, 2003, s. 50). Risk yönetimi bireyleri ve örgütleri çeşitli kaynaklardan gelebilecek tehditlere karşı aydınlatarak afetlere karşı hazır hale getiren önlemler dizisidir. Risk yönetimi çerçevesinde yürütülecek pek çok unsur vardır. Öncelikle kentte tehlike arz eden yerler belirlenerek kentin tehlike haritası oluşturulmaktadır. Bu kapsamda kent sakinlerinin günün farklı dilimlerindeki dağılımı, altyapı ve üstyapıya dair bilgiler ve mevcut enerji santralleri gibi deprem anında öncelikli olarak hasar alabilecek yerlerin risk haritası çıkarılmaktadır (Balamir, 2002, s. 42). Daha sonra çıkarılan haritalar doğrultusunda risklerin ortadan kaldırılması için risk azaltımı faaliyetleri yürütülmektedir. Azaltımla birlikte afetlerin neden olacağı muhtemel zararlar henüz afet meydana gelmeden önlenmeye çalışılmaktadır (Brumbaugh, 1999, s. 241).

Risk yönetiminin deprem afetiyle ilişkisi oldukça kritiktir. Depremden daha şiddetli şekilde etkilenmesi muhtemel noktalar vakit kaybedilmeden belirlenerek tehditlerin bertaraf edilmesi sürecine geçilmesi bu doğrultuda önemli faaliyetlerdir. Dolayısıyla depreme dayanıksız konutlardan köprü, baraj, altyapı, enerji santralleri ve lojistik üsler gibi stratejik noktalara kadar uzanan önlemler yelpazesi şekillendirilmelidir. Risk yönetiminde önceden riskleri belirlemek ve muhtemel risklere karşı uygun önlem almak esası olduğu için acil afet yönetiminde risk yönetimi kriz yönetimine göre daha ön plana çıkmalıdır. Zira dirençli kentler afetleri asgari düzeyde etkiyle atlatmayı hedeflemektedirler. Bu sayede kentler en az kayıpla hatta kimi durumlarda hiç can ve mal kaybı yaşamadan afet sürecini geçirmiş olacaktırlar. Aynı zamanda alınan önlemler ve risk yönetimi sürecinin nasıl yönetileceği konularında kent sakinleri bilgilendirilerek sürece proaktif katılımları sağlanmalıdır. Bu sayede hem sivil toplum risk yönetimi sürecine katılmış olacak hem de kent sakinleriyle kurulan iletişim sayesinde risk iletişimi daha sürdürülebilir bir hale gelecektir. Kriz iletişiminden farklı olarak afet öncesi dönem merkezde olacak şekilde konumlanan risk iletişimi sayesinde dirençli kent, kendisine yönelik gerçekleşmesi öngörülebilir tüm tehditleri bertaraf edebilecektir.

Koordinasyon faaliyetleri risk yönetimi ve iletişimi kapsamında oldukça kritiktir. Afet gerçekleştikten sonra bölgeye gönderilen yardımlar belirli bir plan ve düzenleme doğrultusunda gerçekleştirilmezse hem afet mağdurları hem de müdahale ekipleri için faydadan çok zarar oluşabilmektedir. Ayrıca afetin gerçekleşmeye başladığı ilk anlarda toplumda ciddi bir bilgilendirilme ihtiyacı doğmaktadır. Afete yönelik bilgilendirmeler sayesinde kent sakinlerinin göreceği zarar azaltılabilmektedir. Söz konusu yardımların hedefine ulaşamaması riskinin engellenmesi ve toplumun afete yönelik doğru bilgi ihtiyacının karşılanması etkili bir risk iletişimi sayesinde sağlanabilecektir.

4.2. Risk İletişimi

Acil afet yönetimi kapsamında deprem afetiyle mücadelede, risk yönetimi sayesinde çok daha etkili sonuçlar alınabilmektedir. Bu etkiye ulaşabilmenin esaslı bir bileşeni olan risk iletişimi, afet öncesi süreçte ve afet sonrası acil durumun başladığı anlarda kriz iletişiminin önünde gelmektedir. Risk iletişim stratejisi çalışmalarıyla amaçlanan nokta kent sakinlerinin maruz kalabilecekleri risklere karşı bilinç düzeyi ve farkındalıklarının artırılmasıdır. Bu sayede oluşabilecek zararlar asgari seviyeye indirilmekte, afetlere karşı hem bireysel hem de kentsel direnç artırılmaktadır. Bu direncin artırılmasına yönelik olarak çeşitli hazırlıklar yapılmaktadır. Acil duruma hazırlık, farkındalığın artması için eğitimler verilmesi ve sigorta alımı gibi çalış-

malar risk iletişimi kapsamında afet öncesi dönemde öne çıkan faaliyetlerdir. Acil durumun oluşmaya başladığı, afetin gerçekleştiği safhada ise hem güvenlik amaçlı uyarılar (tahliye ve koruma gibi faaliyetlerle zararın azaltılmaya çalışılması) hem de ortaya çıkan yeni durumla ilgili bilgi ihtiyacının karşılanması (afetin niteliği, etki alanı, bundan sonra yapılması hedeflenenler) risk iletişimi bünyesinde bulunan unsurlardır (Lindell ve Perry, 2012, s. 623). Bu kritik önem dolayısıyla deprem özelinde afetle mücadele kapsamında kalkınma ve strateji planlarında risk yönetimi merkezli bir yaklaşım sergilenmesi dirençli kentlerin oluşturulması bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Afet öncesinde ve afetin sonrasında acil durum oluşmaya başladığı anda stratejik iletişimin risk iletişimi odağında yürütülmesi deprem öncesi ve hemen sonrası dönemde etkili sonuçlar doğurmaktadır. Etkili risk yönetimi ve iletişimi sayesinde de kriz yönetimi süreci çok daha kolay şekilde yürütülebilmektedir. Risk yönetimi sürecinde ele alınan herhangi bir afetle karşı karşıya kalındığı noktada, afetin etkileri ortadan kalkıncaya kadar kriz yönetimi devreye girmektedir. Bu nedenle risk ve kriz yönetimi gibi iki ayrı yönetim süreci birbirinden ayrı değerlendirilemez. Risk ve kriz yönetimi afet yönetiminde birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Nihayetinde depremle mücadele doğrultusunda dirençli kentler oluşturulurken risk ve kriz yönetimi kapsamında iletişim faaliyetleri bütüncül şekilde ele alınmalıdır. Bu yaklaşım sayesinde afet sonrası dönemde yürütülecek olan kriz yönetimi ve iletişimi daha az yük ve çok daha verimli şekilde yürütülebilecektir.

5. KRİZ YÖNETİMİ VE İLETİŞİMİ

Kriz yönetimi, afet yönetimi süreci çerçevesinde, özellikle afet anında ve sonrasında yürütülen arama kurtarma, sosyal yaşamın tekrar normale döndürülmesi ve iyileştirme gibi çeşitli faaliyetlerden oluşan bir evredir (Ergünay, 1998, s. 2). Bu doğrultuda meydana gelen afetlerden hemen sonra gerçekleştirilen acil eylem çalışmalarlarıyla en kısa sürede en fazla hayat kurtarılmaya ve yaralar sarılmaya çalışılmaktadır (Şahin, 2019, s. 12).

Krizlere neden olan olaylar çeşitliliğinin her geçen gün artmasıyla birlikte daha yıkıcı ve geniş çaplı etkiler öne çıkmaktadır. 11 Eylül saldırısı, kuş gribi ve küresel ısınma gibi küresel etkiye sahip krizlerin gerçekleşmesi, kriz yönetimi kavramının ve çalışmalarının önemini arttırmıştır. Söz konusu küresel krizlerden sonra kamu politikaları ve acil durum yönetimi sahasında çalışan teorisyenler ise acil durumların ortaya çıkardığı karmaşık ve dinamik çevre karşısında, geleneksel hiyerarşik yönetimin yetersiz kaldığını fark etmeye başlamışlardır. Klasikleşmiş emir-komuta

zinciri yerine kriz zamanlarında çeşitli risklerin hızlı bir biçimde değerlendirilmesi, çok sayıda ve farklı kaynaktan gelen bilgilerin bütünleştirilmesi, gözlem ve geri bildirim sağlanması vurgulanmış; bununla birlikte hem yapılandırılmış hem de esnek yapıya sahip bir sistemin gerekliliği ifade edilmiştir (Comfort, 2007, s. 193).

Doğal afetlerle mücadelede kriz yönetimi ve iletişimi, risk ve afet yönetimi kadar önemlidir. İletişim kapsamında öne çıkan afet dönemlerinde dezenformasyon ve misinformasyon faaliyetleri gerek bireyler gerekse de çeşitli organizasyonlar tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Afet ve kriz yönetimi bağlamında bu eylemlerle mücadele etmek hem bireylerin can ve mal güvenliği için hem de gerek kamu kurumlarının gerekse sivil örgütlenmelerin afete müdahalesi için son derece kritiktir.

5.1. Kriz Yönetimi

Krizler geniş kapsamlı ciddi tehdit ve belirsizlik özellikleriyle normal olaylardan ayrılırlar. Krizler beklenmeyen, istenmeyen ve yönetilmesi güç olan, bunlara ek olarak da acilen karar verilmesini gerektiren olaylardır (Mcconnell ve Drennan, 2006, s. 60). Kriz kavramını bir süreç olarak değerlendirmek gerekirse oluşma, gelişme ve nihayet çözümlenme aşamalarından sonra son aşama krizin meydana gelmesidir (Combs, 2007, s. 18). Krizlerin ortaya çıkış aşamasında risklerin farkına varılamaz ve takiben gerekli tedbirler alınmazsa krizin gelişim süreci başlar (Davies ve Walters, 1998, s. 8). Krizlerin ortaya çıkma aşamasında organizasyonların performansında düşüş ve aksama belirtileri görülmeye başlar. Bu noktada örgütler ellerindeki tüm kaynakları bir plan çerçevesinde kullanarak kriz oluşumunu engellemeye çalışırlar (Boin ve Lagadec, 2000, s. 186).

Kriz yönetimi süreci, her çeşit krizi önceden tahmin edebilmeyi ve bununla ilgili gereken önlemleri alabilmeyi hedefleyen bir yönetim tekniğidir (Mitroff, 1994, s. 101). Sürecin ilk adımı kriz belirtilerini saptamaya çalışmaktır. Bu noktada krizleri önceden fark etmeye yönelik erken uyarı sistemlerinin olması ve bu bağlamda ilgili verileri analiz edip isabetli kararlar verebilecek yöneticilerin varlığı son derece önemlidir. Risk tespitinden sonra ikinci adımsa oluşabilecek hasarı en az kayıpla gidererek organizasyonun yapısını korumayı içeren hazırlık ve krizden korunma aşamasıdır. Bu noktada dış çevrenin analiz edilmesiyle, organizasyon muhataplarının sürekli bilgilendirilmesiyle ve etkili iletişim kanallarının açık tutulmasıyla krizin önlenemeyen etkileri hafifletilmeye çalışılır. Dolayısıyla kriz yönetiminin her aşamasında iletişim kritik öneme sahiptir (Genç, 2008, s. 162). İletişimin varlığını ve güvenliğini sağlamak için gerek sabit gerekse de mobil platformlar daima hazır bulundurulmalıdır. Özellikle afet anlarında kent sakinlerinin kişisel verilerini ko-

rumakla görevli kurum, kuruluş ve organizasyonların daha kritik bir dönemden geçebileceği de göz önünde bulundurularak afet mağdurlarının bu tür hassas verilerinin korunması için gerekli siber tedbirlerin alınması, bu minvalde yeni bir krizin oluşmasının önüne geçmektedir. Söz konusu potansiyel tehditler aynı zamanda risk yönetimi bünyesinde de ele alınabilmektedir. Çünkü afetlerden sonra oluşan yeni ortam kendine has tehditler barındırmaktadır ve bu ortamın risk yönetimi ile kontrol altına alınması gerekmektedir.

Kriz zamanlarında iletişim daha önceden hazırlanmış ve kriz anında sahip olunan verilerden oluşan bir iletişim zeminine dayanmalı, bilgi en süratli ve doğru şekilde hedef kitlelere ulaştırılmalıdır. Süreci en verimli şekilde sürdürebilmek için ise iletişim planında hedef kitle belirlenmiş, kriz esnasında kimlerin açıklama yapacağı kararlaştırılmış olmalıdır (Okay, 2002, s. 486).

Krizlerin bir türü olarak afetlerde de kriz belirtilerinin önceden fark edilebilmesi, afetleri algılayabilecek mekanizmalara sahip olunması ve meydana gelebilecek olaylara hazırlıklı olunması afet yönetiminin başarılı olabilmesi noktasında doğrudan etkiye sahiptir. Bu çerçevede afet yönetimi sürecinde mevcut risklerin ve sonuçlarının hem afet yöneticileri hem de halk tarafından öngörülebilmesi ve algılanması oldukça önemlidir. Algılama kavramı toplumun afet risklerinin farkında olmasını ifade etmekte ve bu doğrultuda iletişim, kontrol ve koordinasyon kavramları ile sıkı ilişki içindedir. İletişimle kastedilen acil durum süreci boyunca tüm araç, kişi, grup ve örgütler arasında ortak bir dilin bulunmasıdır. Kontrol kavramı tüm çabanın ortak amaç olan insan hayatının kurtarılmasını ve faaliyetlerin devamı üzerinde yoğunlaşmayı ifade ederken; koordinasyon ise müdahale boyunca ortak amaç uğrunda gerek bireylerin gerekse de örgüt faaliyetlerinin diğerleri ile uyum içinde olmasını belirtir (Comfort, 2007, s. 189). Bu kapsamda kriz yönetimi faaliyetlerinin krizleri çözmekten çok yeni krizlere sebebiyet vermemesi için kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, vatandaşlar, medya ve ilgili aktörler sürekli iletişim halinde olmalıdır. Bu sayede kriz yönetimi sürecinde hem toplum hem de kurumlar krizleri yönetmeye çok daha hazırlıklı hale gelmektedir.

Kurum ve kuruluşların, sivil toplumun deprem sonrası dönemde afetin bireyler üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri asgari düzeye indirebilmesi için kriz yönetimi faaliyetleri son derece önemlidir. Bu amaçla enkazdan kurtulan insanlara psikologlar ve psikiyatristler vasıtasıyla psikososyal destek sağlanması, kötü hava koşullarına dayanıklı geçici yapıların güvenli bir ortamda tesis edilmesi, yeterli sayıda ve deprem mağdurlarının konakladıkları yerlere yakın portatif banyo ve tuvalet kabinlerinin hijyen denetimine esas olarak inşa edilmesi, gönüllü olarak deprem bölgesine yardımda bulunan kişi ve sivil toplum kuruluşlarının kamu otoritesi ko-

ordinesinde yardımlarının iletilmesi, özellikle yaşlıların, engellilerin, kadınların ve çocukların özel ihtiyaçlarını karşılayacakları imkan ve şartların sağlanması önem taşımaktadır. Bu sayede zaten depremle büyük bir yara alan vatandaşlar, kriz yönetimi teknikleri aracılığıyla afet sonrası müdahalenin sağlanması sonucu yeni bir krize maruz kalmamış olacaklardır.

Krizler genellikle örgütler ve toplum arasındaki zayıf iletişimden kaynaklanmaktadır ve bu durum çok kültürlü toplumlarda daha yoğun şekilde meydana gelmektedir. Bu doğrultuda kriz iletişimi kişiler arası, örgütsel ve nihayet kitlesel olacak şekilde farklı seviyelerde gerçekleşmektedir. Afet mağdurları, krizi yönetecek kişi veya kurumlara güvenmiyorsa afet mağdurlarına ulaşmak ve onları etkilemek güçleşmektedir (Falkheimer ve Heide, 2006, s. 182). Dolayısıyla toplumun tüm kesimleriyle güçlü bir iletişim başarılı bir kriz yönetiminin ana unsuru olarak öne çıkmaktadır.

5.2. Kriz İletişimi

Kriz yönetimi konusunda kriz iletişimi boyutu uzun bir süre boyunca kriz araştırmacıları tarafından ihmal edilmiş ve bağımsız bir çalışma alanı şeklinde kabul edilmemiştir. 1986 Çernobil kazasından sonra konu ilk kez Avrupa'da gündeme gelmiştir. Söz konusu olayın yaşanmasından sonra hükümetin başta hiçbir bilgi vermemesi, ardından da spekülasyon ve eksik bilgi vermesi dolayısıyla oluşan kötü sonuçlar, krizlerde iletişimin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur (König, 1991, s. 38). Bununla birlikte kriz yönetiminin kökenleri afet ve acil durum yönetimine dayanmaktadır. Bu kapsamda acil durum ve afet yönetimi kavramı, meydana gelebilecek olayları önlemeyi ve olaylar gerçekleştiğinde de nasıl başa çıkılacağını araştırmaktadır (Coombs, 2010, s. 21).

Afet ve kriz iletişimi ortak özelliklere sahip olsa da tam olarak aynı anlama gelmemektedirler. Afetlerin kriz doğurduğu söylenebilir fakat her kriz afet değildir. Dolayısıyla afet iletişimi ve kriz iletişimi farklı olmakla birlikte aynı zamanda ilgili bir alan olarak da ele alınmalıdır (Boin ve Hart, 2007, s. 42). Afetler gelişim süreci olarak kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası aşamaları ile krizlere benzemektedir. Ancak afetler birtakım yönetimsel aşamaları sürdürme zorunluluğunun olduğu, bununla birlikte yaşam kayıpları ve yaralıların bulunduğu, teknik olarak yönetiminin zor olduğu büyük olayları ifade etmektedirler (Shaulf, Ahmadun, Said 2003, s. 29).

Kriz iletişimde öne çıkan önemli bir konu dezenformasyon ve misinformasyonla mücadeledir. Bu kavramlar bireylerin can güvenliğinden kurum, kuruluşların afete müdahale kapasitesine kadar pek çok kritik noktayı yakından ilgilendirmek-

tedir. Dezenformasyon yanlış bir bilginin kasıtlı olarak yayılmasıyla misenformasyon yanlış bilginin zarar verme kastı olmadan paylaşılmasıdır (İrdem vd., 2021, s. 28). Her iki faaliyet de afetten sonra yürütülen kurtarma, tahliye ve lojistik destek sağlama eylemlerine zarar vermektedir. Ortaya atılan yanlış bilgi öncelikle toplumda panik ve korku havasına neden olmaktadır. Bu ortamda kent sakinleri, afet ve kriz yönetimi doğrultusunda hazırlanan planları panik havası nedeniyle göz ardı edebilmektedir. Dolayısıyla oluşan kargaşa ortamı başlı başına yeni bir krize neden olmaktadır. Öte yandan yanlış bilgiler afete müdahale edecek ekiplerin faaliyetlerini de aksatmaktadır. Doğru anda doğru yerde olabilecek ekipler söz konusu asılsız ihbarlar nedeniyle yanlış yere sevk edilebilmektedir. Sonuçta da kent ve kent sakinleri dezenformasyon ve misenformasyon nedeniyle afete çok daha şiddetli şekilde maruz kalabilmektedirler. Bu kapsamda ister kasti olsun ister kasıt gütmeyen yayılan yanlış bilgi olsun, yanlış bilgiyle mücadele etmek en az afetle mücadele etmek kadar önemlidir.

Kriz iletişimi bir sistem ya da organizasyonun herhangi bir krizle karşı karşıya kalmasına neden olabilecek sorunları krizler oluşmadan önce tespit etmeyi, mümkün değilse de bu sorunları iletişim yöntemleriyle çözmeyi amaçlamaktadır. Bu nokta, kriz iletişiminin erken uyarı fonksiyonu olarak da adlandırılabilir (Aydemir, 2005, s. 213). Sorunları önceden tespit ederek bunlara yönelik tedbirler almak risk yönetiminin de ilgi alanına girmektedir. Dolayısıyla kriz iletişimi kapsamında tehditler ortaya çıkartılırken risk yönetiminden de faydalanılmalıdır. Bu sayede iki sistemin senteziyle afetlerin tüm tehditlerine karşı dirençli kentleri oluşturabilmek için çok daha bütüncül bir yaklaşım sergilenebilecektir.

Kriz yönetimi doğrultusunda Türkiye'de 2020 yılında İletişim Başkanlığı bünyesinde Stratejik İletişim ve Kriz Yönetimi Başkanlığı kurulmuştur (İletişim Başkanlığı, 2020; İrdem, Alkan, Gören ve Arslan, 2021, s. 27). Başkanlık kriz, afet, olağanüstü hâl ve yakın savaş tehdidi dönemlerinde stratejik iletişim ve kriz yönetimi faaliyetlerinde bulunarak bu alanlarda politikalar belirlemekle birlikte ulusal ve uluslararası alanda yürütülecek faaliyetlerde tüm kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir (İletişim Başkanlığı, 2020). Özellikle dirençli kentlerin henüz afet gerçekleşmeden önce bu duruma hazırlanması gerekliliği göz önüne alındığında İletişim Başkanlığı'nın kriz yönetimi ekseninde, dirençli kent bağlamındaki faaliyetleri oldukça önem taşımaktadır. Afet gerçekleştikten hemen sonra Başkanlığın kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin hem birbirleri ile hem de kent sakinleri ile iletişimi sağlayarak koordinasyon kurması, kriz yönetimi ve iletişimi kapsamında öne çıkan hayati unsurlardır.

6. GEÇMİŞİ VE GELECEĞİYLE DEPREM KUŞAĞINDA TÜRKİYE

Türkiye geçmişten günümüze kadar pek çok can ve mal kaybına sebep olan çeşitli afetlerle karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu afetler içinde en sık, şiddetli ve en çok can kaybına neden olan afet ise depremlerdir. Afetlerin sıklığına Türkiye'deki düzensiz ve plansız kentleşme de eklendiğinde afetlerin şiddeti daha yüksek şekilde hissedilmektedir. Ayrıca deprem afeti özelinde kalitesiz yapılaşmalar, trafik yoğunluğu, iletişim ve altyapı gibi stratejik unsurlar afet, risk ve kriz yönetimi süreçleri kapsamında ele alınmadığında afet sonrası oluşan yeni ortam kolaylıkla krizlere dönüşebilmektedir ve Türkiye'nin deprem geçmişinde bu çeşit olumsuz örnekler bulunmaktadır.

Türkiye'nin çok da uzak olmayan geçmişinde yaşadığı Erzincan, Gölcük, Van ve İzmir gibi büyük şiddetli depremlerin yanı sıra Anadolu coğrafyasının yaşadığı en büyük deprem olan 6 Şubat tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerde plansız ve düzensiz yerleşmeler binlerce can kaybına neden olmuştur. Ciddi depremlerin meydana geldiği bu kentlerde ve Türkiye'nin diğer pek çok kentinde kentlerin gelişme süreçlerinde isabetli yerleşim kararlarının verilmemesi, deprem karşısında riski artıran unsurlar olmuştur. Anadolu coğrafyasında tarih boyunca kentleşme hareketleri ağırlıklı olarak jeolojik kütleler arasında, verimli ve sulak ovalarda yoğunlaşmıştır (Balamir, 2002, s. 29-30). Kentlerin bu yerleşim sürecini deprem başta olmak üzere afetlere karşı sakıncalı alanlarda gelişim faaliyetleri takip etmiştir. Bu çerçevede sanayi, ulaşım ve altyapı gibi stratejik kent bileşenleri de aynı bölgelerde yoğunlaşmıştır. Nihayetinde de bu yerleşim merkezlerindeki yapısal özelliklerinden kaynaklanan riskler, nüfus artışıyla daha da artmıştır (Genç, 2007, s. 208). Hızlı ve plansız kentleşmeler nedeniyle ortaya çıkan bir başka sorun kentsel kamu hizmetlerinin sunumunda yetersizlikler yaşanmasıdır. Kentin yaşadığı gelişme ve genişlemeyle birlikte eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı ve atık yönetimi gibi yönetim hizmetlerine talep artmaktadır (Görmez, 1997, s. 17). Şiddetli depremlerin gerçekleştiği bu kentlerde afet öncesinde dahi kente yetmekte zaman zaman zorlanan kritik altyapı gibi bileşenler, deprem gerçekleştikten sonra neredeyse tamamen kullanılamaz hale gelmiştir. Öte yandan çöken sistemler afet sonrasında trafik yoğunluğu, ulaşım ve iletişim sistemlerinde aksamaya neden olmuştur. Dolayısıyla depremlerin ilk anında göçük altında kalınması nedeniyle olduğu kadar bu şekilde yaşanan aksaklıklar sonucunda da deprem sonrası süreçte can kayıpları meydana gelmektedir.

Depremler sosyal, çevresel, iktisadi ve psikolojik sorunları kent sakinlerine, kente ve hatta bütün ülkeye beraberinde getirmektedirler. Türkiye tarihindeki büyük

şiddetli tüm depremlerde böylesi sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Bu sorunlar hızlı, etkili ve kalıcı bir perspektifte çözülemezse ulusal güvenlik sorunlarının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Deprem sonrasında oluşan barınma ihtiyaçları devlet kaynaklarının kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Bu süreç kalıcı yöntemlerle çözülemezse uzun vadede iktisadi açıdan çeşitli sorunlar ortaya çıkabilecektir. Afet, sosyal ve kültürel açıdan ele alındığında ise iç göç olgusuyla karşılaşmaktadır. Özellikle çocuklar ve yaşlılar gibi deprem sürecini yalnız geçirmekte zorlanabilecek bireyler için deprem sonrasında meydana gelen göç faaliyetleri travmalara sebep olabilmektedir. Bu göçler hem sosyal olarak afet mağdurlarının kendi yöresinden kopuşunu hem de kültürel olarak değişim ve uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Ayrıca göçler kent sakinlerini etkilediği kadar kenti de etkilemektedir. Çünkü kentler göç vererek ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kaynak ve direnç kaybı yaşamaktadırlar. Bunun yanında deprem mağduru olmayan kesimlerin de afet nedeniyle psikolojik olarak etkilenmesi durumuyla karşılaşmaktadır. Hülasa depremler hem meydana geldiği yerde hem de bu sınırların ötesinde kent, kent sakinleri ve bütün bir ülke için ciddi sorunlara kaynaklık etmektedir.

Özellikle çoğu büyükşehirin fay güzergâhında olması, bu kentlerdeki sürekli yükselen demografik yoğunluk ve kamu hizmetlerine artan talepler birleştiğinde kentsel direnci tehdit eden büyük riskler ortaya çıkmaktadır. 1999 tarihli Marmara Depremi'nden sonra bölgede tekrar gerçekleşmesi beklenen İstanbul depremi daha da artan demografik yoğunluk, plansız yapılaşma, kamu hizmetlerine artan talep ve şehrin giderek birbirine bağlı, karmaşık hale gelen altyapı sistemi nedeniyle eskiye kıyasla çok daha ciddi riskler barındırmaktadır. Her ne kadar kentsel dönüşüm faaliyetleri çerçevesinde afet öncesi süreçte depremle mücadele edilse de şehrin metropoliten karakteri nedeniyle afet, risk ve kriz yönetimi süreçlerini de bünyesinde barındıran bir ekosistemle çok daha bütüncül yaklaşımlar sergilenmesi, kentlerin afetler karşısında direnç oluşturmaya ciddi katkı sunacaktır. Ayrıca olası bir depremin en çok tehdit edeceği il İstanbul olmasına rağmen Türkiye'nin diğer kentleri de artan nüfus, sanayileşme ve iş imkânları nedeniyle giderek yükselen oranda ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'nin deprem kuşağında bulunması ve gelecek yıllarda da pek çok deprem afetiyle karşılaşabileceği düşünüldüğünde hem afet öncesi risklerin tespiti ve proaktif önlemler alınması hem de afet sonrası müdahalelerin önündeki engellerin kaldırılması için etkin, verimli ve kalıcı çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hedef ise çevre ve ekonomi gibi kent için stratejik bileşenlerin uzun vadede korunacağı şekilde ve kentin kendi kendine yetebileceği bir yetenek merkezinde dirençli kent ekosistemiyle gerçekleştirilmelidir.

7. TAKTİK VE STRATEJİK SENTEZLE DEPREMLE MÜCADELE: RISK, KRİZ, ACIL AFET YÖNETİMİ VE DİRENÇLİ KENTLER

Afetlerle mücadelede afet öncesi, anı ve sonrası eylem planlarının bulunması oldukça önemlidir. Bu planlar sayesinde her birey ve organizasyon neye, nasıl ve ne yoğunlukta müdahale edeceğinin bilincinde olacağı için afet sonrası oluşan yeni ortama hazır halde bulunarak, ayakta kalmaya devam edebilmektedir. Söz konusu bilince ve müdahale gücüne sahip olmak içinse bilinçli bireyler ve dirençli kentlerin bir arada bulunması elzemdir.

Yaşayan bir organizma olan kentlerin dirençli hale gelebilmesi için çevreden ekonomiye, eğitimden ulaşım ve altyapıya kadar birçok taktik ve stratejik bileşeni bütüncül bir şekilde bünyesinde taşıması gerekmektedir. Bu direnç afet öncesi dönemde depreme risk yönetimi merkezli bir yaklaşıma, acil müdahale planlarına, planların istenilen şekilde hayata geçirilebileceği lojistik üs ve yollara, ayrıca afet sonrası anlık olarak gelişen sorunlara hızlı şekilde çözüm üretebilecek iyi eğitilmiş personel ve yönetim organlarının bulunmasıyla sağlanabilmektedir. Gereken tüm bu sistemleri etkin, verimli kullanmak ve yönetim yeteneğine sahip olmak için altyapıdan veri güvenliğine kadar tüm kenti saran bir ekosistem oluşturmak gerekir. Ekosistem sayesinde öncelikle birey ve organizasyonlar afet öncesinde çevre ve ekonomi gibi hassas ve kritik alanları oluşturan yumuşak dokular için gereken tedbirleri alabilecektir. Afetlerden önce ekosistemin işaret ettiği riskler, risk yönetimi kapsamında ortaya çıkarılacak, afet sırasında en güncel teknolojik donanımlar aracılığıyla afet mağdurları kurtarılıp nakledilecek, afet bölgesine ulaşımında teknik sorunlar oluşmayacak, kriz anında iletişim kesilmeden sürdürülebilecek ve hızlı, etkili ve kalıcı çözümler sunulabilecektir. Nihayet afet sonrasında ekosistem, sahip olduğu sistemler sayesinde hem kentin hem de sakinlerinin afetin maddi manevi etkilerini asgari düzeyde hasarla ve hatta çeşitli durumlarda zarar dahi görmeden atlattıklarını sağlayacaktır. Öncelikle böyle bir ekosisteme sahip olmak için sürdürülebilirliğin kent ve birey düzeyinde sağlanması ve istikrarlı bir şekilde politik destek ve teşviklerle idame ettirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik olgusu temel olarak ekolojik, siyasal, ekonomik ve sosyal yapılar arasındaki ilişkiyi kapsayacak şekilde, dünyayı tehdit eden çevre sorunlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkmıştır (Tosun, 2013, s. 33). Özellikle sürdürülebilirliği meydana getiren üç esas unsur ekonomi, çevre ve toplum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilirlik, ekolojik dengeyi bozmadan tabiat ve toplum

arasındaki ilişkileri devam ettirme ve toplumsal refah seviyesinin teknolojik gelişmelerle orantılı şekilde arttırma sürecidir. Farklı bir deyişle herhangi bir toplumda sürekliliği olan bir sistemin işleyişinin, bozulmadan, kesintiye uğramadan ve aşırı kullanım nedeniyle kaynakların tüketilmeden sürdürülebilmesi süreci olarak ifade edilebilir (Güler ve Turan, 2013, s. 255). Bununla birlikte sürdürülebilirlik, yaşam kalitesinden taviz vermeden, dayanışma ve toplumsal sorumluluğu benimseyerek bir yandan ekonomik gelişmeyi ve çevre yönetimini hedefleyen bir olguyken öte yandan da tüketim toplumu değerlerini reddeden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Özmehmet, 2008, s. 1854). Campbell'e göre ise sürdürülebilirlikle kastedilen şey, herhangi bir sistemin varlığını sürdürebilmesi için uzun vadede kendinin yeniden ve yeniden üretimidir. Bununla birlikte Campbell, sürdürülebilirliğin üç ana prensibe dayandığını belirtmiştir: Çevre, eşitlik ve ekonomi. 3E (Environment, Equality, Economy) olarak da adlandırdığı bu sistem sürdürülebilirlik piramidini oluşturmaktadır ve kavram bu üç prensibin dengede olmasıyla varlığını korumaktadır (Campbell, 1996, s. 297).

Sürdürülebilir kentleşme, kent sakinlerinin hayat kalitelerinin arttırılması, kentlerin yaşamsal alan olarak varlığını sürdürmesi ve çevresel kaynakların sınırlılıklarının gözetilerek kullanılması şeklinde özetlenebilir (Bayram, 2001, s. 256). Bununla birlikte sürdürülebilir kentler, çevresel kaynakların onların yenilenme hızlarının aşılardan tüketildiği ve hem o anda kentte yaşayanlara hem de gelecek nesillere huzurlu ve kaliteli bir yaşam alanı sunan yerlerdir (Höjer, Gullberg, Pettersson 2011, s. 7). Sürdürülebilir kentleşme kadar sürdürülebilir kalkınma da dirençli kentler açısından önem taşımaktadır.

Gro Harlem Brundtland tarafından hazırlanan "Ortak Geleceğimiz" raporunda sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez kullanılmıştır ve söz konusu rapora göre gelecek nesillerin geleceğini garanti altına alacak şekilde bir kalkınma sürdürülebilir (Bourdeau, 1999, s. 355). Sürdürülebilir kentleşmeye benzer şekilde sürdürülebilir kalkınma da adaletli bir toplum, sağlam çevre ve iyi işleyen bir ekonominin bir arada bulunması gerekliliğini ifade etmektedir (Diesendorf, 2000, s. 3). Sürdürülebilir kalkınma hareketinin vurguladığı kontrolsüz kalkınma süreci, sanayileşmenin yeteri kadar gelişmemesi ve tarımda makineleşme ile bir araya geldiğinde Türkiye'de afetlere karşı pek çok dirençsiz kentin oluşmasına neden olmuştur. Afetlere karşı dirençli kentler oluşturmak için sürdürülebilir kentlerin işlevselliği oldukça önem arz etmektedir.

Bu kapsamda sürdürülebilir kentleşme şartlarının dirençli kentlerin oluşumuna temel olmanın yanı sıra dirençli kentlerin gelişen teknolojiye uyum sağlama ve çeşitlenen afetler karşısında var olan direncini sürdürebilmesi için de önemli bir

bileşen olduğu söylenebilir. Sürdürülebilir kentleşme ve kalkınma bu çerçevede dirençli kentlerin oluşumunu sağlayacak ve destekleyecek ekosistemin iki önemli ayağını oluşturmaktadır. Fakat bu ekosisteme üçüncü bir temel daha eklenmesiyle birlikte dirençli kentlerin taktik düzeyde oluşturulması ve stratejik hedefler doğrultusunda faaliyet göstermesi mümkün hale gelecektir. Söz konusu sürdürülebilirlik hareketlerini destekleyerek dirençli kentlerin diğer temel ayağını oluşturacak bileşen ise akıllı kent hareketidir.

Akıllı kentlerin esas amacı küreselleşme, iklim değişikliği ve kentleşme gibi olgularla birlikte gelen 21. yüzyılın çeşitli sorunları karşısında teknolojiyi en verimli şekilde kullanmakla birlikte gerektiğinde yeni teknolojiler üreterek nüfus yoğunluğu ve kaynak kıtlığı ile mücadele etmektir (Herzberg, 2017, s. 25). Teknolojik yeniliklerin yanında sürdürülebilir enerji kaynaklarına, yeterli tarım arazisi ve yeşil alana sahip olması, bununla birlikte kentlerin katılımcı, şeffaf yönetime sahip olması da akıllı kentlerin başarılı olmasında doğru orantılı etki ve öneme sahiptir (Çelikyay, 2008, s. 1323).

Dijital aygıtlar ve dijital altyapının ürettiği büyük veriler akıllı kentin belirleyici özelliklerinden birisidir. Bu veriler akıllı kentin çeşitli bileşenleri sayesinde gerçek zamanlı olarak alınabilmektedir (Kitchin, 2014, s. 3-7). Akıllı kentler gelişmiş bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısına sahiptir. Bu sistemler gerek doğal gerek insan kaynaklı afetler karşısında idari, sağlık, sivil savunma ve güvenlik gibi kurum kuruluşlarla kent sakinleri arasında hızlı, eşgüdümlü ve doğru bilgi akışını sağlamada üstünlüğe sahiptir. Ayrıca akıllı sistemlerle donatılan kentlerde toplanan veriler, olağan akışın dışına çıkılan afet anlarında erken uyarı ve tespit faaliyetlerine olanak sağlamaktadır (Fischer vd., 2012, s. 134-137). Kentlerin bilgi toplama sistemleri aracılığıyla ve akıllı sistemlerin veri analizi becerisiyle birlikte oluşturulan ikaz sistemleri, afetlerin etkisinin azaltılması ve bölgenin kısa sürede kontrol altına alınabilmesinde etkili olmaktadır. Söz konusu sistemlerle birlikte karayolu trafiği, raylı sistemlerin hareketi, havalimanlarının işletilmesi ve enerji santrallerindeki faaliyetler afete karşı en kısa sürede uyarılmakta ve cep telefonlarına afete ilişkin bilgilendirme mesajları gönderilebilmektedir. Ayrıca mobil operatörlerin alt ve üst yapısı diğer sensör ağlarla ilişkilendirilerek afet bölgesindeki hava şartları, radyasyon seviyesi gibi önemli hususlarda bilgi akışı sağlanabilmektedir (GSM'adan aktaran Çetin, Kara ve Correia, 2020, s. 1944). Akıllı kentlerin sahip olduğu bu özellikler risk ve kriz yönetimiyle iletişimi için vazgeçilmez bir değer taşımaktadır. Bu sistemler sayesinde afet öncesinde risk yönetimi ve iletişimi kapsamında, afet sonrasında ise kriz yönetimi ve iletişimi doğrultusunda afet yönetimi süreci çok daha hızlı, etkin ve kalıcı bir yapıya sahip olacaktır. Öte yandan akıllı kentler sahip olduğu

ekonomik ve çevresel yetiler sayesinde yine depremle mücadelede kentin direnci bakımından önemli olan sürdürülebilir kentleşme ve kalkınma faaliyetlerine destek olmaktadır. Bu sayede depremlerin iktisadi, çevresel ve sosyal açılardan ortaya çıkardığı güvenlik sorunları minimize edilecektir.

Akıllı kent hareketi, tüm afetlere ve afet sonrası kriz ortamına karşı sürdürülebilir kentleşme ve kalkınma hedeflerine de destek olacak şekilde dirençli kentlerin oluşumuna katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda direncin kalıcı şekilde tesisi için yönetimi kolaylaştıracak taktik ve stratejik yönetim/müdahale kabiliyetlerine sahiptir. Deprem başta olmak üzere afetlerle mücadelede ekosistem çerçevesinde akıllı kent yönetim modelleri sürdürülebilir kentleşme ve kalkınmayla bir araya geldiğinde afetlerin krize dönüşmesini engelleyebilecek yapıdadır. İnsansız sistemler gibi çağın son teknolojisinin kullanılmasıyla hava, kara, denizden nakil ve tedarığın sağlanması akıllı kent sistemlerinin afetler karşısında risk ve kriz yönetimi kapsamında nasıl kullanılacağına dair önemli bir örnektir. Afet sonrasında ise kritik öneme sahip olan iletişimin kesilmeden sağlanabilmesi için siber uzayın kullanılacağı akıllı altyapının hem kurumlar hem de kent sakinleri nezdinde oluşturulması bu kapsamda ele alınabilecek bir diğer örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte gerek afet sonrasında meydana gelebilecek dezenformasyon ve misenformasyonla mücadele faaliyetleri kapsamında gerekse de kurumlar arası bilgi alışverişinin ve koordinasyonun güçlendirilmesi açısından afetlerin krize dönüşmesi, akıllı kentlerin oluşturulması sayesinde mümkün hale gelmektedir. Örneğin bu doğrultuda afet yönetimini kolaylaştırmak için tüm dijital cihazlar güvenli bir siber altyapı ortamında bir araya getirilerek her bir mobil cihazın coğrafi doğrulamayla birlikte afet sırasında anlık olarak sinyal gönderebileceği ve bu verilerin siber havuzda ilgili kurumlarla paylaşılarak doğru yönlendirme ve müdahalede bulunabileceği bir yeteneğe kavuşturulması önem taşımaktadır. Öte yandan afet sonrasında afet bölgesinin su, elektrik ve çeşitli enerji ihtiyaçlarını karşılayacak sistemlerin zarar görmesi nedeniyle afet mağdurlarının yaşadığı zorluklar daha da artabilmektedir. Bu kapsamda güneş ve rüzgâr kaynaklı temiz enerji üretiminin yapılara entegre edilmesi ve akıllı altyapı aracılığıyla afet sonrası yeni krizler oluşmasının önüne geçilmesi mümkündür. Bir diğer durum afet sonrasında yoğunlaşan mobil iletişim nedeniyle haberleşmelerde kesintilerin meydana gelmesi ve ivedilikle bunun önüne geçilmezse can ve mal kaybının artabileceği hususudur. Akıllı kent sistemlerinin de kullanımıyla oluşturulacak dirençli kent ekosisteminde, afet bölgesi ile iletişime geçecek olan gerek merkezi ve yerel yönetim otoriteleri gerekse de afet mağduru kent sakinleri akıllı iletişim teknolojileri ile oluşturulacak iletişim kanalı üzerinden hızlı bir şekilde iletişime geçebilecektir. Böylece koordinasyon sağlanmış olacak ve hem

kent sakinleri hem de müdahale birimleri afetin şiddetine daha az maruz kalmış olacaktır.

7.1. Dirençli Kentlerden Dirençli Ülkeye Dönüşüm: Türkiye Dirençli Kent Ekosistemi

Türkiye coğrafi ve jeolojik özellikleri nedeniyle deprem başta olmak üzere sık sık ve şiddetli şekilde afetlerle karşı karşıya kalan bir ülkedir. Afet süreci hızlı, etkili ve ilgili aktörlerle uyum içinde yönetilmezse kolayca krize dönüşebilir. Öncelikle deprem afeti özelinde malzeme kalitesi kötü ve fay hattı güzergâhı dikkate alınmadan yapılan yerleşimler malzeme kalitesi ve fay hattı dikkate alınacak şekilde dönüştürülmelidir. Fakat sadece bu faaliyetler depremler sonrasında oluşan afet ortamını yönetebilmek için yeterli değildir. Çünkü afeti afet yapan olgu, meydana gelen doğal olaydan sonra insanların olaya karşı yeterli hazırlığı sağlayamaması durumunda oluşmaktadır. Afetlere karşı bu süreci en hızlı, etkili ve uzun vadede kalıcı şekilde çözümlenmesi yolu sürdürülebilir kent, sürdürülebilir kalkınma ve akıllı kent sistemleri ile donatılmış dirençli kent ekosisteminin oluşturulmasıyla mümkün olacaktır.

Şekil-2: Dirençli Kent Ekosistemi Modeli

DİRENÇLİ KENT EKOSİSTEMİ		
Sürdürülebilir Kentleşme	Sürdürülebilir Kalkınma	Akıllı Kent Hareketleri
<ul style="list-style-type: none"> - Dirençli Kent - Planlı Kentleşme - Sürdürülebilir Çevre - Su, Elektrik ve Enerji Tasarrufu - Düşük Trafik Yoğunluğu - Kendini Sürekli Yenileyen Kent ve Kent Sakinleri 	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomik İstikrar - Gelişmiş Altyapı Ağı - Planlı Üretim ve Tüketim - Yüksek Oranlı Yenilenebilir Enerji Kaynağı Kullanımı - Etkin Geri Dönüşüm Politikaları - Afet Sonrası Yeni Ortama Kent ve Bireylerin Ekonomik Hazırlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Akıllı Kent Bileşenleri (Akıllı Ekonomi, Akıllı Vatandaş, Akıllı Yönetişim, Akıllı Hareketlilik, Akıllı Çevre, Akıllı Hayat) kapsamında; - Akıllı Binalar - Afet ve Acil Durum Yönetim Sistemleri - Erken Uyarı Sistemleri - Akıllı Altyapı Sistemleri - Akıllı Lojistik ve Tedarik Zinciri - Akıllı Ulaşım Yöntemleri - Veri ve İletişim Güvenliği
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)		

Erzincan, Gölcük, Van ve İzmir depremleriyle birlikte 6 Şubat 2023'te 50.783 kişinin hayatını kaybettiği Kahramanmaraş merkezli depremler göz önüne alındığında kalitesiz ve yeterli denetime tabi olmayan yapılar, fay güzergâhının yerleşim-

lerde dikkate alınmaması ve afet sonrası ulaşım zorlukları gibi birçok olumsuz faktörün bir araya gelmesiyle depremlerin şiddeti oldukça artmıştır. Çevresel, sosyal, ekonomik kaynaklı sorunlar, depremin kendisinden sonra öne çıkan diğer önemli faktörlerdir. Yoğun trafik, afet sonrası yoğun ulaşım faaliyetlerine imkân tanıyacak planlı ulaşım tasarımlarının olmamasıyla bir araya geldiğinde ortaya lojistik bakımdan yönetimi zor bir tablo çıkmıştır. Afet sonrasında artan iletişim faaliyetleri, telekomünikasyon şirketlerinin alt ve üstyapılarının yoğunluk karşısında yetersiz kalması nedeniyle kesintiye uğramıştır. İletişimin kesintiye uğraması ise afetlerin şiddetini arttıran bir başka unsur olmuştur. Benzer şekilde afet sonrasında barınma ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu kapsamda su, elektrik ve enerji tüketimi artmıştır. Hayatın normale döneceği ana kadar süren bu ihtiyaçların sürdürülebilirlik kapsamında temiz enerji kaynaklarının kullanımıyla karşılanması hem yenilenebilir enerji kaynağı olması hem de ekonomikliği nedeniyle pratik ve kritiktir. Fakat kentlerin güneş, rüzgâr, biyokütle ve jeotermal gibi temiz enerji kaynaklarına yeterince sahip olmaması afet sonrası süreçte şiddeti arttıran bir başka unsur olmuştur. Kentlerin mahalle, cadde ve sokaklarının afet sonrası süreçte acil durumlara uygun şekilde tasarlanmaması da söz konusu depremlerde afet yönetimi sürecini zorlaştırmıştır. Acil müdahale ekiplerinin girmekte zorlandığı dar sokaklar, bitişik nizam inşa edilen yapılar ve yoğun yerleşim bölgelerine yakın ve erişilebilir toplanma alanlarının yeterli olmaması önemli sorunlar doğurmuştur. Ayrıca beklenen İstanbul depremi açısından, belirtilen risklere ek olarak kentin yoğun nüfusu, müdahaleyi zorlaştıracak karmaşık kent düzeni, yoğun ulaşım ve iletişim gibi metropol kentine özgü sorunlar eklendiğinde, risk ve kriz yönetimine temelinde acil afet yönetimi hazırlıklarının dirençli kent ekosistemine uygun olarak yapılmaması durumunda ciddi bir krizle karşılaşılabilir. Dolayısıyla tüm bu sorunlar karşısında hem afetten etkilenen kent sakinlerinin afetten daha az etkilenmesi ve hayatın normal akışına hızlı ve sağlıklı şekilde dönmesi bakımından hem de afet yönetimi sürecini daha etkili kılmak bakımından dirençli kent ekosisteminin tüm kentlere kazandırılması son derece önemlidir.

Dirençli kent ekosistemi depreme karşı kentlere sosyal, ekonomik ve çevresel direnç katarken kent sakinlerine de maddi ve manevi açıdan afetten daha az zararla çıkabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda ekosistem sürdürülebilir kentleşme, sürdürülebilir kalkınma ve akıllı kent sistemlerini sentez halinde sunmaktadır. Ekosistem sunduğu sentez sayesinde aynı zamanda risk, kriz ve acil afet yönetimi süreçlerini daha etkili ve yönetilebilir kılmaktadır. Ekosistem bünyesinde depreme karşı öncelikle dirençli kentlerin tesis edilmesi hedeflenmektedir. Bunun için kentlerdeki ulaşım, iletişim, enerji, altyapı ve ekonomi gibi kritik unsurlar risk yönetimi ve sürdürülebilirlik çerçevesinde yeniden ele alınarak akıllı bileşenlerle

bağlantılı bir şekilde dönüştürülmelidir. Ulaşımında afete müdahaleyi zorlaştıran dar cadde ve sokaklar hem genişletilmeli hem de dron ve yapay zekâ gibi insansız sistemlerin afete müdahalesine imkân tanıyacak şekilde alt ve üstyapı oluşturulmalıdır. İletişim kapsamında afetten sonra yoğunlaşan haberleşme faaliyetlerinin kesintiye uğramaması için afet ve acil durum yönetim sistemleri bünyesinde sadece afet zamanlarında kullanılacak kent bazlı haberleşme altyapısı tesis edilmelidir. Mobil cihazların da dâhil edileceği haberleşme altyapısı sayesinde risk ve kriz iletişimi mesajları bu platformlarda kent sakinleriyle paylaşılarak afetin daha da büyümesinin önüne geçilmiş olunacaktır. Ekosistem; deprem sonrasında daha da artan elektrik ve ısınma gibi enerji ihtiyaçlarının karşılanması için kentlerde yenilenebilir enerji sistemlerinin hâkim kılınmasını önermektedir. Depremden sonra fosil kaynakların hem enerjiye çevrilmesinin zorlaşması hem de beraberinde çeşitli güvenlik sorunlarını getirmesi nedeniyle güneş, rüzgâr, biyokütle ve jeotermal kaynaklı enerji üretimi dirençli kentlerin esas enerji kaynağı haline getirilmelidir. Bu durum aynı zamanda kent ve ülke ekonomisine özellikle afet zamanlarında ciddi katkı sunacaktır. Altyapı noktasında ekosistem ekonomiden yönetişime lojistikten ulaşım ve veri güvenliğine kadar kentin tüm altyapı sistemlerinin akıllı bileşenlerle donatılmasını önermektedir. Bu sayede risk, kriz ve afet yönetimi odağında hem deprem gerçekleşmeden önce hem de gerçekleşikten hemen sonra afete hızlı reaksiyonlar gösterilmesine imkân tanınmış olacaktır. Yönetişim boyutunda dirençli kent ekosistemi, kent sakinlerinin sivil toplum aracılığıyla kent yaşamına aktif şekilde katılmasını önermektedir. Bu nokta kent sakinlerinin depremlere bireysel olarak daha hazır hale gelmesine katkı sunduğu kadar risk, kriz ve afet yönetimi süreçlerinin özümsemesini de sağlamaktadır.

Dirençli kent ekosistemi altyapı ile yakın ilişki içinde olduğu için altyapı güvenliğinin sağlanması da depremler karşısında kritik öneme sahiptir. Zira kentler elektrik, su, ulaşım, haberleşme ve finans gibi stratejik altyapı sistemleriyle donatılmış durumdadır. Kritik altyapı olarak ifade edilen stratejik altyapı sistemleri, depremler karşısında ciddi risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kapsamda Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen 11 il ve beklenen büyük deprem nedeniyle İstanbul başta olmak üzere Türkiye'deki tüm kentlerin altyapı güvenliği sağlanmalıdır. Kentlerdeki eskiden altyapı sistemlerinin acilen dönüştürülerek dirençli hale getirilmesi, dirençli kent ekosisteminin altyapı güvenliği doğrultusunda öne çıkardığı ilk husustur. Bir diğer husus ise enerji ve ulaşım gibi yeni oluşturulacak altyapı sistemlerinde güvenliğin sağlanması için risk yönetimi odaklı bir yaklaşım sergilenmesidir. Türkiye'nin karada ve denizlerde keşfettiği enerji kaynaklarının altyapısı oluşturulurken kaynak ve hatların ekosistemle bağdaştırılması altyapı güvenliğinin arttırılmasına katkı sunacaktır. Dolayısıyla dirençli kent ekosistemi

enerji hatları da dâhil olmak üzere tüm kritik altyapı sistemlerinin güvenliğinin daha yüksek düzeyde sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu sayede risk yönetimi noktasında tehditlerin bertaraf edilmesi kolaylaştırılırken deprem kaynaklı olası bir afette de kriz ve acil afet yönetimi süreçleri daha yönetilebilir kılınmış olacaktır.

Deprem afeti başta olmak üzere tüm afetlerin krize dönüşümünü engellemek için dirençli kent ekosisteminin sacayaklarını oluşturan sürdürülebilir kentsel yapılar, sürdürülebilir kalkınma ve akıllı kent sistemleri etkin olarak birey, sivil toplum, kurum ve kuruluşlar düzeyinde kullanılmakla birlikte teşvik edilmelidir. 11 ilin yeniden yapılandırılmasında, beklenen İstanbul depremine hazırlık doğrultusunda ve depremler için yeterli hazırlığa sahip olmayan tüm yerleşim bölgelerinin kentsel dönüşümünde ekosistemin desteklenmesi, depreme hazırlık faaliyetlerini etkili ve kalıcı bir çözüme kavuşturmakla birlikte kent sakinleri nezdinde de sürecin özüm-senmesine katkı sağlayacaktır. Bu sayede depremlerin Türkiye için ulusal güvenlik sorunu olması tehdidinin önüne geçilmesi sağlanacak, her türlü afete karşı dirençli bir ülke oluşturulmuş olacaktır.

8. SONUÇ

Türkiye jeolojik olarak deprem kuşağında bulunan ve bunun sonucunda şiddetli depremlere tarih boyunca maruz kalmış bir ülkedir. Depremler kentlerin plansızlığı ve afetlere karşı dirençsizlikleri ile bir araya geldiğinde afetlerin şiddeti çok daha etkili şekilde hissedilmiştir. Bu durumun örnekleri özellikle büyük can ve mal kaybına sebep olan Erzincan, Gölçük, Van, İzmir ve Kahramanmaraş merkezli depremlerde açık şekilde görülmüştür. Kentlerin yaşanan depremlere karşı dirençsiz bir tablo çizmesinde ulaşım, iletişim, altyapı ve ekonomi gibi birçok kritik bileşenin afete müdahalede yetersiz kalmış olması öne çıkan unsur olmuştur.

Dirençli Kentler Ağı'na üye olan pek çok kent bulunmaktadır. New York, Londra, Singapur ve Seul gibi kentler bu bağlamda öne çıkmakta, plansızlık ve afetlere dirençsizlik karşısında planlı ve dirençli bir kentsel yapıya sergilemektedirler. Özellikle depremlerle mücadele kapsamında söz konusu kentler, kentsel direnç oluşturacak şekilde hem altyapı hem de üstyapı olarak afete hazır halde bulunmaktadır. Ayrıca bu kentler, Türkiye'nin afetlerle mücadelesine kentsel direnç kapsamında örnek teşkil edebilecek niteliktedir.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerden sonra afetten etkilenen bölgelerde yeniden oluşturulan kentlerin kentsel direnç zemininde oluşturulması faaliyetleri son derece önemlidir. Altyapı, enerji ve ulaşım gibi stratejik bileşenlerin direnç ekseninde tesis edilmesi sayesinde oluşabilecek yeni depremler-

rin zararı en baştan bertaraf edilecektir. Bununla birlikte İstanbul'da başta olmak üzere yürütülen kentsel dönüşüm süreçleri de direncin gerçekleştirilebilmesi için vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Dolayısıyla hem afetlerden etkilenen bölgelerin yeniden inşası hem de depreme hazır olmayan kentlerin direnç dönüşümlerinin sürdürülmesi Türkiye'nin depremle mücadelesinde birbirinden bağımsız olmayan kritik unsurlardır.

Depremlerden şiddetli şekilde etkilenmenin esas sebeplerinden birisi kentlerin afetlere karşı dirençsiz olması olduğu kadar; risk, kriz ve acil afet yönetimiyle birlikte iletişim süreçlerinin depremle mücadele kapsamında dirençli kentlere yeterince entegre edilmemesi de şiddetin artmasında etkili bir unsurdur. Dolayısıyla kentlerin depremlere karşı dirençli hale getirilmesi için ekonomiden iletişime, ulaşımdan yönetişime kadar birçok unsuru bünyesinde barındıran bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat bu ihtiyaç karşılanırken kentin yaşanabilir bir ortam olarak kalması, kent sakinlerinin ihtiyaçlarını uzun vadede güvenli şekilde karşılayabilmesi ve kentin kendi kendine yetebilen yaşayan bir organizma halinde kalabilmesi gerekmektedir. Bu gereklilikler karşılığını sürdürülebilir kentleşme, sürdürülebilir kalkınma ve akıllı kent sistemleriyle donatılmış bir dirençli kent ekosisteminde bulmaktadır. Sürdürülebilir kentleşme sayesinde kent planlı kentleşme, temiz enerji kaynakları ve sürdürülebilir çevreye kavuşmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma sayesinde kent için kritik öneme sahip ekonomik istikrar, gelişmiş altyapı ağı, planlı üretim ve tüketim gibi yetenekler kente kazandırılmaktadır. Nihayet akıllı sistemler ise akıllı ekonomi, yönetişim, altyapı, lojistik zinciri, ulaşım yöntemleri ve iletişim gibi hassas bileşenler doğrultusunda dirençli kentlerin oluşturulmasına ve depremlerden en az hasarla çıkılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu katkı sayesinde ayrıca risk, kriz ve afet yönetimi süreçleri de çok daha etkin ve yönetilebilir bir hale gelmektedir. Zira her ne kadar kentler afetlere karşı dirençli olsa da etkin ve yönetilebilir müdahale süreçleri uygulanmadan afetin etkilerinden tamamen korunmak mümkün olmamaktadır. Ayrıca acil afet yönetiminde kriz yönetiminin tatbiki kadar risk temelli bir yaklaşımla hareket edilip holistik bir bakış açısı geliştirilmelidir. Türkiye'nin deprem karnesi incelendiğinde risk ve kriz yönetimini esas alan bütüncül bir yaklaşım muhtemel riskleri ve krizleri en aza indirecektir. Neticede depremlerin ve deprem sonrası gelişen olguların Türkiye için ulusal güvenlik tehdidi oluşturmasının önüne geçilmiş olunacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: Türkiye has a geology that is frequently faced with earthquakes of great intensity. When this geology is combined with an unplanned and non-industrialization axis, the destructive effect of earthquakes increases even more. Such urbanization creates cities that are not resistant to disasters. On the other hand, the urban resilience is not only the buildings with good building stock, but also a good emergency disaster, risk and crisis management system. The aim of the study is to reveal how cities can be made resistant to disasters, especially earthquake disasters, and how it can be managed when a disaster occurs. In this context, it has been tried to shed light on how Türkiye can be transformed from a resilient city to a resilient country in line with a resilient cities ecosystem.

Research Questions: The study answers the following questions: What are the points to be considered while creating resilient cities? What characteristics should a city have in order for a disaster not to turn into a crisis? How can infrastructure security be ensured against earthquakes? How do smart city movements contribute to the formation of resilient cities by supporting sustainable urbanization and development? How important is emergency disaster, risk and crisis management and communication in establishing resilient cities? How can earthquakes be prevented from becoming a national security problem?

Literature Review: The elements that make up resilient cities were examined and the characteristics that resilient cities should have were analyzed. How disaster management should be before, during and after the disaster was investigated. The role of risk management, crisis management and communication in the disaster management process was emphasized. The contribution of sustainable urbanization, sustainable development and smart city systems to resilient cities has been examined.

Methodology: The study draws a framework while proposing a solution to a specific problem with various components. This framework was drawn with a descriptive research method. Because, it has been tried to reveal how the existing problems can be solved in the most permanent and efficient way.

Result and Conclusion: In order to create earthquake resistant cities, a well-functioning emergency disaster, risk and crisis management system is required as well as a good building stock. At the same time, resilient cities must have the ability to be self-sufficient. In this way, the effects of disasters will be overcome quickly with the least damage. In order to realize all these, the concepts of sustainable urbaniza-

tion and sustainable development should be combined with smart city movements and synthesized to create a city that is resistant to disasters. A city with a sustainable urbanization plan provides low traffic density and energy savings. Sustainable development creates effective recycling, a developed infrastructure network, and the economic preparation of the city and its inhabitants for the post-disaster environment. These concepts are smart economy, smart governance, disaster and emergency management systems, smart logistics and supply chain and communication security are brought together in the context of smart city movements, a network of resilient cities is formed. If urban transformations are carried out within this framework, together with the provision of infrastructure security, a Türkiye that is resistant to disasters will be formed.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: İbrahim İRDEM ve Efe MERT, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: İbrahim İRDEM and Efe MERT has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2023). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Aydemir, E. (2005). Uluslararası Krizlerde Kriz İletişimi ve Uygulaması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 204-231.
- Balamir, M. (2002). Kentsel Risk Yönetimi; Depremlere Karşı Güvenli Kent Tasarımı İçin Yöntem ve Araçlar. E. M. Komut (Ed.). *Doğal Afetler: Güvenlik İçin Tasarlama* (s. 29-59) içinde. Ankara: Armoni Matbaası.
- Balamir, M. (2002). Painful Steps of Progress from Crisis Planning to Contingency Planning: Changes for Disaster Preparedness in Turkey. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 10(1), 39-49.
- Bayram, F. (2001). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye. *Cevat Geray'a Armağan*. Konya: Mülkiyeliler Birliği Yayınları (25), 251-255.
- Birleşmiş Milletler-Habitat. (2023). *What is Urban Resilience*. Erişim Adresi: <https://urbanresiliencehub.org/what-is-urban-resilience/>
- Boin A. ve Hart, P. (2007). The Crisis Approach. H. Rodriguez, E. L. Quarantelli ve R. R. Dynes. (Ed.). *Handbook of Disaster Research* (s. 42-54) içinde. New York: Springer
- Boin, A. ve Lagadec, P. (2000). Preparing for the Future: Critical Challenges in Crisis Management. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 8(4), 185-191.
- Bourdeau, L. (1999). Sustainable Development and The Future of Construction: A Comparison of Visions From Various Countries. *Building Research and Information*, 27(6), 354-366.
- Brumbaugh, D. S. (1999). *Earthquakes: Science and Society*. New Jersey: Prentice Hall
- Burnham, G. ve Gospodinov, E. (2008). *Public Health Guide in Emergencies*. The Johns Hopkins and Red Crescent. Erişim Adresi: <https://www.rcrc-resilience-southeastasia.org/wp-content/uploads/2016/09/Public-Health-Guide-in-Emergency-2nd-ed.pdf>
- Campbell, S. (1996). Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. *Journal of the American Planning Association*, 62(3), 296-311.
- Ciottone, G. R., Anderson, P. ve Auf Der Heide, E. (2006). *Disaster Medicine*. Missouri: Mosby Elsevier.

- Comfort, L. (2007). Crisis Management in Hindsight: Cognition, Communication, Coordination, and Control. *Public Administration Review*, 67(1), 189–197.
- Coombs, W. T. (2007). *Ongoing Crises Communication, Planning, Managing and Responding*. Sage Publications.
- Coombs, W. T. (2010). Parameters for Crisis Communication. W. T. Coombs, S. J. Holladay, (Ed.). *The Handbook of Crisis Communication* (s. 17-53) içinde. West Sussex: Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9781444314885.ch1>
- Çelikyay, H. H. (2008). Teknoloji Girdabından Akıllı Şehre Dönüşüm: İstanbul Örneği. II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi-Bildiriler Kitabı V, 1315-1328.
- Çetin, D., Kara, Y. ve Henriques Correia., Z. C. (2020). Sürdürülebilir ve Akıllı Kentler: Marmara Depremi. *İdealkent*, 11(31), 1933-1958. <https://doi.org/10.31198/idealkent.734993>
- Davis, H. ve Walters, M. (1998). Do All Crises Have to Become Disasters? Risk and Risk Mitigation. *Property Management*, 16(1), 5-9.
- Demirci, A. ve Karakuyu, M. (2004). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Teknolojilerinin Rolü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 67-101.
- Desouza, K. C. ve Flanery, T. H. (2013). Designing, Planning and Managing Resilient Cities: A Conceptual Framework. *Cities*, 35, 89-88.
- Diesendorf, M. (2000). Sustainability and Sustainable Development. D. Dunphy, J. Benveniste, A. Griffiths ve P. Sutton (Ed.). *Sustainability: The Corporate Challenge of the 21st Century* (s. 19-37) içinde. Sydney: Allen and Unwin.
- Drabek, T. E. (1996). *The Social Dimensions of Disaster*. (NTIS Issue No. 199905). Federal Emergency Agency Information Resources Management Office. <https://ntrl.ntis.gov/NTRL/dashboard/searchResults/titleDetail/PB99105488.xhtml>
- Elmqvist, T. (2014). Urban Resilience Thinking. *Solutions*, 5(5), 26-30.
- Ergünay, O. (1998). *Afet Yönetimi*, Emergency Türkiye 93 First International Disaster Relief and Prevention, Civil Defence, Public Security and First Aid Exhibition, November 23 (27).
- Ergünay, O. (2009). *Afet Yönetiminde Kurumsal Yapılanma ve Mevzuat Nedir? Nasıl Olmalıdır?*. İstanbul Depremini Beklerken Sorunlar ve Çözümler Bildiriler Kitabı.
- Ersavaş Kavanoz, S. (2020). “Kentsel Direnç” Kavramı Üzerine. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 5-24.

- Falkheimer, J. ve Heide, M. (2006). Multicultural Crisis Communication: Towards a Social Constructionist Perspective. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14(4), 180-189.
- Fischer, J., Redlich, J.P., Scheuermann, B., Schiller, J., Günes, M., Nagel, K. ve Sombrutzki, R. (2012). From Earthquake Detection to Taffic Surveillance About Information and Communication Infrastructures for Smart Cities. In Haugen Ø., Reed R. ve Gotzhein R. (Ed.). *System Analysis and Modeling: Theory and Practice* (s. 121-141) içinde. Berlin: Springer Press.
- Genç, F. N. (2007). Türkiye’de Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Şubat 2007(9), 201-226.
- Genç, F. N. (2008). Kriz İletişimi: Marmara Depremi Örneği. *Selçuk İletişim*, 5(3), 161-175.
- Gollin, D., Lagakos, D. ve Waugh, M. (2014). The Agricultural Productivity Gap. *Journal of Economics*, 129(2), 939–993.
- Görmez, K. (1997). *Kent ve Siyaset*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Güler, M. ve Turan, A. (2013). Türkiye’de Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejileri: KENTGES Eylem Planı (2010-2023) Örneği. *International On Conference Eurasian Economics*, 17-18 September, St. Petersburg, Russia. Erişim Adresi: <http://avekon.org/papers/602.pdf>
- Herzberg, C. (2017). *Akıllı Şehirler Dijital Ülkeler*. (N. Özata, Çev.). İstanbul: İnfoloji-Optimist Yayınları.
- Hordjik, M. ve Baud, I. (2011). Inclusive Adaptation: Linking Partipicatory Learning and Knowledge Managment to Urban Resilience. Konrad-Otto Zimmermann (Ed.). *Resilient Cities: Cities and Adaptation to Climate Change Proceedings of the Global Forum 2010* (s. 111-122) içinde. New York: Springer.
- Höjer, M., Gullberg, A. ve Pettersson, R. (2011). *Images of the Future City Time and Space For Sustainable Development*. (İ. İ. Borei, Çev.) London: Springer.
- İletişim Başkanlığı. (2020). *İletişim Başkanlığı’na yeni görev*. Erişim Adresi: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskanligina-yeni-gorev>
- İrdem, İ., Alkan, Ö., Gören, K. B. B. ve Arslan, Ö. (2021). *Güvenlik Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Jabareen, Y. (2013). Planning The Resilient City: Consepts and Strategies For Coping with Climate Change and Environmental Risk. *Cities*, 31, 220-229.

- Kadıoğlu, M. (2008). *Küresel İklim Değişikliğine Uyum Stratejileri*. Kar Hidrolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı. DSİ 8. Bölge Müdürlüğü Yayınları.
- Kadıoğlu, M. (2017). *Afet Yönetimi: Beklenmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Kitchin, R. (2014). The Real-Time City? Big Data and Smart Urbanism. *GeoJournal*, 79(1), 1-14.
- König, K. (1991). Comments on "The Chernobyl Disaster and Nuclear Fallout". Rosenthal, U., Pijnenburg, B. (Ed.). *Crisis Management and Decision Making* (s. 37-43) içinde Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-011-3398-2_3
- Kundak, S. (2017). Dirençliliğin Temelleri. *Dirençlilik Dergisi*, 1(1), 55-69.
- Leichenko, R. (2017). Climate Change and Urban Resilience. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 3(3), 164-168.
- Lindell, M. K. ve Perry, R. W. (2012). The Protective Action Decision Model: Theoretical Modifications and Additional Evidence. *Risk Analysis: An International Journal*, 32(4), 616-632.
- Meerow, S. ve Newell, J. P. (2019). Urban Resilience for Whom, What, When, Where and Why?. *Urban Geography*, 40(3), 309-329.
- Memiş, L. ve Babaoğlu, C. (2020). *Afet Yönetimi ve Teknoloji*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mcconnell, A. ve Drennan, L. (2006). Mission Impossible? Planning and Preparing For Crisis. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14(2), 59-70.
- Mitroff, I. I. (1994). Crisis Management and Environmentalism: A Natural Fit. *California Management Review*, Winter, 102-113.
- Okay, A. (2002). Kriz Yönetimi ve Halkla İlişkiler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(12), 473-498.
- Oktay, E. (1998). *Acil Yardım Planlaması ve Afet Yönetimi*. Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Organisation for Economic Co-Operation and Development. (2023). *Resilient Cities*. Erişim Adresi: <https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/resilient-cities.htm>
- Özmehmet, E. (2008). Dünya'da ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *E-journal of Yaşar University*, 3(12), 1853-1876.
- Öztürk, N. K. ve Demirel, Ö. (2021). Çok Paydaşlı İş Birliği ve Dirençli Kent Açısından Montreal Şehri. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 24-44.

- Resilient Cities Network. (2023). Erişim Adresi: <https://resilientcitiesnetwork.org/what-is-urban-resilience/> (23.05.2023).
- Sharifi, A. ve Yamagata, Y. (2014). Resilient Urban Planning: Major Principles and Criteria. *Energy Procedia*, 61, 1491-1495.
- Shaluf, I. M., Ahmadun, F. ve Said, A. M. (2003). A Review of Disaster and Crisis. *Disaster Prevention and Management*, 12(1), 24-32.
- Sjoberg, G. (1957). Preindustrial City. *American Journal of Sociology*, 60(5), 438-445. <https://www.jstor.org/stable/2772531>
- Slyves, R. T. (1996). *The Political Policy Basis of Emergency Management*. Federal Emergency Agency Information Resources Management Office. Erişim Adresi: <https://training.fema.gov/hiedu/docs/polpolbasis/political%20and%20policy%20basis%20-%20session%207%20-%20disaster%20law.doc>
- Siavash, S. Y. (2016). Through Urban Design and Planning Principles. Postgraduate Thesis, Department of Planning Oxford Brookes University.
- Spaans, M. ve Warterhout, B. (2017). Building up Reilience in Cities Worldwide - Rotterdam as Participant in the 100 Resilient Cities Programme. *Cities*, 61, 109-116.
- Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2002). *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, Ş. (2019). Türkiye’de Afet Yönetimi ve 2023 Hedefleri. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 1(2), 180-196.
- Thomas, A. ve Kopczak, L. (2005). *From logistics to supply chain management: The Path Forward in the Humanitarian Sector* [White paper]. San Francisco. Erişim Adresi: <https://www.alnap.org/system/files/content/resource/files/main/FromLogistics-to.Pdf>
- Tosun, E. K. (2013). Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 103-120.
- Tuğaç, Ç. (2019). Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları. *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi* 28(3), 984-1019.
- Wisner, B., Blaike, P., Cannon, T. ve Davis, I. (2003). *At Risk-Natural Hazards, People’s Vulnerability and Disasters*. London: Routledge Press.

6360 SAYILI YASANIN HALKIN BELEDİYE ALGISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: MAÇKA ÖRNEĞİ*

The Effect of the Law Numbered 6360 on the Perception of the Municipality of the People: an Example of Maçka

Batuhan AYDIN*** - Emrah FIRIDİN****

Öz

Ülke yönetiminin etkinliği, halkın memnuniyetinin artması ve demokrasinin gelişmesi gibi birçok olgu açısından yerel yönetimler önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Dolayısıyla yerel yönetim birimlerinin sahip olduğu kaynaklar ve yetkiler de aynı doğrultuda yeterliliğe sahip olmalıdır. Tanzimat'tan günümüze geçen süreçte, yerel yönetimlerin yetkileri ve işlevleri anlamında birçok değişiklik yaşanmıştır. Bu değişikliklerin sonuncusu ise 6360 sayılı yasadır. 6360 sayılı yasa büyükşehir belediyelerinin, ilçelerin ve köylerin görev ve yetki alanlarında değişimlere neden olmuştur. Bu değişimler, yöre halkının başta yerel yönetimlerden hizmet alma süreci olmak üzere; vergi, harçlar, bürokratik süreçler ve aidiyet gibi olgularına etki etmiştir. 2014 yerel seçimleri sonrasında yürürlüğe giren kanun, Türkiye'deki yerel yönetim sistemine etki ettiği gibi, ilçelerde yaşayan vatandaşları da etkilemiştir. Maçka'da 6360 sayılı yasadaki etkilenen ilçeler arasındadır. Maçka ilçe sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların gündelik yaşamları bu durumdan etkilenmiştir. Nicel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, 6360 sayılı yasanın ilçe halkı üzerindeki etkileri frekans analizleri, yokluk-null- hipotezleri t testi ve ANOVA yöntemleri ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 6360, Maçka, Büyükşehir Belediyeleri

ABSTRACT

Local governments fulfill an important function in terms of many facts such as the efficiency of the country's government, the increase in the satisfaction of the people and the development of democracy. Therefore, the resources and authorities of the units of the local government should have the same qualifications. In the process from the Tanzimat to the present, there have been many changes in the powers and functions of local governments. The last of these changes is the law numbered 6360. Law No. 6360 caused changes in the duties and jurisdictions of metropolitan municipalities, districts and villages. These changes, especially the process of receiving services from the local administrations of the local people; taxes, fees, bureaucratic processes and belonging. It is among the districts affected by the law numbered. The law, which came into force after the 2014 local elections, not only affected the local government system in Turkey, but also affected the citizens living in the districts. Maçka is among the districts affected by the law numbered 6063. The daily lives of citizens living within the boundaries of Maçka district have been affected by this situation. 6360 on the people of the district were analyzed by frequency analysis, absence-null-hypothesis t-test and ANOVA methods.

Keywords: 6360, Maçka, Metropolitan Municipalities

* Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Mayıs 2022 tarihinde sunulan "6360 Sayılı Kanun'un Halkın Belediye Algısı Üzerindeki Etkisi: Maçka Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Çalışma için gerekli izin, 24 Ağustos 2022 tarihli ve Mart 2022 tarihli ve E-45268749-150-1565 sayılı yazısı ile Maçka Kaymakamlığı'ndan alınmıştır.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD, batuhanaydin61@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0181-3092.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, efirdin@ktu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4602-7036.

1. GİRİŞ

Büyükşehir belediyelerinin 2012'ye kadar olan süreçte ana odak noktası büyük kentsel alanlar olmuştur. Fakat 2012'deki 6360 sayılı yasal düzenleme ile ve bu yasa sonrasında büyükşehir belediyelerinin ölçeği il sınırı olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden etkilenen yerleşim birimleri arasında ülkenin kuzeydoğusundaki küçük bir ilçe olan Maçka da bulunmaktadır. Maçka'nın bu yasal düzenleme ile sağlanan büyükşehir statüsü dışında, herhangi bir metropoliten kent yönetimi sınırları içerisinde yer alması pek mümkün görünmemektedir. Bu yönüyle Maçka, büyükşehir belediyesi kurulan diğer illerdeki kırsal yönü ağır basan birçok ilçeye benzerlikler taşımaktadır.

Maçka'da yerel kamu hizmetlerinin sunumu yasa öncesinde büyükşehir belediyelerinin bulunmadığı diğer birçok ilçedeki gibi yerine getirilmektedir. İlçe merkezinde Maçka Belediyesi, köylerde köy idaresi ve ilçe genelinde ise il özel idaresi sorumlu durumdadır. Bu durum yasa sonrasında değişmiş ve farklı katmanlardan oluşan ve farklı yerleşim birimlerine eksisi ile artışı ile hizmet götürmeye çalışan yerel yönetim dizgesi değişime uğramıştır. Bunun yerini il özel idaresinin ve köylerin ortadan kalktığı, Maçka Belediyesi'nin yetki alanının ilçe sınırlarına kadar genişlediği, iki katmanlı büyükşehir belediyesi sistemi almıştır.

Bu çalışmada, 6360 sayılı Yasanın getirdiği değişikliklerin halkın belediye algısını ne yönde değiştirdiği araştırılmıştır. Bu araştırma için 6360 sayılı Yasa ile büyükşehir belediyesi kurulan illerden biri olan Trabzon'un Maçka ilçesi seçilmiştir. Bu amaçla Maçka'da rastgele örneklem yöntemiyle seçilen 220 katılımcıyla anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizi ile 6360 sayılı Yasanın getirdiği değişikliklerin sonuçları ve Maçka halkının belediye algısı nicel araştırma teknikleriyle analiz edilmiştir.

2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN DOĞUŞU

1982 Anayasası her ne kadar otoriter olmakla eleştirilse de bu anayasa yerel yönetim sistemimizde yeni bir sayfa açılmasına olanak sağlamıştır. Anayasanın 127. maddesinde büyük kentler için özel yerel yönetim birimleri kurulabileceği hususunu düzenlemiştir. Bu maddenin varlığı ve metropoliten alanlara olan ihtiyaçların vurgulanmasıyla Türk yerel yönetim sistemine yeni bir model dahil olmuştur. 1980'lerin ilk yıllarında yapılan çeşitli yasal düzenlemeler ve nihai olarak 3030 sayılı yasa büyükşehir belediyelerini meydana getirmiştir. Bu anlamda 1982 Anayasası'nın yerel yönetim sistemine katkılarını ve etkilerini anlamadan, bu tarihten

sonra yerel yönetimlerin gelişimi ve merkez ile yerel yönetimler arasındaki ilişkileri anlamak daha kolay olacaktır.

Özallı ilk yıllarda, merkezi idarenin yetkilerini azaltacak ve yerele devredecek düzenlemelerin yanı sıra, yerel yönetimleri mali alanda güçlendirecek adımlar atıldı. Mali kaynaklardaki artış belediyelerin merkezi idareye bağımlılığını azaltmadı. Çünkü belediye gelirlerindeki artış, genel bütçe vergi gelirlerinden pay verilmesi yoluyla gerçekleşmiştir ki bu durum, arttırılan mali kaynakların da merkezin kontrolünde kalmasına yol açtı (Görmez, 2000, s. 86). Yerele aktarılan bu kaynaklar, yerelin öz gelirleri değil, merkezin kontrolünde, merkez tarafından aktarılan gelirler oldu. Büyüyen ve iç içe geçen belediye alanları, küçük belediyelerin kamu hizmetlerini artık metropolleşen kentin tamamında sunamayacağı bir hale getirdi. Metropolleşen bu alanlarda imar, altyapı temizlik, su ve ulaşım gibi hizmetlerin sunumunda klasik belediye yönetimleri yetersiz kaldı (Keleş, 2019, s. 265).

1970'ler boyunca bu sorunu çözebilmek için metropoliten alanların yönetimine dair yasa tasarıları hazırlandı fakat bu tasarılar kabul edilip uygulamaya konulmadı (Eryiğit, 2017, s. 131). İşte böyle bir idari ortamda büyükşehir belediyesi doğdu. Büyükşehir belediyelerinin önceliği yasa metninden de anlaşılacağı üzere, bu karmaşık ortamda düzeni ve koordinasyonu sağlamak oldu. Belki de bu durum, yeni kurulan büyükşehir belediyelerinin daha demokratik bir yönetimi uygulamada geri plana atmasının nedenlerinden biridir. Yerel yönetimlerin hizmet sunacağı ölçek belirlenirken yerel demokrasi geri plana düşebilmektedir (Topçu, 2017, s. 14). Yerel yönetimlerin basit hizmet birimleri değil, yerel demokratik kurumlar olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, bu kurumların tasarımını yaparken hizmet alanı, kullanılacak kaynaklar ve elde tutacağı siyasi güç gibi başlıklar bu olgu üzerine temellendirilmelidir. Buna rağmen, karar alıcılar kimi zaman konjonktürel eğilim ve seçim odaklı olabilirler. Bu durumda yerel yönetimlerde ölçeği büyütürken daha fazla kaynak israfına ve negatif ölçek ekonomisine neden olunabilir (Hutcheon ve Prather, 1979, s. 168).

3. 6360 SAYILI YASANIN GETİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER VE GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

1930'dan 1984'e kadar geçen süre içerisinde Türkiye'de belediyeler arasında herhangi bir fark bulunmamış ve bütün belediyeler küçük, orta veya büyük olmalarına bakılmaksızın aynı yasaya, 1580 sayılı Yasaya tabidirler. 1984'ten 2012'ye kadar geçen süre içerisinde ise büyükşehir belediyelerinin ilk uygulamaları görülmeye başlandı. Bu uygulamada büyükşehir belediyesi modeli sadece kentsel alanla sınırlı

landırılmış bir şekilde ülkenin metropol olan veya yasal yollarla metropolleştirilmiş kentlerinde uygulandı. 6360 sayılı Yasa ile ise belediyeler ve hatta genel olarak yerel yönetim modeli farklı bir aşamaya geçti. Kentleşmiş, bütünleşik alan temelli belediye uygulaması yerini, il ve ilçe genelinde uygulanan mülki idari alan temelli bir anlayış ve uygulamaya bıraktı.

Osmanlı'nın son yıllarında ortaya çıkan yerel yönetim birimleri Cumhuriyet'le de devam etti fakat bu birimler üzerinde merkezi idarenin gücü oldukça hissedilir oldu (Karaaslan, 2013, s. 124). 6360'ın yeniden kurguladığı yerel yönetim sistemi ile birlikte bu kurumların hizmet alanları ve kurumsal yapısı birbirine paralel bir şekilde yeniden tasarlandı (İzci ve Turan, 2013, s. 120). Büyükşehir belediyeleri, il özel idareleri, ilçe ve belde belediyeleri ve köyler ve bu birimlere bağlı diğer kurumlar 6360 sayılı yasa ile yeniden ele alındı. Yasayla il yönetim birimine dönüşen büyükşehir belediyeleri, illerin kırsal kesimlerine hizmet götürmekten sorumlu hale geldi. İllerin kırsal kesimlerine beledi hizmetlerin götürülmesi, kırsal kesim için olumlu bir gelişmedir ve bu durum sonucunda toplumsal refah artışı olacaktır (Çalçalı, 2014, s. 65). Diğer taraftan katılımın ve demokratik usullerin doğrudan uygulanabildiği köyler mahalleye dönüştürülerek, bu özelliklerini biraz da olsa kaybetmişlerdir (Günel vd., 2014, s. 62). Yerel halk mali açıdan güçlü olmayabilir ya da katılım gösterilebilecek etkinliklere olan uzak olunabilir ve bu da zaman sorununa sebep olabilir (Sibanda ve Lues, 2021, s. 9). Çünkü doğrudan büyükşehir belediyeleri bu alanlarda karar verici konuma gelmiştir (Demirkaya ve Koç, 2017, s. 146). Yasa ile yerel yönetimlerde katılımcı, etkin, etkili, şeffaf, vatandaş odaklı ve pek çok diğer demokratik usul ve yöntemin, yerel yönetim sistemi içerisinde güç kazanması hedeflenmektedir (Önez Çetin, 2015, s. 254). Aynı zamanda, Yasa ile her ne kadar farklı oranlarda olsa da 30 büyükşehir belediyesinin genel bütçe vergi gelirlerinden aldığı paylarda artış yaşandı (Arıkboğa, 2015, s. 26).

Yasa sadece büyükşehir sayısını arttırmakla kalmadı ayrıca 5216 sayılı Büyükşehir Yasasının içeriğini etraflıca değiştirdi. 6360 sayılı yasa kapsamı çok geniş bir yasadır (Yetkin, 2019, s. 185). Yasanın kapsamını daha geniş bir açıdan görebilmek için yapılan değişiklikleri ana başlıklar altında şöyle sıralanabilir:

1. 14 yeni büyükşehir kurulması
2. Büyükşehir sınırları, yetkileri ve görevleri hakkında değişiklikler
3. Büyükşehir kurulan illerde il özel idarelerinin, beldelerin ve köylerin kaldırılması
4. Merkez-yerel ilişkisinin yeniden düzenlenmesi

5. Yerelde büyükşehirlerinin ilçe büyükşehir belediyeleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi.

6360 ile büyükşehir olabilme şartları hafifletildi (Karasu, 2013, s. 6). 5216 sayılı yasada 3030 sayılı yasaya göre daha fazla zorlaştırılan büyükşehir olabilme koşulları, 6360 sayılı yasa ile her ne kadar objektif kalmaya devam etse de artık daha ulaşılabilir bir noktaya çekildi. 6360 sayılı yasa ile 5216 sayılı Büyükşehir Yasasında yapılan değişiklikle büyükşehir kurulması için gerekli nüfus şartı, büyükşehir olmaya talip olan ilin mülki sınırları içerisinde 750.000 kişinin ikamet ediyor olması şeklinde yeniden düzenlendi.

6360 sayılı yasada ve daha önceki büyükşehir yasalarında üzerinde durulan hususların başında yerel yönetimlerin ölçeği vardır. 3030 sayılı ilk Büyükşehir Yasasıyla kurulan, 5216 sayılı Yasayla devam ettirilen ve 2014'te 6360 sayılı yasanın yürürlüğe girmesine kadar devam eden büyükşehir sistemi, büyük nüfuslu il merkezlerini yönetmek üzere kurgulanmış bir sistemdir (Arıkboğa, 2018, s. 17). 2014 öncesinin büyükşehir sistemi görece daha dar ve bütünleşmiş bir kentsel alanı yönetmekte kullanılmaktaydı (Arıkboğa, 2018, s. 18). Son yasa ile büyükşehir belediyelerinin sınırları muhtemelen son sınır denilebilecek bir noktaya ulaşmıştır.

Yasaya yönelik eleştiriler yasanın yapım sürecine halkın dâhil edilmemiş olması ile başlamaktadır (Zengin, 2014, s. 115). Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartlarının eleştiriye konu olacak yönleri olsa da toplumsal aktörler arasındaki yatay ve çok yönlü iletişime vurgu yapmaktadır. Yerel yönetimleri ilgilendiren yasaların yasama süreci tek taraflıdır. Bu yasalarda hükümet yetkilileri ve hükümet partisinin meclis çoğunluğunun görüşleri daha fazla belirleyicidir. Benzer sorunları büyükşehirleri düzenleyen yasalarda da görmek mümkündür. 6360 sayılı yasanın yasalaşma süreci ile benzerlik göstermektedir. Bu sorunlar şöyle sıralanabilir (Özgür ve Savaş Yavuzçehre, 2016, s. 923):

1. Kanun yapım sürecinde katılımın az oluşu,
2. Kanunların çok hızlı kabul edilmesi,
3. Kanun yapım sürecinde merkezi hükümetin tek aktör olarak görülmesi

6360 sayılı Yasaya yönelik eleştirilerin başında il ölçeğinin belediye modeli ile yönetiminin pek mümkün olmadığı eleştirisi gelir (İzci ve Turan, 2013, s. 128). 2004 tarihli Büyükşehir Yasası İstanbul ve Kocaeli haricinde kalan büyükşehirlere yasanın pergel yasası şeklinde adlandırılmasına neden olan uygulama ile belli nüfus büyüklüklerine belli ölçekler belirlendi. İstanbul ve Kocaeli için ise büyükşehir

sınırları il mülki sınırları olarak belirlendi. 2012'de 6360 sayılı Yasa ile il sınırlarına ulaşan büyükşehir ölçeği bütün büyükşehirler için sınır kabul edildi. 6360 sayılı Yasanın gerekçesinde bu iki ildeki 2004 ve 2012 arasındaki uygulamanın başarısı daha sonraki il ölçeğindeki büyükşehir modeli için kaynak olarak kabul edildi.

Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin arasında yetki ve sorumlulukların paylaşımı konusunda net bir ayırım yapılmamış olması süreç içerisinde ortak hizmet alanları ve mevzuatta yer alan belirsizliklerden kaynaklanan sorunlar yaşanmaya başladı (Alıcı, 201, s. 13). Büyükşehir ilçe belediyelerinin yetkilerini daha fazla olacak şekilde büyükşehir belediyesi ile paylaşması, büyükşehir ilçe belediyelerini hizmet sunumunda büyükşehir belediyesine bağladı. 6360 sayılı Yasayla yapılan değişikliklerle büyükşehir belediyeleri kendilerine tanınan yetkileri, il içerisinde birbirinden belirgin farkları olan yerleşim yerleri üzerinde ve çoğunluğu bir belediye sistemine göre hizmet götürmenin daha zorlayıcı olduğu yerlerde kullanmaya çalışacaktır (Arıkboğa, 2018, s. 18). Büyükşehir ilçe belediyeleri ile büyükşehir belediyesinin farklı siyasi partiler tarafından yönetiliyor olması partizanca uygulamalara kapı aralayabilir (Zengin, 2014, s. 107). Bu tür tutumlar hizmet dağıtımında aksamalara neden olarak ilçe belediyesini yöneten partiye oy kaybettirmeyi ve kendi lehine oy devşirmeyi hedefleyebilir.

4. LİTERATÜR TARAMASI: 6360 SAYILI KANUNLA İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMALARI

Literatürde 6360 sayılı kanunun getirdiği değişimlere yönelik birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Dik (2014) "6360 Sayılı Kanun Bağlamında Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu" adlı çalışmasında, 6360 sayılı kanunun uygulanması ile beraber Türk kamu yönetimi sisteminde meydana gelen değişimlerin köylere olan yansımalarını ele almıştır. Karasu (2013) "6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve Olası Etkileri: Şanlıurfa Örneği" adlı çalışmasında, 6360 sayılı kanunun etkilerini merkez yerel ilişkilerinde yaşanan değişimleri Şanlıurfa özelinde değerlendirmiştir. Karaaslan (2013) "Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında, 6360 sayılı kanunun nasıl uygulanacağını, getireceği değişimleri ve ölçekleri değerlendirmiştir. Önez Çetin (2015) "Türkiye'de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanun'un Dönüşüme Etkileri" adlı çalışmasında, tarihsel olarak genelde yerel yönetimlerdeki değişimlerin özelde ise il özel idaresi bünyesinde yapılan reformları ele alarak nihayetinde 6360 sayılı kanunun il özel idaresinin işleyişine olan etkilerini analiz etmiştir. Arıkboğa (2015) "Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi Transfer Sistemi ve 6360 Sayılı Kanun'un Etkileri" adlı çalışmasında, Türkiye'de

merkezi yönetimlerden yerel yönetimlere yapılan transferlerde, 6360 sayılı kanundan sonra yaşanan değişimleri ele almaktadır. Günal vd. (2014) "6360 Sayılı Yasanın Yerelleşme Bağlamında Değerlendirilmesi" adlı çalışmada; yasanın yerel ile merkez arasındaki ilişkilerde yaşanan değişime etkileri ve yine yasanın yerelde demokrasiye ve katılıma olan etkileri değerlendirilmiştir. Demirkaya ve Koç (2017) "6360 Sayılı Kanun ile Mahallege Dönüşen Köylerde Değişimin Katılım Açısından Muhtarlığa Etkisi: Menteşe ve Seydişehir İlçeleri Üzerinden Bir Değerlendirme" adlı çalışmada; 6360 sayılı yasanın Muğla ili Menteşe ve Seydişehir İlçeleri özelinde meydana getirdiği idari ve toplumsal değişimleri ele almıştır.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, AMAÇ VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın evrenini Trabzon'un Maçka ilçesi oluşturmaktadır. 10.000 km² alana sahip olan Maçka ile Trabzon arasındaki mesafe 29 km'dir. Maçka ilçe nüfusu TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt İstatistiklerine göre 2022 tarihinde 24.709 olarak belirlenmiştir. Bu sayı 2014 yılında 24232'dir. Yine aynı istatistik verilerine göre Maçka nüfusunun 12.587'si erkek ve 12.212'si ise kadınlardan oluşmaktadır. 6360 sayılı kanunun yürürlüğünden önce 4 mahallesi varken, kanun yürürlüğe girdikten sonra bu sayı 66'ya yükselmiştir. Ankete katılım Maçka ilçe merkez ve 6360 sayılı kanunla mahalle olan köylerde ikamet eden vatandaşlardan sağlanmıştır. Çalışmanın amacını da bu doğrultuda, kanunun getirdiği değişimin vatandaşlar üzerindeki etkisinin analizi oluşturmaktadır. Çalışmada vatandaşlara anket soruları yöneltilerek, nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır.

Anket için gerekli olan örneklem %95 güven aralığında %5 hata payı ile birlikte 378 olarak hesaplanmıştır. Fakat araştırmanın kısıtlarının ifade edildiği başlık altında bulunan nedenlerden dolayı 220 kişi ile anket çalışması yapılabilmektedir. 30'dan büyük ve 500'den küçük olan örnek büyüklükleri yeterli olarak kabul edilebileceğinden (Coşkun vd., 2015, s. 137), 220 katılımcıdan oluşan bu örneklem yeterli sayılabilir. Rastgele örneklem yöntemiyle elde edilen bu örneklemin hata payı %95 güven aralığında %5,8'dir. Elde edilen verilerin güvenilirlik oranını ölçen Cronbach Alpha katsayısı 0.761 olarak ölçülmüştür. Güvenilirlik analizi sonucunun 0,7'nin üzerinde olması arzu edilmektedir (Coşkun vd, 2015, s. 126).

Kullanılan ölçeğin geçerliliğini ölçen Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Faktör analizinin yapılmasından önce, Kaiser- Meyer- Olkin örneklem yeterliliği ölçütü testi ve Barlett Küresellik Testi (Barlett Test of Sphericity) yapılmıştır. Kaiser- Meyer- Olkin testinin sonucu 0,739 olarak ve Barlett Küresellik Testi sonucu olan anlamlılık (sig.) değeri 0,00 olarak ölçülmüştür. Bu iki test sonucuna göre veri

faktör analizine uygundur. Faktör analizine sonucuna göre 3 bileşen oluşmuştur (“Büyükşehir kurulması ile Maçka belediyesinin sunduğu hizmetlerinin kalitesi artmıştır.” ve “Maçka belediyesi ile iletişim olanakları yeterlidir.” ifadeleri birden fazla bileşen içerisinde binişik halde oldukları için çıkarılmışlardır.). Bu bileşenlerin varyansların açıklanma oranı toplamı %63,939 oranında gerçekleşmiştir. Bu saha çalışmasında kullanılan ölçeğin geçerliliğe sahip olduğuna işaret etmektedir. Aşağıdaki tabloda 3 bileşenin faktör dağılımı ve yükleri gösterilmiştir.

Tablo-1: Faktör Dağılımı ve Faktör Yükleri

Anket Önergeleri	Faktör Yükleri
Büyükşehir Belediye Meclisinde yeterli bir şekilde temsil ediliyorum.	-0,828
Büyükşehir Belediye Meclisinin kararlarından haberdarım.	-0,842
Büyükşehir ile iletişim olanakları yeterlidir.	0,625
Büyükşehir Belediyesinin kurulması sonrası Maçka’da Büyükşehirin hizmet sunması ile hizmetlerde artış meydana gelmiştir.	0,923
Büyükşehir Belediyesinin kurulması sonrası Maçka’da Büyükşehirin hizmet sunması ile hizmetlerin kalitesinde artış meydana gelmiştir.	0,891
Büyükşehir kurulması ile Maçka Belediyesinin sunduğu hizmetler artmıştır.	0,623
Maçka belediyesi Büyükşehir Belediyesinin kurulması sonrasında prestij kaybına uğramıştır.	-0,839
Maçka Belediye Başkanı Büyükşehir Belediyesi kurulması sonrası prestij kaybına uğramıştır.	-0,808
Maçka Belediyesi Büyükşehir Belediyesinin bir şubesi haline gelmiştir.	0,483

Bulgular bölümünde anket formundaki ifadelere verilen cevaplar frekans analizi yöntemiyle tablolaştırılmış ve açıklanmıştır. Daha sonraki bölümde demografik veriler çerçevesinde oluşturulan yokluk-null hipotezleri t-testi ve ANOVA analizi yöntemleri ile test edilmiş ve bu hipotez testlerinin sonuçları açıklanmıştır.

5.1. Araştırmanın Kısıtları

Alan araştırması 2021 yılının Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında yapılmıştır. Alan araştırmasının süresinin yaklaşık dört ayı kapsamına rağmen çalışmanın kendisinden bağımsız olan birçok sorun araştırmanın önünde engel teşkil etmiştir. Bu engellerin başında Covid-19 pandemisi ve bu pandeminin yayılma hızını düşürmek ve etkilerini azaltmak amacıyla Hükümet tarafından uygulanan Covid tedbirleridir. Sokağa çıkma kısıtlamaları ve bazı dükkânların salgının yayılımını önlemek amacıyla kapalı tutulması sokakta rastlanılabilecek, anket yapmaya müsait kişi sayısını azaltmıştır. Örneklemin içerisinde geriye kalan muhtemel ka-

tılımcıların çoğunluğu ise maske- mesafe kurallarına dikkat ettikleri için ankete katılım konusunda isteksiz olmuşlardır.

Anketin katılımcı sayısını etkileyen tüm bu kısıtlar aynı zamanda anket önermelerine verilen ifadeleri de olumsuz etkilemiş olabilir. Böyle bir durumun ortaya çıkıp çıkmadığını kesin olarak bilmek mümkün değildir. Fakat diğer taraftan anket verilerine uygulanan Cronbach's Alpha Analizi sonucu 0.761 olarak ölçülmüştür. Cronbach's Alpha analizi sonuçlarına göre 0.700'ün üzerindeki veriler güvenilir kabul edildiği için anketin güvenilir olduğu varsayılabilir.

5.2. Bulgular

Ankette elde edilen verilerin frekans analizi sonuçları aşağıda sırasıyla tablolar halinde ifade edilmiştir. Ankete katılanların tamamı 6360 sayılı Yasanın Trabzon ve Maçka üzerindeki etkilerinden haberdar olduklarını ifade etmişlerdir. Maçka ilçesinde gerçekleştirilen saha çalışmasına 220 kişi katılım göstermiştir. Bu 220 kişinin demografik özellikleri aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo-2: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde %
Erkek	193	87.7
Kadın	27	12.3
Toplam	220	100

Ankete katılan Maçkalı %87,7'si erkeklerden, geriye kalan %12,3'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların cinsiyet dağılımı arasında bu tür bir açık ortaya çıkmasının sebebi anketin yapılışında ortaya çıkan hatalardan ziyade, kadınların evlerinin dışında daha az bulunması ve evlerinin dışında bulunanlarında ankete katılma konusunda isteksiz davranmalarındır.

Tablo-3: Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş Aralığı	Sayı	Yüzde %
18-24	18	8.2
25-34	25	11.4
35-44	30	13.6
45-54	30	13.6
55-64	62	28.2
65 ve üzeri	55	25
Toplam	220	100

Ankete katılan kişilerin yaş aralığına bakıldığında; 18-24 yaş aralığının oranının az olduğu görülmektedir. Böyle bir duruma gençleri temsil eden yaş aralığının az olmasının yanı sıra, gençlerin hatırı sayılır bir kısmının okulda veya işte olması, ayrıca Maçka'da iş olanaklarının kısıtlı olması, Maçkalıların önemli bir kısmının erken yaşlarda ilçeden göç etmelerine sebep olmaktadır. Bu iki durum ankete katılan gençlerin sayısının daha yüksek yaş gruplarındakine göre daha az olmasına sebep olmuştur.

Tablo-4: Katılımcıların Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde %
İlkokul	107	48,6
Ortaokul	24	10,9
Lise	51	23,2
Üniversite	38	17,3
Toplam	220	100

Tablo-5: Katılımcıların Meslekleri

Meslek	Sayı	Yüzde %
Çiftçi	43	19,5
Esnaf	40	18,1
İşçi	38	17,3
Şoför	26	11,8
Memur	3	1,4
Öğrenci	14	6,4
Emekli	56	25,5
Toplam	220	100

Anket katılımcılarının mesleklerinin arasında şoför kategorisi dikkat çekmektedir. Maçka'nın bir sanayi, tarım ya da bir hizmet kenti olmayışı Maçka'da yaşayanların mesleklerini de etkilemektedir. Maçka'nın Doğu Anadolu'yu Trabzon Limanına bağlayan yol üzerinde bulunması ilçede şoförlük yaparak geçimini sağlayanların sayısını artırmıştır. Ayrıca etkilerinden daha önce de bahsedilen Covid-19 kısıtlamaları ve bu dönemde azalan ticari faaliyetler şoförlük mesleğini yapanların mesleklerini bir süreliğine icra edememelerine sebep olmuştur. İlçe genelinde tarımsal faaliyetler sürdürülmekte ve arazinin elverişli olduğu yerlerde fındık tarımı yapılmaktadır. Ayrıca hayvancılıkta ilçe halkı tarafından yaygın olarak yapılmaktadır. Memurların sayısının az olması, saha çalışmasının hafta içinde ve genellikle mesai saatlerine denk gelen zaman dilimleri içerisinde yapılmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo-6: Katılımcıların Aylık Kazançları

Aylık Gelir Aralığı	Sayı	Yüzde (%)
1500 altı	64	29,1
1501-2500	68	30,9
2501-3500	44	20,0
3501-4500	18	8,2
4501 ve üstü	26	11,8
Toplam	220	100

Anket katılımcılarının aylık kazancını gösteren bu tablo 2021 yılının ekonomik verilerine göre okunmalıdır.

Tablo-7: Büyükşehir Belediye Meclisinde Yeterli Bir Şekilde Temsil Ediliyorum

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Toplam
Sayı	46	20	7	142	5	220
Yüzde (%)	20,9	9,1	3,1	64,6	2,3	100

Ankete katılanların sadece %20,9'u Büyükşehir Belediye Meclisi'nde temsil edildiğini ifade ederken %64,6'sı ise bu önermeye katılmamıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu büyükşehir belediye meclisinde temsil edilmediklerini düşünmektedirler.

Tablo-8: Büyükşehir Belediye Meclisinin Kararlarından Haberdarım

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Toplam
Sayı	32	34	3	144	7	220
Yüzde (%)	14,5	15,5	1,4	65,4	3,2	100

Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin kararlarından haberdar olduğunu ifade edenlerin sayısı ise Büyükşehir Belediye Meclisi'nde yeterince temsil edildiğini

düşünenlerin oranından daha düşüktür. Bu tabloya göre Büyükşehir Meclisi'nin kararlarından haberdar olanların oranı ise Büyükşehir Belediye Meclisi'nde yeterince temsil edilmediğini düşünenlerle hemen hemen aynıdır. Büyükşehir belediyesinin kamu hizmetlerinin sunumunda artan rolü, büyükşehir belediyesinin bütün organlarının alacağı kararlarının ve atacağı adımların bilinmesini gerektirmektedir.

Tablo-9: Büyükşehir ile İletişim Olanakları Yeterlidir

	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Kısmen Katılmıyor	Katılmıyor	Fikrim yok	Toplam
Sayı	37	43	12	118	10	220
Yüzde (%)	16,8	19,4	5,5	53,6	4,5	100

Önceki iki önermede olduğu gibi bu önermeye de katılmayanların oranı katılanların oranından yüksektir. Burada dikkat çeken Büyükşehir Belediyesi ile iletişim olanaklarının yeterli olduğunu düşünenlerin oranı katılanların ve kısmen katılanların toplam katılımcılar içerisindeki oranı %35'i biraz aşmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin artık birçok ilde kamu hizmetlerinin sunumunda önemli bir rol üstlendiği dikkate alınır, vatandaşla iyi bir iletişimin gerekliliği ve bu önermeye verilen cevapların durumu ortaya çıkacaktır.

Tablo-10: Büyükşehir Belediyesinin Kurulması Sonrası Maçka'da Büyükşehirin Hizmet Sunması İle Hizmetlerde Artış Meydana Gelmiştir

	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Kısmen Katılmıyor	Katılmıyor	Fikrim yok	Toplam
Sayı	49	30	11	128	2	220
Yüzde (%)	%22,3	%13,6	%5,0	%58,2	%0,9	%100

Ankete katılanların çoğunluğu, %58,2'si, 'Büyükşehir Belediyesi'nin Maçka'da hizmet sunmaya başlaması ile hizmetlerde bir artış meydana gelmediğini ifade etmiştir. Büyükşehir belediyeleri kamu hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde sunulabilmesi için tesis edilmişlerdir. Fakat bu ankete katılanların çoğunluğu

yaklaşık 7 yıl süren büyükşehir deneyiminin ardından hizmetlerde bir artış meydana gelmediğini ifade etmektedir.

Tablo-11: Büyükşehir Belediyesinin Kurulması Sonrası Maçka'da Büyükşehirin Hizmet Sunması ile Hizmetlerin Kalitesinde Artış Meydana Gelmiştir

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Toplam
Sayı	33	38	7	130	12	220
Yüzde (%)	%15	%17,2	%3,2	%59,1	%5,5	%100

Bu önermede katılımcıların Maçka'da mevcut hizmetlerin kalitesinin Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin kurulması ve Maçka'da hizmet sunmaya başlamasının sonrasında herhangi bir değişikliğe uğrayıp uğramadığı hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Anket katılımcılarının %59,1'i bu ifadeye katılmadığını ifade etmişken, bu önermeye katılanların oranı %15 ve kısmen katılanların oranı ise %17,2 seviyesinde kalmıştır. Bir önceki önermeyle benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Tablo-12: Büyükşehir Kurulması ile Maçka Belediyesi'nin Sunduğu Hizmetler Artmıştır

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Toplam
Sayı	51	26	15	126	2	220
Yüzde (%)	%23,2	%11,8	%6,8	%57,3	%0,9	%100

Bu önermede, Trabzon'da 2014 yılında büyükşehir belediyesi kurulması sonrasında, Maçka Belediyesi'nin sunduğu hizmetlerin arttığı ifadesine katılanların oranı %23,2 seviyesinde kalmışken, katılmıyorum diyenlerin oranı %57,3 olmuştur. 6360 sayılı Yasanın gerekçelerinde birisi, bu yasanın getireceği değişikliklerle kamu hizmetlerinin sunumunda verimlilik artışı beklenmektedir. Bu önermeye verilen cevaplara göre katılımcıların büyük çoğunluğu Maçka Belediyesi'nin sunduğu hizmetlerde bir artış olmadığını ifade etmektedir.

Tablo-13: Büyükşehir Kurulması ile Maçka Belediyesi'nin Sunduğu Hizmetlerinin Kalitesi Artmıştır

	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Kısmen Katılmıyor	Katılmıyor	Fikrim yok	Toplam
Sayı	38	42	9	126	5	220
Yüzde (%)	17,2	19	4,1	57,3	2,3	100

Bir önceki önermenin devamı niteliğinde olan bu önermede, büyükşehir belediyesi kurulması sonrasında Maçka Belediyesi'nin sunduğu hizmetlerin kalitesinin arttığını düşünenlerin oranı bir önceki önermede hizmetlerin miktarının arttığını düşünenlerin oranından daha düşük bir oranda, %17,2 oranında kalmıştır. Buna karşın Maçka Belediyesi'nin sunduğu hizmetlerin miktarı ve kalitesinin arttığı önermesine katılmayanların oranı aynı çıkmış, %57,3 oranında oluşmuştur. 6360 sayılı Yasanın gerekçesinde, bu yasanın getireceği değişikliklerle kamu hizmetlerinde etkinlik artışı gerçekleşeceği ifade edilmesine rağmen; ankete katılanların yasanın uygulanmasında, bu konuda, istenen etkinliğe ulaşamadığı fikrini taşıdıkları görülmektedir.

Tablo-14: Maçka Belediyesi İle İletişim Olanakları Yeterlidir

	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Kısmen Katılmıyor	Katılmıyor	Fikrim yok	Toplam
Sayı	73	42	17	84	4	220
Yüzde (%)	33,2	19,1	7,7	38,2	1,8	100

Maçka belediyesi ile iletişim olanaklarının yeterli olduğunu düşünenlerin oranı, büyükşehir belediyesi ile iletişim olanaklarının yeterli olduğunu düşünenlerin oranından daha yüksek seviyede, %33,2 olarak çıkmıştır. Bu ifadeye kısmen katılanların da eklenmesiyle oran %50'nin üzerine çıkmaktadır. Buna karşın bu ifadeye katılmayanların oranı %38,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu önermeden elde edilecek sonuç, halkın Maçka'da kendilerine daha yakın bir yerel yönetim birimi

olan Maçka Belediyesi ile iletişim kurmanın, 29 km mesafedeki Trabzon Büyükşehir Belediyesi ile iletişim kurmaktan daha kolay olduğu yönündedir.

Tablo-15: Maçka Belediyesi Büyükşehir Belediyesi'nin kurulması sonrasında prestij kaybına uğramıştır

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Toplam
Sayı	88	18	4	100	10	220
Yüzde (%)	%40	%8,2	%1,8	%45,5	%4,5	%100

Trabzon'da Büyükşehir Belediyesi'nin kurulmasının ardından, Maçka Belediyesi'nin saygınlığının seviyesini ölçmeye yarayan bu önermede, Maçka Belediyesi'nin prestij kaybına uğradığını düşünenlerin oranı %40'dır. Maçka Belediyesi'nin birçok yetki, görev ve sorumluluğunu Büyükşehir Belediyesine devretmesi söz konusudur. Katılımcılar muhtemelen kanunun detaylarına hakim olmamalarına rağmen bu tür bir etkisi fark etmiş ve buna göre bu önermeyi cevaplamışlardır.

Tablo-16: Maçka Belediye Başkanı Büyükşehir Belediyesi Kurulması Sonrası Prestij Kaybına Uğramıştır

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Toplam
Sayı	76	24	6	107	7	220
Yüzde (%)	%34,5	%10,9	%2,7	%48,6	%3,2	%100

Türkiye'de belediyelerde güçlü başkan-zayıf meclis dengesi bulunduğu için katılımcılara bu yönde bir önerme yöneltilmiştir. Bu önermeye kısmen katılmayanların ve katılmayanların oranı %50'yi aşarken, yine bu önermeye katılanların ve kısmen katılanların oranı %50'ye yaklaşmaktadır. Burada neredeyse bir denge göze çarpmaktadır.

Tablo-17: Maçka Belediyesi Büyükşehir Belediyesi'nin Bir Şubesi Haline Gelmiştir

	Katılıyorrum	Kısmen Katılıyorrum	Kısmen Katılmıyorrum	Katılmıyorrum	Fikrim yok	Toplam
Sayı	91	24	9	77	19	220
Yüzde (%)	41,4	10,9	4,1	35	8,6	100

Son olarak ise katılımcılara Maçka Belediyesi'nin büyükşehir belediyesinin bir şubesine dönüşüp dönüşmediği hakkında ne düşündüklerini ölçen bu önerme yöneltilmiştir. Katılımcıların %41,4'ü Maçka Belediyesi'nin Büyükşehir Belediye-si'nin bir şubesi haline geldiğini ifade ederken, %35'i bu önermeye katılmamıştır. %41,4 gibi bir oranda katılımcıların Maçka Belediyesi'nin büyükşehir belediyesinin bir şubesi haline geldiğini düşünmeleri dikkate değerdir.

6. HIPOTEZ TESTİ

Ankete katılanların demografik özellikleri yukarıdaki tablolarda da görüleceği üzere farklılık göstermektedir. Peki bu farklı demografik özellikler anketin ölçmeye çalıştığı, Maçka halkının 6360 sayılı Yasa sonrası değişen belediye algısı proble-mine verilen cevaplarda bir farklılığa yol açmış mıdır? Bu sorunun cevabını bulabil-mek için katılımcıların anket formundaki demografik verileri belirleyen sorulara verdikleri cevaplar ile anket formundaki önermelere verdikleri cevaplar arasında farkın olup olmadığını ölçmek için hipotezler oluşturulmuştur.

Parametrik bir analiz yapılabilmesi için gerekli bazı şartlar bulunmaktadır. Bunlar elde edilen verilerin güvenilirliği ve verilerin normal dağılıp dağılmadığıdır. Güvenilirlik analizi Cronbach Alpha'nın sonucu yukarıda belirtildiği üzere 0.761 olarak ölçülmüştür. Buna göre elde edilen veriler güvenilirdir. Bir diğer ölçü verile-rin normal dağılıp dağılmadığı sorusunun cevabı ise verilere uygulanan normallik testi ile ortaya çıkarılmıştır. Buna göre elde edilen verilerin basıklık ve çarpıklık değeri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-18: Normallik Analizi Sonuçları

Çarpıklık değeri (Skewness)	0,164
Basıklık değeri (Kurtosis)	0,327

Normallik analizi sonucunda elde edilen verilere bakılarak, alan araştırması sonucunda anket ile elde edilen verilerin normal dağıldığı söylenebilir. Bu analizlerin sonucunun olumlu çıkması anket verilerine hipotez testlerinin yapılmasını olanaklı kılmıştır. Analizler cinsiyet değişkeni için t-testi ve geriye kalan diğer demografik değişkenler için ise ANOVA analizi yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Anket yönetimiyle elde edilen bu veriler üzerine kurulan hipotezler null- farklılık hipotezleridir. Yani katılımcıların demografik özellikleri ile anket formundaki önermelere verdikleri cevaplar arasında bir fark olmadığı varsayılmıştır. Her hipotezin bir de alternatif hipotezi bulunmaktadır. Hipotezler demografik verilerin sırasını takip edecek şekilde aşağıda sıralanış ve test edilmişlerdir.

H_0 1: Katılımcıların cinsiyetleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_1 1: Katılımcıların cinsiyetleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark vardır.

Bu hipotezlerin ölçülebilmesi için parametrik analiz yöntemlerinden t-testi yapılmıştır. T-testiyle elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo-19: Cinsiyet Değişkeninin Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

	Levene Testi	
	Sig.	Sig. (2-tailed)
Equal Variances Assumed	0,920	0,624

Yukarıdaki Tablo 19'da gösterildiği üzere t-testi sonuçları şöyle yorumlanmaktadır. Levene Testi sonucuna göre: Anlamlılık değeri (Sig.)>0.05'tir. Buna göre tabloda gösterilen Equal Variances Assumed (varyanslar eşit kabul edildiğinde) satırında Sig.(2-tailed) değerine bakılmaktadır.

Sig.(2-tailed)>0.05 sonucuna göre t-testindeki grupları oluşturulan erkek-kadın grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Elde edilen bu sonuca göre erkek ve kadınlar arasında 6360 sayılı Yasa sonrasında oluşan belediye algısı açısından bir fark yoktur. Bu durumda:

H_0 1: Katılımcıların cinsiyetleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur hipotezi kabul edilmektedir. Yani katılımcıların erkek veya kadın olmasının belediye algısını farklılaştırıcı bir etkisi bulunmamaktadır.

Bir sonraki hipotez:

H_0 2: Katılımcıların yaşları ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_0 2 hipotezinin alternatif hipotezi:

H_{12} : Katılımcıların yaşları ile belediye algısı arasında anlamlı fark vardır.

Tablo-20: Yaş Değişkeninin Varyans Analizi (ANOVA) Sonucu

	F	Sig.
Gruplar Arası	1,932	0,090

Sig değeri > 0,090 olduğu için yaş değişkeni ile belediye algısı arasında bir fark olmadığı görülmektedir. Bu durumda:

“ H_{02} : Katılımcıların yaşları ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.”

yokluk hipotezi kabul edilmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasını 55 yaş ve üstünden katılımcılar oluşturmaktadır. Farklı yaş gruplarına dahil olan katılımcılar arasında anketin ölçmeye çalıştığı belediye algısı arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu sonuca göre kişinin yaşının 18 veya 83 olmasının belediye algısına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Bir diğer hipotez:

H_{03} : Katılımcıların eğitim seviyeleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_{03} hipotezinin alternatif hipotezi:

H_{13} : Katılımcıların eğitim seviyeleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo-21: Eğitim Değişkeninin Varyans Analizi (ANOVA) Sonucu

	F	Sig.
Gruplar Arası	2,107	0,100

ANOVA sonuçlarına göre sig. (anlamlılık) değeri 0,05'ten büyük olduğu için eğitim değişkeni ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu durumda:

H_{03} : Katılımcıların eğitim seviyeleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

hipotezi kabul edilmekte ve H_{13} hipotezi reddedilmektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısı ilkökul mezunlarında oluşmakta ve geriye kalan eğitim seviyelerine sahip katılımcılarda diğer yarısını oluşturmaktadır. Fakat bu ayrım katılımcıların belediye algıları arasında bir farklılaşmaya sebep olmamıştır. Katılımcıların eğitim seviyelerindeki farklılıklara rağmen bu analiz sonucuna göre aynı düşünmektedirler.

Tablo 20'den de görüleceği üzere eğitim değişkeninin varyans analizi sonuçları katılımcıların eğitim düzeylerinin anket yöntemiyle ölçülmeye çalışılan belediye algısı arasında bir farka sebep olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Bir diğer hipotez:

H_{04} : Katılımcıların aylık gelirleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_{04} hipotezinin alternatif hipotezi:

H_{14} : Katılımcıların aylık gelirleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo-22: Aylık Gelir Değişkeninin Varyans Analizi (Anova) Sonucu

	F	Sig.
Gruplar Arası	1,724	0,146

Uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre sig.(anlamlılık) değeri $>0,05$ 'ten olduğundan dolayı H_{14} hipotezinin varsaydığı farklılık durumu oluşmamaktadır. Tablo 21'de görülen ANOVA sonuçlarına göre aylık gelir değişkeni ile belediye algısı arasında bir fark yoktur. Bu durumda H_{14} hipotezi reddedilmekte ve

“ H_{04} : Katılımcıların aylık gelirleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.”

hipotezi kabul edilmektedir. Bu durumda ankete katılan kişilerin belediye algısı, katılımcıların aylık gelirleri ne olursa olsun herhangi bir değişime uğramamaktadır. Farklı seviyelerde aylık kazanç elde etmelerine rağmen katılımcıların belediye algısı aynı yöndedir.

H_{05} : Katılımcıların meslekleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_{15} : Katılımcıların meslekleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo-23: Meslek Değişkeninin Varyans Analizi (ANOVA) Sonucu

	F	Sig.
Gruplar Arası	1,941	0,089

Tablo 24'de görüleceği üzere sig.(anlamlılık) değeri $>0,05$ olduğundan dolayı meslek değişkeni ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir. Bu durumda H_{15} hipotezi reddedilmekte ve

H_{05} : Katılımcıların meslekleri ile belediye algısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

hipotezi kabul edilmektedir. Buna göre önceki dört demografik değişkende olduğu gibi bu değişkende de belediye algısı konusunda bir farklılaşma bulunmaktadır. Katılımcılar şoför veya çiftçi olsun, farklı uğraşlara sahip olmaları katılımcıların belediye algısının, bu analiz sonucuna göre aynı yönde olduğuna işaret etmektedir.

7. YAPILAN ANALİZ SONUÇLARININ TARTIŞILMASI

Halkın yeni yerel yönetim modeli ile daha önce deneyimledikleri belediye yönetimi arasındaki farkların değerlendirilmesi yapılacaktır. Verilerden elde edilen analiz sonuçlarının yorumu önermelerin anket formundaki sırasını takip edecektir. Anket yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen veriler yukarıda bulgular başlığı altında analiz edilmiş ve sonuçlar tablolar ve gerekli açıklamalarla ifade edilmiştir. On bir önermeden oluşan 5'li Likert ölçeğinin kullanıldığı anket ile halkın 6360 sayılı Yasa ile değiştiği düşünülen belediye algısı, yeni büyükşehir olan illerden biri olan Trabzon'un Maçka ilçesinde ölçülmeye çalışılmıştır.

Katılımcılara yöneltilen anket formundaki önermeler, büyükşehir belediyesinin algılanmasını, büyükşehir belediyesinin Maçka'daki etkisinin oluşturduğu algı ve son olarak Maçka Belediyesi'nin bu değişimden ne yönde etkilendiğine dair önermelerden oluşur. Katılımcılar tarafından önermelere verilen ifadelerin tamamı olumsuz manaya gelecek şekilde cevaplanmıştır.

İlk olarak katılımcılara Büyükşehir Belediyesi'nde yeterli bir şekilde temsil edilmediklerine dair önerme sorulmuştur. Katılanların yaklaşık 2/3'ü bu önerme olumsuz cevap vermiştir. Bu durumun sürpriz olmadığını söylemekte fayda vardır. Büyükşehir belediyeleri kuruldukları günden beri eşit ve demokratik temsil konusunda sorunları kendi içerisinde barındıran bir sistem olmuştur. Bu model temelde yerel kamu hizmetlerinin metropol kentlerde eşgüdüm ve iş birliği içerisinde yürütülebilmesi için tasarlanmıştır. Bu yönü sebebiyle büyükşehir belediyelerini oluşturan ilçe belediyelerinden gelen temsilciler büyükşehir belediye meclislerinin üyelerini oluşturmuşlardır. Büyükşehir belediye meclislerinin üyeleri halkoyuyla seçilen temsilciler değildirler. Fakat bu ve benzeri durumlar dünyanın birçok demokratik ülkesinde var olan uygulamalardır¹.

İkinci olarak katılımcılara Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin kararlarından haberdar olup olmadıklarını ölçen bir önerme yönlendirilmiştir. Bu önermeye olumsuz cevap verenlerin oranı hemen hemen bir önceki önerme ile aynıdır. Katılımcıların büyükşehir belediye meclisinin kararlarından haberdar olmadıklarını

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Üzmez, U. (2020). Yerel Seçim Sistemi: Türkiye için Yeni Seçim Sistemi Önerisi

bildirmelerinin sebebi olarak büyükşehir belediyesinin sadece sunduğu hizmetlerin ses getirebilecek olanlarının ilan edilmesi olarak gösterilebilir. Meclis kararları sadece Büyükşehir Belediyesi tarafından, vatandaşların görebileceği noktalarda ilan edilmediği için değil; aynı zamanda Büyükşehir Meclisinin kararlarının belki de vatandaşlarca da dikkate alınmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Üçüncü önerme büyükşehir belediyesinin iletişim olanaklarının vatandaşlarca nasıl algılandığını ölçmeye çalışmıştır. Burada yöneltilen önermeye katılımcıların yarısından fazlası olumsuz cevap vermiştir. İletişim olanaklarının yetersiz olması demek Trabzon Büyükşehir Belediyesi ile Maçka halkının bağlantı kurmasında engeller ve eksiklikler olduğu manasına gelmektedir. Halkın talep ve şikâyetlerini iletmek başta olmak üzere, çeşitli sebeplerle kurmaya çalışacakları bağlantının kesik olmasıdır. Bu durum zaman içerisinde en çok destek gören büyükşehir belediye başkanının dahi destek kaybetmesine neden olabilir.

Dördüncü ve beşinci önermeler Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin hizmet sunmaya başlaması ile Maçka yerel kamu hizmetlerinde niceliksel ve niteliksel bir artış olup olmadığı yönündedir. Katılımcılar bu iki önermeye de hemen hemen aynı oranlarda olumsuz cevap vermişlerdir. 6360 sayılı Yasayla büyükşehir belediyelerinin ilçelerde kamu hizmetlerinin sunumunda artan rolleri dikkate alındığında bu ifadeye verilen olumsuz cevap daha da anlamlı hale gelmektedir. 6360 sayılı Yasanın gerekçelerinden biri, bu düzenlemenin yerelde kamu hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde sunulma olanağı kazanacağıydı. Fakat ulaşılan sonuç Maçka halkına göre terstir. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropoliten kentsel alanlarda ortaya çıkan sorunların giderilmesi için tasarlanan büyükşehir belediyeleri, yoğun kentsel alanın dışına çıkınca hem tecrübe eksikliği hem de yerel yönetimlerin kronikleşmiş sorunlarının oluşturduğu engellerle karşılaşınca halkın gözünde yerel hizmetlerde aksamaların görünürdeki müsebbibi haline gelmiştir.

Altıncı ve yedinci önermeler Maçka Belediyesi'nin büyükşehir kurulmasının ardından, 2014 sonrasında sunduğu hizmetlerin nicelik ve niteliğini ölçmeye çalışmıştır. Bu iki önermeye de katılımcıların çoğunluğu olumsuz cevap vermişlerdir. Kamu hizmetlerinin bu tür küçük belediyelerle sunumu zaten bu yasanın öncesinde de problemlili bir durumda idi. Küçük belediyeler kaynaklarının çoğunluğunu maaşlar gibi cari harcamalara yönlendirmek zorunda olmuştur. Yeni kamu hizmetlerinin üretilmesi konusunda ise sıkıntılar mevcuttur. Maçka Belediyesi de bu sorunlardan azade değildi. 6360 sayılı Yasanın getirdiği değişiklikler sonrasında kaynak artışı gerçekleşmiştir. Fakat aynı zamanda Maçka Belediyesi'nin sorumluluk alanı ve yükü hem belde belediyelerinin kapanmasıyla hem de ölçekte yaşanan genişlemeyle artmıştır. Oluşan bu durumun ortaya çıkardığı aksaklıkların, beledi-

yenin sunmaya çalıştığı hizmetlere yönelik olumsuz bir bakış oluşabileceğini göstermektedir.

Sekizince önerme Maçka Belediyesi'nin iletişim olanakları hakkındadır. Büyükşehir kurulması sonrası Maçka Belediyesi'nin ölçeğinin artması sadece alansal genişleme olarak yorumlanamaz. Aynı zamanda bu sınırlar içerisinde yaşayan vatandaşlarda Maçka Belediyesi'nin yeni sorumluluk alanının içerisine dahil olmuştur. Maçka sınırları içerisinde ikamet eden vatandaşların belediye ile kolayca iletişim kurulabilmesi bir zorunluluk halini almıştır. Maçka ilçe merkezi büyük bir yerleşim yeri değildir. Bu durum 6360'ın getirdiği değişiklik öncesinde de böyleydi. Öncesinde, ölçeği ilçe merkezinin sınırları aşmayan, her ucu 10 dakikalık yürüyüş mesafesinde olan Maçka Belediyesi ile iletişim kurmanın zor olmadığını düşünmek normaldir. Fakat şimdi bir ucundan diğerine yapılacak yolculuğun arabayla yarım saati açacağı bir belediye ölçeği ortaya çıkmıştır.

Dokuzuncu ve onuncu önermelerde Maçka Belediyesi'nin ve Maçka Belediye Başkanı'nun büyükşehir belediyesinin kurulmasından sonraki prestijleri sorgulanmıştır. 2014 sonrasında 6360 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra Maçka Belediyesi doğal olarak ve de yasal olarak birçok görev, sorumluluk ve yetkisini metropoliten kent alanı içerisinde eşgüdüm ve iş birliği sağlanabilmesi için Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne devretmiştir. Yukarıda ilgili yasanın getirdiği değişikliklerin incelendiği bölümde bu değişimlerin yerelde merkezileşmeye sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu değişimlerin halk nezdinde olumlu veya olumsuz bir etkisinin olup olmadığı bu önermeler aracılığıyla araştırılmıştır. Yetkileri ve büyükşehir sebebiyle etkisi azalan belediyenin ve belediyenin hem en yetkili kişisi hem de görünürde yüzü olan belediye başkanının bu durumdan etkilenmeyeceğini düşünmek olanaksızdır. Sonuçlarda diğer önermeler kadar kuvvetli olmasa da katılımcıların üçte birinden fazlası bu durumun olumsuz etkileri olduğunu düşünmüştür.

Son olarak katılımcılara Maçka Belediyesi'nin Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne olan bağlılığı hakkında ne düşündüklerini ifade edebilecekleri bir önerme yönlendirilmiştir. Bahsedildiği üzere bir metropoliten kent yönetimi ister istemez aralarında iş birliği ve eşgüdüm sağladığı birimlerden bazı yetki ve sorumlulukları devralmaktadır. Bu durumun ilçe belediyesi ile büyükşehir belediyesi arasında bir ast üst ilişkisi ve aşırı bağımlılık ortaya çıkardığı düşüncesi, büyükşehir belediyelerine yöneltilen eleştiriler arasındadır. Maçka halkının, organları doğrudan kendi oyları ile oluşan bir belediyenin kendilerinden daha uzakta ve görece daha yabancı bir belediyeye bağlılığı hakkında ne düşündükleri merak edilecek bir konudur. Katılımcıların büyük bir kısmı bir tür aşırı bağımlılığın ortaya çıktığını düşünmektedirler.

8. SONUÇ

Türkiye’de yerel yönetim birimleri ile ilgili son ve en köklü değişiklik 2012 yılında 6360 sayılı Yasa ile yapılmıştır. Yerel yönetim sistemi 19. yüzyılda sisteme dâhil olan belediyelerin sonunda baskın hale geldiği bir sonuca ulaşmıştır. Organlarının önemli kısmı seçimle oluşturulan bu birimler Türkiye’de yerel yönetimin, belki başka isimlerle, geleceği haline dönüşmüştür.

6360 sayılı Yasayla Türkiye’de yerel yönetim sisteminin yeni bir aşamaya geçtiği iddia edilebilir. Bu yasayla yapılan değişikliklerin halk üzerinde bir etkide bulunacağı tahmin edilmiş ve bu yönde birçok akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar daha çok belediyeleri ve büyükşehir belediyelerini mevcut hizmet sunma kapasiteleri ve halkın bu hizmetleri algılama biçimleri üzerinden değerlendirmiş ve bu yönde bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada ise halk ve bir bütün olarak belediyeler ele alınmış ve halkın belediye algısının değişimi nicel araştırma yöntemi ile ölçülmeye çalışılmıştır.

Yapılan düzenlemeler ile yerel yönetimler yeni ve daha güçlü kurumlar haline gelmektedir. Oluşan yeni düzende halkın kendi oyları ile seçtiği yerel siyasetçilerin yönettiği belediyeler etkilidir. Yaklaşık bir buçuk asır önce Türkiye’de 6360 sayılı kanun kapsamında yerel yönetim sistemine dâhil olan büyükşehir belediyeleri, artık sadece kent merkezinden değil, tüm il genelinden sorumlu oldukları bir aşamaya geçmektedir. Büyükşehir belediyeleri artık il yönetim birimi olarak görülmeye ve pratikte bu yönde işlemeye başlamıştır. Büyük kentlerin yönetiminde artık norm halini alan büyükşehir belediyeleri, il yönetimi hakkındaki ilk tecrübelerini yeni yeni 2014 sonrasındaki süreçte elde etmektedir. Aynı şekilde ölçeği büyüyen ve ilçe sınırlarına dayanan büyükşehir ilçe belediyeleri de ilçe ölçeği içerisinde benzer bir süreci yaşamaktadır. Belediyeler ve özellikle büyükşehir belediyeleri halen daha birçok sorun ve eksiklikle karşı karşıya bulunmaktadırlar. Yasal eksiklikler, kaynak sorunları ve 6360 sayılı Yasa sonrasında kurulan ve yaygınlaşması muhtemel olan yeni yerel yönetim dizgesi içerisinde bulunan tecrübe eksiklikleri bu sorunların bazılarıdır.

6360 sayılı Yasa ile yerel demokrasinin güçlendirildiği söylenebilir. Bu yasa ile özellikle 30 büyükşehir belediyesi kapsamında seçilmişlerin karar alma ve uygulamadaki ağırlıkları artmıştır. Bu durum Türkiye’de zamanla seçilmişlerin yetkilerinin daha da artacağına göstergesi olabilir. Fakat yerel demokrasinin güçlenmesi için diğer demokratik araçların ve yöntemlerin de işler olması gerekmektedir. Dolayısıyla vatandaş katılımının özendirilmesi, bu katılımı sağlayacak teknik ve hukuki alt yapının sağlanması gerekmektedir. Sonuç olarak, etkin ve çağın gereklerine uygun bir yerel yönetim için yasal ve kurumsal düzenlemelerle beraber, toplumdaki farklı aktörlerin de çabalarına gereksinim vardır.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: It has been 38 years since the first metropolitan law was passed in 1984. During this time, metropolitan municipalities have been expanded throughout the country and have undergone many changes, including the rewriting of the metropolitan law. The last of these changes in the current situation is the changes brought by the Law No. 6360. With the changes brought by this law, not only the metropolitan municipalities, but also the entire local government system has been changed and the metropolitan municipalities have become the second provincial administration model of Türkiye alongside the special provincial administrations.

Research Question: The demographic characteristics of the respondents differ. Well, did these different demographic characteristics cause a difference in the answers given to the problem of the perception of the municipality of the people of Maçka that changed after the Law No. 6360, which the survey tried to measure? In order to find the answer to this question, hypotheses were created to measure whether there was a difference between the answers given by the participants to the questions determining the demographic data in the questionnaire and the answers they gave to the propositions in the questionnaire.

Literature Review: Rapid urbanization took place in Turkey in the 1950s and after, similar to the examples in the world. As a result of this rapid urbanization, the increasing population density in the cities has also revealed new problems in meeting the service demands. Local government laws and understanding, inherited from the Ottoman Empire and regulated in the Republican Period, started to fall short in the face of this changing situation. Urbanization and rapid urbanization, especially in Turkey, increase the responsibilities of city administrations and require new legal regulations to meet these increasing responsibilities. In a country like Turkey where centralization is essential, the process of adapting to changes and producing the necessary answers to the problems can be slow.

Methodology: In the findings section, the answers given to the statements in the questionnaire were tabulated and explained by frequency analysis method. In the next section, absence-null hypotheses created within the framework of demographic data were tested with t-test and ANOVA analysis methods and the results of these hypothesis tests were explained.

The hypotheses based on these data obtained by survey management are null-indifference hypotheses. In other words, it was assumed that there was no

difference between the demographic characteristics of the participants and the answers they gave to the suggestions in the questionnaire. Each hypothesis has an alternative hypothesis. The hypotheses are listed and tested below, following the order of demographic data.

H₀ 1: There is no significant difference between the gender of the participants and the perception of the municipality.

H₁ 1: There is a significant difference between the gender of the participants and the perception of the municipality.

H₁2: There is a significant difference between the ages of the participants and the perception of the municipality.

H₀3: There is no significant difference between the education levels of the participants and the perception of the municipality.

H₁4: There is a significant difference between the monthly income of the participants and the perception of the municipality.

H₀5: There is no significant difference between the professions of the participants and the perception of the municipality.

In order to measure these hypotheses, t-test was performed from parametric analysis methods.

Result and Conclusion: In the study, a proposition was directed to express what they thought about the commitment of Maçka Municipality to Trabzon Metropolitan Municipality. As mentioned, a metropolitan city administration inevitably takes over some of the authorities and responsibilities from the units with which it cooperates and coordinates. The idea that this situation creates a subordinate relationship and excessive dependency between the district municipality and the metropolitan municipality is among the criticisms directed at the metropolitan municipalities. It is a question to be wondered what the people of Maçka think about the affiliation of a municipality whose organs are formed with their own votes to a municipality that is farther from them and relatively foreign. Most of the participants think that some kind of overdependence has emerged.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Batuhan AYDIN ve Emrah FİRİDİN, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Batuhan AYDIN and Emrah FİRİDİN has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Alıcı, O. V. (2013). Büyükşehir Belediyeleri ve İlçe Belediyeleri Arasında Yaşanan Sorunun Hukuki Temelleri. *Yerel Politikalar*, 11(131), 13-36.
- Arıkboğa, Ü. (2015). Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Transfer Sistemi ve 6360 Sayılı Kanun’un Etkileri. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 37(2), 1-29.
- Arıkboğa, E. (2018). Yerinden Yönetim Merkezileşmiş Büyükşehir Sisteminde Yetkilerin Dağıtılması. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-34.
- Coşkun, R., Altunışık R. ve Yıldırım E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (8. Baskı), Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Çalçalı, Ö. (2014). 6360 Sayılı Kanun’un Türkiye’de Yerel Yönetimler Sistemine Getireceği Değişiklikler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23(4), 49-68.
- Demirkaya, Y. ve Koç, M. (2017). 6360 Sayılı Kanun ile birlikte Mahalleye Dönüşen Köylerde Değişimin Katılım Açısından Muhtarlığa Etkisi: Menteşe ve Seydişehir İlçeleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Strategic Public Management Journal*, 3(6), 124-146.
- Dik, E. (2014). 6360 Sayılı Kanun Bağlamında Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 75-102.
- Eryiğit, B. H. (2017). Türkiye’de Metropolitan Alanların İç İç Geçmesi Sorunu ve Bölgesel Yönetim Üzerine Bir Model Önerisi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 129-135.
- Görmez, K. (2000). Demokratikleşme Açısından Merkezi-Yönetim Yerel Yönetim İlişkileri. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 81-88.
- Günel, A., Atvur, S. ve Okudan Dernek, K. (2014). 6360 Sayılı Yasanın Yerelleşme Bağlamında Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(3), 55-70.
- Hutcheson, J. D. ve Prather, J. E. (1979). Economies of Scale or Bureaucratic Entropy?: Implications For Metropolitan Governmental Reorganization. *Urban Affairs Quarterly*, 15(2), 164-182.
- İzci, F. ve Turan, M. (2013). Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(1), 117-152.
- Karaaslan, M. (2013). Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17-18, 123-162.

- Karasu, M. A. (2013). 6360 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Olası Etkileri: Şanlıurfa Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-17.
- Keleş, R. (2019). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. (11.Baskı), İzmir: Cem Yayınevi.
- Önez Çetin, Z. (2015). Türkiye’de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanun’un Dönüşüme Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(2), 247-266.
- Özgür, H. ve Savaş Yavuzçehre, P. (2016). Türkiye’nin Büyükşehir Belediyesi Sistemi: 1982-2015. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 903-926.
- Sibanda, M. M. ve Lues, L. (2021). Public Participation Power Dynamics in Strategic Development Planning in Metropolitan Municipality: Eastern Cape Province. *Journal of Local Government Research and Innovation*, 1-18.
- Topçu, D. (2017). 6360 Sayılı Kanun Ölçeğinde Elektronik Erişimin Yerel Katılıma Etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (Özel Sayı 4), 1-17.
- Üzmez, U. (2020). *Yerel Seçim Sistemi: Türkiye için Yeni Seçim Sistemi Önerisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yetkin, O. (2019). Yerel Kamu Hizmetleri Bağlamında 6360 Sayılı Yasanın Değerlendirilmesi: Marmaris Belediyesi Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 158-191.
- Zengin, O. (2014). Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 91-116.

KAMU PERSONEL REJİMİNDE MEMUR KADROLARINI ETKİN KULLANMA MEKANİZMALARI*

Mechanisms For Effective Use of Civil Servant Cadres in the Public Personnel Regime

Bekir GEZER*

Öz

Her ülke, kamu yönetimi ve hizmetlerini aksadan yürütebilmek için kendi siyasî, sosyal ve kültürel değerleri çerçevesinde kamu çalışanlarına yönelik bir “kamu personel rejimi” uygular. Bu rejimi uygularken bir yandan vatandaşların memnun edecek, diğer taraftan çalışanlarını motive edecek tedbirleri de alır. İşte bu amaçla, gerektiğinde mevzuatın katı ve keskin kurallarını uygulanabilir kılmak için kimi esnetici önlemleri/mekanizmaları devreye sokar. Söz konusu mekanizmalar vasıtasıyla, sert kadro rejiminde geçerli olan hükümler, esnetilerek daha geniş bir alanda uygulanmaya elverişli hale getirilirler. Bu bağlamda, Ülkemizde uygulanan kamu personel rejiminde, memur kadrolarını daha etkin ve verimli kılmak/kullanmak için alınan önlemler/mekanizmalar, çalışma kapsamında üç başlık altında ele alınmıştır. Bunlar: Tenkis-tahsis, vekâlet ve geçici görevlendirmedir. Bunlardan birincisi, kadroların fiziksel olarak yer değiştirmesine imkân tanıyan tenkis-tahsis uygulamasıdır. Tenkis-tahsis uygulaması, kadroların ilk ihdas edildiklerinde bağlandıkları birimlerden, daha sonra farklı birim ve coğrafyalara kaydırılmasını mümkün kılan bir kamu personel hukuku müessesesidir. İkinci mekanizma olan vekâlet uygulaması, kadroların daimi/geçici olarak boşalmaları durumunda, asaleten dolmaları beklenmeyerek “şartlarını haiz” kişilere geçici olarak tahsis edilme suretiyle kamu hizmetlerinin devam etmesini sağlayan bir çözümdür. Geçici görevlendirme mekanizması ise, kamu kurumlarının kendi

ABSTRACT

Each country implements a “public personnel regime” for public employees in line with its own political, social and cultural values. While applying this regime, they aim to achieve the most optimal results and, when necessary, they put into practice some measures/mechanisms in order to make the strict and sharp rules of the regime more applicable. Taking this aspect of public personnel management into account, this study examines the measures/mechanisms that are taken to make civil servant cadres more effective and efficient in Turkish public personnel regime. By means of the mentioned mechanisms, the provisions valid in the rigid staff regime are softened and made suitable for wider application. This results in an increase in both the functions of the cadres and their productivity. Such mechanisms are discussed in this study under three headings: reduction-allocation, proxy, and temporary assignment. The first one, the reduction-allocation mechanism, allows the reallocation of the cadres. This mechanism ensures more effective use of cadres and involves the transfer of cadres from the units which they were attached at the time of their first formation, to different units and geographies. The second mechanism, the proxy method, allows the filling of permanent/temporary vacancies by temporary allocation of positions to “competent” persons, thus ensuring continuity of public services. Temporary assignment is the last of the mechanisms discussed. With this method, public institutions had the

* Bu çalışma, İstanbul Medeniyet Üniversitesi nezdinde hazırlanan doktora tezi için gerekli olan, doktora konusuyula ilgili bir makale yayınlama zorunluluğu kapsamında hazırlanmış bir çalışmadır.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 19bekirgezer@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0507-459X.

aralarında hemen tüm statülerde geçici olarak personel değiştirebilmesine imkân sağlayan bir yöntemdir. Mezkûr tüm mekanizmalar yoluyla, kadro sisteminin katı kuralları yumuşatılmakta ve uygulanması daha kolay hale getirilmektedir. Böylece kadroların âtil kalması önlenerek kamuda gerek malî gerekse insan kaynağı açısından tasarruf sağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Devlet Memurları, Personel Rejimi, Kamu Hukuku, Vekâlet

opportunity to employ their own personnel temporarily at almost all positions. Thus, they had the opportunity to operate their services without waiting for the long-term “cadre assignment” processes. In conclusion, through the aforementioned practices, the strict rules of the cadre system are softened somewhat in order to make it easier to implement, and thus, it is ensured that the cadres are used rather than left dormant.

Keywords: Public Administration, Civil Servants, Personnel Regime, Public Law

1. GİRİŞ

Ülkemizde kamu personeli denildiğinde akla hemen Devlet memurları gelirse de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamına girmeyen; hâkim-savcılar, akademik ve askerî personel ile kamuda sözleşmeli ve işçi statüsünde çalışanlar da “kamu personeli” şemsiyesi altında değerlendirilirler. Kamu personeli, özel sektör çalışanlarından farklı olarak ayrı bir hukuksal statüye tâbidirler (Gözübüyük, 1996, s. 162). Kamu personel rejimi ise, Devletin yürüttüğü; güvenlik, adalet, eğitim-öğretim, sağlık, ulaşım, bayındırlık gibi kamu hizmetlerini yerine getiren kamu personelinin “bağlı ve tâbi olduğu mevzuat, temel politika, kural, araç, teknik ve uygulamaların bütünü” olarak anlaşılır. Bu yönüyle, kamu personel rejimi; “kamu görevlileri, kamu hizmetleri ve devlet arasında bir köprü” vazifesi görmekte olup, işlevliği oranında kamu personeli ile vatandaşlara memnuniyet sağlamaktadır (Yıldız, 2019, s. 414; Albayrak, 2020, s. 1520; Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 2). Bu bakımdan tüm dünyada olduğu gibi Ülkemiz kamu personel rejiminde de “işlevliği” daha üst seviyelere çıkarmaya yönelik mekanizma ve müesseseler oluşturulmuş, kadroların âtil kalmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bu çalışma kapsamında, sadece memur kadroları ele alınacak ve bu kadroların daha etkili ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi amacıyla kamu personel rejiminde geliştirilen mekanizma ve müesseseler incelenecektir.

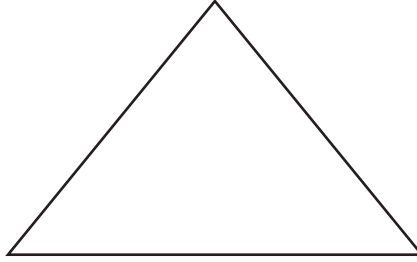
2. KADRO KAVRAMI: ÖNEMİ, TANIMI VE KULLANILMA SÜRECİ

Bilindiği üzere, Türk kamu yönetiminde çalışan personelin büyük çoğunluğunu -ana gövdesini- memurlar oluşturmaktadır. Bu durum bir bakıma Anayasanın 128’inci maddesinde ifadesini bulan “kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevlerin memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle gördürüleceği” hükmü-

nün tabii bir sonucudur. Bu bakımdan, genel itibariyle¹ aslî ve sürekli hizmetler memurluğa, memurluk da kadro kavramına bağlı olarak işlev görmektedir. Başka bir ifade ile aslî hizmet, memurluk ve kadro kavramı birbirini tamamlayan üçlü bir sacayağıdır. Şöyle ki; aslî ve sürekli bir kamu hizmeti ihtiyacı ortaya çıktığında memur istihdamı gündeme gelmekte, memurluk sisteminin çerçevesi ise kadro ile çizilmektedir. Kadro, memur istihdamında temel ölçüt birimdir. Kadro vasıtasıyla, personel iş ve işlemleri ile hareketleri ölçülebilmekte ve değerlendirilebilmektedir. Bu bakımdan, son derece önemli ve temel bir fonksiyona sahiptir. Söz konusu ilişkiyi aşağıdaki şekilde resmedebiliriz.

Aslı Kamu Hizmeti

(Bu ihtiyaç doğmadan aşağıdaki adımlara geçilmez)

Memuriyet

(Aslı kamu hizmetleri,
memurlar eli ile yürütülür.)

Kadro

(Memurluk, kadroya dayanır.
Kadrosuz memur, çalıştırılmaz.)

Teknik anlamda kadroyu incelemeye geçmeden önce; devlet ve bireyler açısından kadronun önem ve fonksiyonuna kısaca değinmek yerinde olacaktır. Devlet teşkilatı bakımından kadro, kamu hizmetleri ile insan gücü planlamasının bir vasıtasıdır. Kadro ilgili kuruma, üstlenilen kamu hizmetlerini yürütebilmesi amacıyla çalıştıracığı personeli işe alma imkânı sunar. Ayrıca kadro; personel sayısı, niteliği, unvanı ile görevlilere verilecek ücreti tespit eder. Bu bakımdan, kurum ve kadroyu birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak görmek gerekmektedir. Kurumların hangi kamu hizmetlerini yaptığını, kadrolarının dağılım cetveline bakarak anlamak mümkündür. Kişi bakımından ise kadro, iş güvencesi ve sürdürülebilir düzenli bir yaşam garantisi anlamına gelmektedir (Tutum, 1972, s. 21; Tutum, 2014, s. 126; TODAİE, 1999, s. 312).

¹ Aslı ve sürekli hizmet gören hâkim ve savcılar ile öğretim elemanları memur sayılmamaktadır.

Literatürde “kadro” kavramını izah etmeye yönelik pek çok çalışma mevcuttur. Tutum, kadro kavramını, “kamu hizmetlerinin sürekli ve düzenli bir biçimde yürütülmesini sağlamak üzere oluşturulan ve bu hizmetleri yerine getirecek kişileri sayı, nitelik, derece, ödev, yetki ve sorumluluklar itibariyle gösteren çizelge” olarak (Tutum, 2014, s. 125) tarif etmektedir. Yurdakul da makalesine (2001) almak suretiyle bu tanımları benimsediğini göstermektedir. Başbakanlık tarafından hazırlanan Türk Hukuk Lügatı isimli eserde (Başbakanlık, 1991) kadro, “Personelin görev unvanını, görev yerini, görev, derece ve sınıfını gösteren cetvel” olarak tanımlanırken, Ersan (1974) kadro kavramını “hizmetin gerektirdiği görevler topluluğu” olarak tarif etmekte ve kadro ile görev kavramını aynı anlamda değerlendirmektedir. Acar ise (1998) “kadro, bir kişiye verilen ödev ve sorumlulukların bütünüdür” şeklinde bir tanımlama yapmaktadır. Diğer taraftan, terim anlamında kadronun ne olduğu mevzuatımızda tanımlanmamıştır. Görüldüğü gibi, doktrinde kavramla ilgili olarak çeşitli ve farklı tanımlamalar yapılmıştır. Tanımlamaların farklı olmasının nedeninin, her bir müellifin konuya farklı bir açıdan yaklaşması olduğu söylenebilir.

Bize göre kadro, “kamu hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak üzere, belirli hak, yetki, yükümlülük ve sorumluluklarla donatılmış görev mevki”dir. Tanımda geçen; “kamu hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak” ifadesi kadronun fonksiyonunu, “belirli hak, yükümlülük ve sorumluluklarla donatılmış” ifadesi ise, kadronun dış çerçevesini belirlemektedir. Ancak kadronun temel anlamı her ikisinden bağımsız olarak son iki kelimedeki yer alan “görev mevki”dir. Başka bir ifadeyle kadro, kuruluşun genel hizmet planı içerisinde diğer kadrolar karşısında yer aldığı mevki, konumdur (Anayasa Mahkemesi, 1966, 4.2.1966 tarih ve K. 966/3 sayılı karar). Bu da görevin diğer görevler arasında bulunduğu konumla (kademe, basamak) mukayese edilerek anlaşılır. Bu durumda kadro, fiziki yer belirten değil, “durum” belirten bir kavrama dönüşmektedir. Böylece soyut bir nitelik kazanmakta, kişi ve mekanlardan ayrılarak görev ve hizmetler arasındaki hiyerarşiye bağlanmaktadır. Kadronun görevle bu sıkı bağlantısı nedeniyle, bir kurum için ihdas edilecek kadrolar, o kurumun ifa edeceği görevlere bakılarak belirlenir. Öncelikle söz konusu görevler sınıflandırılarak her bir “görev öbeğini” yerine getirecek personelin alacağı unvan belirlenir. Pratikte bu işlemin yapılmasında “Kamu Personeli Yönetimi”nden sorumlu kuruluş tarafından tespit edilen/edilmesi gereken “Görev Tanımları” kataloğundan istifade edilebilmektedir. Bu katalogta görev tanımı; “Bir kuruluşun en üst basamağından başlayarak, en alt düzeye kadar her bir mevkiyi işgal eden personelin temel faaliyetlerinin, diğer hizmet mevkileri ile olan ilişkileri ve sahip oldukları yürütme veya işlevsel yetkilerini belirtmek amacıyla yapılan açıklamalardır” şeklinde tanımlanmaktadır (Devlet Personel Başkanlığı, 1998, s. 37). Bu katalogta hangi unvanın hangi görevi yapacağı, görevlerin unsurları ve öteki işlerden farklılığı

ortaya konulmuş, tüm görevlerin sıralaması yapılarak bir “görevler merdiveni” oluşturulmuştur. Bu merdiven içinde, her unvana ilişkin bir görev eşiği/basamağı/mevkii belirlenmiştir. Bu merdiven çok basamaklıdır ve üst basamakları olduğu gibi alt basamakları da vardır.

Kadro sınıflandırması sistemini kullanan ABD’de benzer şekilde önce, görevler uzmanlık alanlarına göre gruplanır, sonra görevler birbiriyle mukayese edilerek görevler arasında kademelendirmeler yapılır ve buna dayanılarak kadrolar oluşturulur (Tortop, 1999, s. 97). Esasen ABD’de kadroya “pozisyon” denmesi de (Aktan, 1987, s. 129) onun fiziki bir yerden ziyade, soyut bir durumu, bir konumu gösteriyor olmasından; benzer şekilde Leonard D. White’in (1957) kadroya “soyut makam” demesi de aynı anlayıştan kaynaklanıyor gibi gözükmektedir.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda; kadro, memur ve görev kavramlarının birbirinden farklı ancak içerikleri itibariyle ilişkili oldukları görülebilmektedir. Örnek olarak, memur ile kadro arasında; kadroların, memurlara gördürülecek hizmetlerin gerektirdiği görevler için ihdas edilmesi özelliğinden dolayı bir bağlantı kurmak mümkündür (Tutum, 2014, s. 125-126). Kişiler, kadrolara atanarak Devlet memuru olurlar. Bundan sonraki memuriyetleri esnasında da sürekli olarak kadrolar üzerinde hareket ederler. Diğer taraftan, bir kurumda çalışan memurlar ile kuruma verilen kadro adedi aynı olmayabilir. Ancak memur adedi, hiçbir zaman kadro adedini geçemez. Zira, kadrolar görev mevkilerini ifade ederler. Görev mevkileri ise, görevlere dayanır. Bu bakımdan, “olmayan görev” için bir kurumda kadro ihdas edilemez, kadro olmadan da personel istihdam edilemez. Esasen, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun “Kadrosuz memur çalıştırılmaz” başlıklı 33’üncü maddesi bu duruma işaret etmektedir. Ayrıca, mezkûr hükme aykırı hareket etmenin hem cezaî hem de malî müeyyidesi bulunmaktadır (Pirler, 1984, s. 128). Müeyyidelerin bu kadar ağır olmasının nedeni, kadro rejiminin bir taraftan personel hukukunu ilgilendirirken diğer taraftan bütçe rejimini de ilgilendirmesidir. Bu yüzden ihdasları, ancak kanun veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile olabilmektedir.

İhdası yapılmış olan kadrolar, atama yapıncaya kadar boşurlar, ancak bu kadrolarda çalıştırılacak kişiler belirlenip, onay süreçleri tamamlanınca dolarlar. Diğer taraftan Devlet memurluğundan ihraç, istifa, nakil, emeklilik vb. nedenlerden biri ile kadro sürekli olarak boşalabilir veya izin, rapor, görevlendirme gibi sebeplerden biri ile de geçici olarak boşalabilir. Aşağıda sürekli boş olan veya geçici olarak boşalmış kadroların daha etkili kullanılmasına yönelik olarak uygulamada geliştirilen yöntem ve mekanizmalar ele alınacaktır.

3. KADROLARIN ETKİN KULLANILMASINA YÖNELİK MEKANİZMALAR

Bu başlık altında, memurlar için ihdas edilmiş kadroların dolu-boş fark etmezsiniz verimli bir şekilde kullanılabilmesine/değerlendirilebilmesine imkân veren mekanizmalar ele alınacaktır. Bu uygulamalar yoluyla, mevzuatın “kadrosuz memur çalıştırılmaz” şeklindeki katı ve kesin hükmü yumuşatılarak kadrolar, daha aktif olarak uygulamaya sokulabilmekte ve etkin bir şekilde kullanılabilmektedir. Uygulamada sayıları daha fazla olmakla birlikte, çalışma kapsamında bu mekanizmalardan üç tanesi ele alınacaktır.

3.1. Kadroların Fiziksel Olarak Yer Değiştirebilmesi (Tenkis-Tahsis)

Değindiği üzere, Cumhurbaşkanlığı tarafından imzalanan “Kadro Kararnamesi” yürürlükteki mevzuat uyarınca Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer.² Böylece bir kuruma ait kadrolar, ihdas edilmiş ve “toptan” o kuruma tahsis edilmiş olur. Ancak, Resmî Gazetede yayımlanan bu tablolarda kadrolar teşkilat bazında toplam sayı halindedir. Başka bir ifade ile sadece, merkez, taşra ve yurtdışı olarak ayırımı yapılmış olup, detaylı olarak (alt birimler yani iller veya genel müdürlükler vb. bazında) dağılımı yapılmamıştır. Yayımdan sonra ilgili kurum, bütün halindeki bu kadroları “Kamu Personeli Bilgi Sistemi”ne girmek suretiyle alt birimlere dağıtır. Bu dağılımlar sistem üzerinden Cumhurbaşkanlığı Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğüne çeşitli yönlerden (ilk ihdas amacına uygunluk, kadro-birim uyumu vb.) incelenerek onaylanır. Böylece, ihdası ve ana dağılımı (merkez/taşra/yurtdışı) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yapılan kadroların, iç (alt birimlere) dağılımı da kendi kurumunca yerine getirilmiş olur.

Sözgelimi; Sağlık Bakanlığı'nın taşra teşkilatı için 500 kadro ihdas edilmiş olsun. Bu ihdas, Resmî Gazetede yayımlandıktan sonra ilgili kurum, söz konusu 500 kadroyu, 1 ay içerisinde hizmet gereklerine göre, sınıf, unvan, derece ve adet belirtmek suretiyle “Kamu Personeli Bilgi Sistemi”ne girerek alt birimlerine dağıtma yoluna gider. Bu dağılıma dair bilgiler, Cumhurbaşkanlığı Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü tarafından sistem üzerinden “uygunluk” kontrolünden geçirilir ve onaylanır/vizelenir. Böylece “kadroların dağılımı” işlemi tamamlanmış olur. Dağılımı tamamlanan bu kadrolar arasında, daha sonra ihtiyaca binaen yer değişikliği -bir nevi takas- yapılmak istenirse de aynı usul tekrarlanarak onaylama/vizeleme

² Ayrıca kadrolar, her zaman kanunla da ihdas edilebilir.

işlemi yenilenir. İşte onaylanmış/vizesi yapılmış olan kadroların daha sonradan yerlerinin değiştirilmesi olayına tenkis-tahsis (eksiltme-artırma) denilir. Böylece, kadroların teşkilatlar içinde dinamik bir şekilde dolaşmaları temin edilmiş olur. Tenkis-tahsis işlemi, hizmet gereklerine bağlı olarak, yılın her döneminde yapılabilir.

Özetleyecek olursak, tenkis-tahsis; bir kadronun sınıf, unvan ve derecesi değiştirilmeksizin sadece tahsisli/vizeli olduğu birimin değiştirilmesi işlemidir. Bu durumda, kadronun fiziksel olarak yeri değişmektedir.

Buraya kadar anlatılanları somut bir örnek üzerinde toplamak yerinde olacaktır. Öncelikle ilk ihdas sonrasında alt birimlere yapılan dağılımı bir tablo üzerinde açıklayalım.

Kadroların Dağılımı:

KURUMU:		Sağlık Bakanlığı		
TEŞKİLATI:		Taşra		
Birimi	Sınıfı	Unvanı	Derecesi	Adedi
İst. İl Md.	SH	Doktor	6	100
İzmir İl Md.	SH	Doktor	6	100
Ankara İl Md. .	SH	Doktor	6	100
Adana İl Md.	SH	Doktor	6	100
Çorum İl Md.	SH	Doktor	6	50
İstanbul İl Md.	GİH	Memur	12	50
TOPLAM:				500

Sağlık Bakanlığı, ilk dağılım şeklini gösteren yukarıdaki tablodaki bilgileri “Kamu Personeli Bilgi Sistemi”ne girerek incelemesi için Cumhurbaşkanlığı Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü’ne sunar. Mezkûr Genel Müdürlüğün yapacağı “uygunluk” kontrolünden sonra sunulan bilgiler onaylanarak, ilgili birimlerin üzerine kaydedilir/vizelenir. Böylece kadroların dağılımı tamamlanmış olur. Bu ilk dağılımların yapılmasından sonra, hizmet gerekleri nedeniyle yapılacak yeni dağılımlar artık tenkis-tahsis adını alacaktır.

Örneğimize uyarlayacak olursak; İstanbul İl Müdürlüğüne kaydedilmiş/vizelenmiş olan 6. dereceden 100 adet doktor kadrosundan 50 adedi ile yine İstanbul İl Müdürlüğü üzerine kaydedilmiş olan 12. dereceden 50 adet memur kadrosundan 25 adedi, Çorum İl Müdürlüğü’ne aktarılmak istendiğinde “tenkis-tahsis” işlemi yapılmak isteniyor demektir. Görüleceği üzere, yeri değiştirilmek istenen kadroların ne sınıfı ne derecesi ve ne de unvanı değiştirilmektedir, yalnızca kayıtlı/vizeli oldu-

ğu birimleri değiştirilmektedir. Bunun için Sağlık Bakanlığı bu bilgileri aşağıdaki şekildeki bir tablo ile “Kamu Personeli Bilgi Sistemi”ne girecektir.

Tenkis-Tahsis Tablosu:

TENKİS (Eksiltme)				
KURUMU:	Sağlık Bakanlığı			
TEŞKİLATI:	Taşra			
Birimi	Sınıfı	Unvanı	Derecesi	Adedi
İst.İl Md.	SH	Doktor	6	50
İst. İl Md.	GİH	Memur	12	25

TAHSİS (Artırma)				
KURUMU:	Sağlık Bakanlığı			
TEŞKİLATI:	Taşra			
Birimi	Sınıfı	Unvanı	Derecesi	Adedi
Çorum İl Md.	SH	Doktor	6	50
Çorum İl Md.	GİH	Memur	12	25

Yukarıdaki bilgiler, ilk ihdas edildikleri zaman ve daha sonraki dağılımdaki bilgilere uygunluğu ve “birim-kadro” uyumu açısından kontrol edilip uygunluk sağlandıktan sonra onaylanarak yürürlüğe sokulur, böylece tenkis-tahsis işlemi tamamlanmış olur. Son duruma göre İstanbul’dan 50 doktor, 25 memur kadrosu eksilirken Çorum’da 50 doktor, 25 memur kadrosu artmış olmaktadır. Bu kadroların yerleri daha sonra, yeniden değiştirilmek istendiğinde aynı prosedür yeniden uygulanarak tekrarlanacaktır.

Tenkis-tahsis işlemleri sayesinde kurumlar, kadrolarını rahatlıkla bir yerden başka bir yere aktarabilmekte; tıpkı personelin nakli gibi, kadroların da coğrafi/fiziki yerlerini değiştirebilmektedirler. Böylece kurumlar, hizmet gerekleri nedeniyle ihtiyaç duydukları kadrolara daha çabuk ulaşabilmekte ve kadro yapılarını daha dinamik halde tutabilme imkanına sahip olabilmektedirler.

3.2. Kadroların, Sahipleri Dışındakiler Tarafından Kullanılabilmesi (Vekâlet)

3.2.1. Genel Olarak Vekâlet

Devlet tarafından sunulan kamu hizmetlerinin kesintisiz ve sürekli olması asıldır. Bunu temin etmek için geliştirilen mekanizmalardan bir tanesi de vekâlet mü-

essesesidir. Bilindiği üzere; memuriyet kadroları, zaman zaman çeşitli nedenlerle geçici veya daimî şekilde boşalabilmektedirler. İşte böyle durumlarda, kamu hizmetlerinin durmaması için vekâlet müessesesi devreye girer ve kadrolar vekâleten de olsa doldurularak hizmetlerin devam etmesi sağlanır.

Vekâlet, kelime anlamı olarak “bir kimsenin kendisine ait işi başka birine yüklemesi ve o işte onu kendi yerine geçirmesi” anlamına gelmektedir. Yetki alan kişiye vekil, yetki devrinde bulunan kişiye ise asil ya da müvekkil denir (Başbakanlık, 1991, s. 356). Bu tanıma göre; “kendine ait olmayan bir işi yapma” ve “geçici” olma hali vekâletin iki temel özelliği olarak ön plana çıkmaktadır. Teknik bir terim olarak ise vekâlet, “Devlet memurlarının işlerinden geçici olarak ayrılımları ya da Devlet memurlarına ait kadroların çeşitli nedenlerle boşalması halinde bunların yerlerine vekil atanması ve bu suretle kamu hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanması” şeklinde tanımlanabilir (Duran, 2018, s. 442; Kazancı, 2007, s. 5). Anayasa Mahkemesi de özü itibarıyla benzer tanıma yapmaktadır (Anayasa Mahkemesi, E:2012/11, K:2012/104).

3.2.2. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda Vekâlet

657 sayılı Kanunda vekâlet müessesesinin çerçevesini çizen ve omurgasını oluşturan üç madde bulunmaktadır. Bunlar; 86, 174 ve 175’inci maddelerdir. Ancak, vekâletin gerçekleşme durum ve şartlarını düzenleyen ana madde 86’ncı maddedir. Hemen belirtelim ki 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun en anlaşılabilir ve sistematikten uzak maddelerinden biri, söz konusu 86’ncı maddedir. Bu maddede, vekâlet kavramı tanımlanmaksızın doğrudan “vekâlet hallerine” geçilmiş, vekâlete ait malî hükümlerin bir kısmı da bu madde içinde ele alınmak suretiyle konuya karmaşık bir yapı kazandırılmıştır. Bunun neticesinde de hem kişi ve kurumların konuyu anlamaları zorlaşmış hem de mahkemelerin bile aynı konu hakkında farklı hükümler vermesine yol açılmıştır.

Mezkûr Kanunun 86’ncı maddesinde geçici olarak boşalmış kadrolarla, esasen boş olan (daimî boş) kadrolara yapılacak vekâlet halleri iç içe ele alınmış, her iki hale ait istisnalar da yine dağınık bir biçimde verilmiştir. Bu durum, teorik olarak kanun yapma tekniğiyle bağdaşmadığı gibi, pratik olarak da pek çok uygulama sorununa yol açmaktadır. Diğer taraftan vekâletin malî yönü, Devlet Memurları Kanunu’nun 175’inci maddesinde açıklanmaktadır. Keza, 375 sayılı KHK’nın ek-9’uncu ve ek-10 uncu maddeleri ile her yıl çıkarılması gereken Yan Ödeme Kararnamesinde de vekalet hallerinde yapılacak ödemelere ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Vekâletle ilgili hükümlere atıf yaptıktan sonra, önce konu sistematik bir şekilde -vekâletin malî yönü de dikkate alınarak- açıklanmaya çalışılacak, daha sonra konunun özeti mahiyetinde bir tablo sunularak durum olabildiğince netleştirilecektir.

86'ncı madde, dikkatlice incelendiğinde vekâletin iki ana durumda gerçekleştiği görülmektedir. Bunlardan birincisi, dolu bir kadronun geçici olarak boşalması hali, diğeri ise kadronun esasen/daimî surette boş olması halidir.

3.2.3. Dolu Bir Kadronun Geçici Olarak Boşalması Durumunda Vekâlet

Böyle bir vekâlet, "gerçekleşme durumu" ve "malî durum" olmak üzere iki bakımdan incelenebilir.

a. Gerçekleşme Durumu

Bu durum, kadro sahibinin, aşağıdaki hallerden biriyle görevinden geçici olarak ayrılması -ki bu durumu "geçici boş kadro" olarak isimlendirmek mümkündür- halinde görülmektedir. DMK'nın 86'ncı maddesinin birinci fıkrasına göre söz konusu durum, kadro sahibinin;

- Kanuni izin kullanması,
- Geçici görevle başka bir yere gitmiş olması,
- Görevinden uzaklaştırılmış olması,

hallerinden biriyle görevinin başında bulunamadığı ve görevini yapamadığı hallerde gerçekleşmiş olur. İşte yukarıdaki ihtimallerden birinin gerçekleşmesi durumunda, kamu hizmetlerinin kesintiye uğramasını engellemek için, görevini geçici olarak yapamayan memurun yerine, o görevi yapacak bir "vekil" atanır. Bu vekil;

- Kurum içinden,
- Kurum dışından,
- Açıktan bir kişi olabilir.

Görüldüğü gibi, geçici olarak boşalmış kadroların hangi unvanlardan oluştuğu konusunda, maddede isim zikredilmemiş, başka bir ifade ile bu kadrolar için bir sınırlandırma yapılmamıştır. Bundan doğan sonuç ise, geçici olarak boşalmış bütün kadrolara, geniş bir yelpazeden (kurum içinden, kurum dışından, açıktan) vekil atanabileceğidir. Bu durum, idare için geniş bir takdir sahası oluşturmaktadır.

b. Malî Durum

Geçici olarak boşalmış bir kadroya, yukarıda zikredilen muhtemel vekâlet hal-leri göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu olabilecek malî durumlar şu şe-kilde sıralanabilir:

1. Geçici olarak boşalmış bir kadroya kurum içinden vekâlet etme halinde, ilkokul öğretmenleri ve veznedarlar hariç diğer memurlara 3 aya kadar vekâlet ücreti ödenmez (657 sayılı DMK: 86/4 md.). 3 aydan sonrası için; vekâlet edilen görevin kadro derecesinin 1. kademesinin 1/3'ü miktarı vekâlet aylığı ödenir. Kurum içinden ilkokul öğretmenliği ve veznedarlık kadrolarına vekâlet edenlere ise, göreve başladıkları tarihten itibaren söz konusu miktar, vekâlet aylığı olarak ödenir. (Sayıştay, 1988: 11.2.1988 ta-rih ve 4621/1 ve 462/2 sayılı karar)
2. Kurum dışından vekâlet etme halinde vekâlet aylığı, vekiller göreve başla-dıkları tarihten geçerli olmak üzere, vekâlet edilen görevin kadro derecesi-nin 1. kademesinin 1/3'ü oranında ödenir.
3. Vekilin açıktan atanması durumunda, DMK madde 86/4 hükmü gereğin-ce göreve başladıkları tarihten itibaren vekâlet aylığı ödenir. Bu aylık, vekâ-let ettikleri görevin kadro derecesinin 1. kademesine tekabül eden tutar ile memuriyet taban aylığı toplamının 2/3'üdür (DMK: 175/1 md). Açıktan vekil olarak atanalar, ayrıca memurların istifade ettikleri sosyal haklardan da yararlanırlar.

Memurlara ödenen “zam ve tazminatların” vekillere de ödeneceğine ilişkin DMK'da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, 375 sayılı KHK'nın ek-10'uncu maddesi ve Yan Ödeme Kararnamesi ile bu konuda düzenlemeler ya-pılmıştır. Şöyle ki; aylıksız izinde olanların yerine vekâlet eden kurum içi-dışı fark etmeksizin memur vekillerin asıl kadroları için öngörülen “zam ve tazminatlar” toplamı ile vekâlet ettikleri görevin zam ve tazminatları toplamının net tutarları mukayese edilerek fazla olanı ödenir. Bunun dışında, kanunî izin, geçici görev, gö-revden uzaklaştırma nedenleriyle görevinden ayrılmış olanların kadrolarına vekâlet edenlere zam ve tazminat ödemesi yapılmaz (Duran, 2018: 462, Kazancı, 2007: 31'den atfen) ancak, açıktan vekâlet edenler vekâlet ettikleri kadroya ilişkin zam ve tazminatların tamamını alırlar.

Öte yandan, zam ve tazminatlar, göreve başlandığı tarihten itibaren ve görev fiilen yürütüldüğü müddetçe ödenir.

3.2.4. Daimî Boş (Münhal) Olan Kadrolara Vekâlet

Boş (münhal) kadro denilince; yeni ihdas edilmiş olup henüz doldurulmamış bir kadro veya dolu iken sahibinin ölümü, emekliliği, istifası veya başka bir yere atanması gibi bir sebeple daimî olarak boşalan kadro kastedilmektedir. Kısaca boş kadro, kadronun olması ancak, ona atanmış herhangi bir personelin, sahibinin bulunmaması demektir. Herhangi bir kayıt konulmaksızın, mutlak olarak “boş kadro” ifadesi kullanıldığında bu tür kastedilmektedir.

Geçici boş kadrolarda -gerek vekâlet edilecek kadroların unvanları hakkında gerekse vekiller hakkında- herhangi bir sınırlama bulunmazken, daimî boş kadrolara vekâlette çeşitli açılardan sınırlandırmalar yapılmıştır.

Devlet Memurları Kanunu, “Boş kadrolara ait görevler gerek görüldüğünde memurlara ücretsiz olarak gördürülebilir.” (DMK, md. 86/5) demek suretiyle daimî boş kadrolara vekâlet konusunda 2 şart ortaya koymaktadır. Bu şartlar, vekilin “**memur olması**” şartı ve vekâlet için “**ücret ödenmemesi**” şartıdır. Ancak hemen belirtelim ki, konulmuş olan bu iki şarta hizmet gerekleri nedeniyle çeşitli unvanlar bakımından istisnalar getirilmiş, Anayasa Mahkemesinin 2012 yılında yaptığı -aşağıda mezkûr- “3 kelimelik” iptal sebebiyle de neredeyse geçici boş kadrolarla aynı hukukî duruma gelmiştir. Şimdi bu şartlara daha yakından bakalım;

a. Gerçekleşme Durumu

Anayasa Mahkemesinin 2012 yılında Devlet Memurları Kanunu’nun 86’ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan bir ibareyi iptal etmesinden önce, daimî boş bir kadroya ait görevi yerine getirmek üzere, birinin vekâlet etmesi gerektiğinde, bu vekilin “**memur**” olması gerekmekte idi. Bununla birlikte kanun koyucu, sadece 8 kadro unvanını (tabiplik, diş tabipliği, veterinerlik, eczacılık, ilkokul öğretmenliği, köy-kasaba imamlığı, mühendislik ve mimarlık) tek tek sayarak bunlara açıktan vekil; veteriner hekim veya hayvan sağlık memuru kadroları bulunup da bu kadroları daimî boş olan belediyelere de memurlar arasından veteriner veya hayvan sağlık memuru vekil atanabileceğini belirtmiş ve bunların dışında daimî olarak boşalacak herhangi bir kadroya açıktan vekil atanmasının önünü kapatmıştı. (Sayıştay, 1988, 11.2.1988 tarih ve 4621/1 ve 462/2 sayılı karar)

Ancak, mezkur maddenin dördüncü fıkrasında yer alan “*Aynı kurumdan (birinci fıkrada sayılan) ayrılmalar dolayısıyla atanan vekil memurlara vekâlet görevinin 3 aydan fazla devam eden süresi için, kurum dışından veya açıktan atananlarla kurum içinden ilkokul öğretmenliğine atanan öğretmenler ile veznedarlık görevine atananlara göreve başladıkları tarihten itibaren vekâlet aylığı ödenir*” cümlesinde-

ki parantez içinde gösterilen ibare, Anayasa Mahkemesinin 5.7.2012 tarihli ve E. 2012/11, K. 2012/104 sayılı kararıyla (...birinci fıkrada sayılan -kanuni izin, geçici görev, görevden uzaklaştırma nedenleriyle-...) ibaresi iptal edilmiş olduğundan geçici boş kadrolar gibi daimî boş kadrolara da kurum içinden, dışından veya açıktan ücretli olarak vekâlet edilebilmesinin önü açılmış oldu. Başka bir ifade ile, sadece yukarıda mezkûr 8 unvan için verilmiş olan açıktan vekil atama izni ile veteriner hekim veya hayvan sağlık memuru kadroları bulunup da bu kadroları boş olan belediyelerin, memurlar arasından vekâlet aylığı ödeyerek veteriner veya hayvan sağlık memuru atayabilmesine cevaz veren sınırlı kapsam, artık genişlemiş oldu.

Ancak, DMK'nın 86/7'nci maddesinde özel hüküm bulunması nedeniyle sıkça tartışması yapılan daimî boş saymanlık kadrolarına sadece kurum içi veya dışından memur vekil atanabilir, açıktan vekil atanamaz (Sayıştay, 1988, 11.2.1988 tarih ve 4621/1 ve 462/2 sayılı karar)

b. Malî Durum

Daimî boş kadroya vekil atamada, memur olmanın yanı sıra getirilen ikinci şart, vekâlet için "ücret ödenmemesi" prensibi idi. DMK'nın 86'ncı maddesinde yer alan "**Boş kadrolara ait görevler gerek görüldüğünde memurlara ücretsiz olarak gördürülebilir**" hükmüne istinaden bu konuda oldukça sınırlı bir uygulama yapılmakta iken -söz konusu madde metni yerinde durmakla beraber- Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda bahsi geçen kritik iptal kararı sonrasında durum, oldukça değişmiştir. Şöyle ki;

- 1) Daimî boş kadrolara **kurum içinden** yapılacak vekâletlerde "*Aynı kurumdan (birinci fıkrada sayılan) ayrılmalar dolayısıyla atanan vekil memurlara vekâlet görevinin 3 aydan fazla devam eden süresi için, kurum dışından veya açıktan atanana larla kurum içinden ilkokul öğretmenliğine atanan öğretmenler ile veznedarlık görevine atananlara göreve başladıkları tarihten itibaren vekâlet aylığı ödenir*" hükmü gereğince aynı kurumdan daimî boş kadrolara yapılan vekâletler için ücret ödenmemekte idi. Ancak madde metninde parantez içinde gösterilen ibare, Anayasa Mahkemesi'nin 5.7.2012 tarihli ve E. 2012/11, K. 2012/104 sayılı kararıyla (...birinci fıkrada sayılan -kanunî izin, geçici görev, görevden uzaklaştırma nedenleriyle-...) iptal edilmiş olduğundan mülga hale geldi ve geçici boş kadrolar gibi daimî boş kadrolara vekâlet edenlere de 3 aydan sonrası için -ilkokul öğretmenleri ile veznedarlara göreve başladıktan itibaren- (DMK, 86/4 md.) vekâlet ücreti ödenmesinin önü açılmış oldu. Bu miktar, vekâlet edilen kadro derecesinin 1. kademesine tekabül eden tutarın 1/3'üdür.

Ancak, DMK'nın 86/7'nci maddesinde özel hüküm bulunması nedeniyle daimî boş kadrolardan malî, nakdi, aynı sorumluluğa sahip saymanlık kadrolarına kurum içinden/dışından vekâlet edenlere, vekâlet edilen kadro derecesinin 1. kademesine tekabül eden tutarın 1/3'ü göreve başladıkları tarihten itibaren ödenir.)

- 2) Kurum dışından vekâlet etme halinde vekâlet aylığı, vekiller göreve başladıkları tarihten geçerli olmak üzere vekâlet edilen görevin kadro derecesinin 1. kademesinin 1/3'ü oranında ödenir. (Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda mezkûr iptali öncesinde, daimî boş kadrolardan sadece belediyelerdeki hayvan sağlık memurluğu ile veteriner hekimlikler ve malî, nakdi, aynı sorumluluğa sahip saymanlık kadroları için vekâlet aylığı ödenebilirken şimdi bu durum, tüm daimî boş kadrolar için mümkün hale gelmiştir.)
- 3) Vekilin açıktan atanması durumunda, göreve başladıkları tarihten itibaren vekâlet aylığı ödenir. (DMK, 86/4 md.) Bu aylık, vekâlet ettikleri görevin kadro derecesinin 1. kademesine tekabül eden tutar ile memuriyet taban aylığının 2/3'üdür. (DMK, 175/1 md.) Açıktan vekil olarak atananlar ayrıca memurların istifade ettikleri sosyal haklardan da yararlanırlar.

Daimî boş kadrolara kurum içinden ya da dışından olması fark etmeksizin vekâlet eden memurlara, şartları çerçevesinde vekâlet görevleri için "zam ve tazminat" ödenir. Bu ödemede, aslî kadroların zam ve tazminatlarının toplamının net tutarı ile vekâlet edilen kadronun zam ve tazminatları toplamının net tutarı mukayese edilerek fazla olanı, göreve başladıkları tarihten itibaren ödenir. Açıktan vekâlet edenler ise, vekâlet ettikleri kadroya ilişkin zam ve tazminatların tamamını göreve başladıktan itibaren alırlar.

VEKÁLET

GEÇİCİ BOŞ KADROLARA VEKÁLET DURUMU

(Kanınî izin, geçici görevlendirme veya görevden uzaklaştırma nedenlerinde biriyle kadronun geçici olarak boşalması durumu)

Kurum içinden	Kurum dışından	Açıktan
Memurlar arasından atama yapılabilir.	Memurlar arasından atama yapılabilir.	Açıktan atama yapılabilir.
1) Vekâlet Aylığı: İlkokul öğretmenleri ve vazedarılara, vekalet başlar başlamaz; diğer memurlara 3 aydan sonra vekalet aylığı ödenir. Bu miktar, vekalet edilen kadro derecesinin miktarı, vekalet edilen kadro derecesinin 1.kademe maaşının (gösterge + ek gösterge) 1/3'üdür.	1) Vekâlet Aylığı: Vekâlet görevi başlandıktan itibaren vekalet aylığı ödenir. Bu miktar, vekalet edilen kadro derecesinin 1.kademe maaşının (gösterge + ek gösterge) 1/3'üdür.	1) Vekâlet Aylığı: Vekâlet görevi başlandıktan itibaren vekalet aylığı ödenir. Bu miktar, vekalet edilen kadro derecesinin 1.kademe maaşının (gösterge + ek gösterge) 1/3'üdür.
2) Zam ve Tazminatlar: Dolu kadrolara vekalet edenlere zam ve tazminat ödenmez. Ancak, kanunî izinlerden aylıksız izinde olanların yerine vekalet edenlere; asıl kadroları ile vekalet ettikleri kadrolara ait zam ve tazminatları mukayese edilerek fazla olanı ödenir.	2) Zam ve Tazminatlar: Dolu kadrolara vekalet edenlere zam ve tazminat ödenmez. Ancak, kanunî izinlerden aylıksız izinde olanların yerine vekalet edenlere; asıl kadroları ile vekalet ettikleri kadrolara ait zam ve tazminatları mukayese edilerek fazla olanı ödenir.	2) Zam ve Tazminatlar: Açıktan vekalet edenlere, bu görevle ait zam ve tazminatlar tam olarak ödenir. Ayrıca bunlar, 657'de memurlar için tanınan sosyal haklardan da istifade ederler.

DAİMİ BOŞ KADROLARA VEKÁLET DURUMU

(Emeklilik, istifa, çekilmiş sayılma, memuriyetten ihraç, ölüm ve nakli nedenlerinden biriyle kadronun tamamen boşalması durumu)

Kurum içinden	Kurum dışından	Açıktan
Memurlar arasından atama yapılabilir.	Memurlar arasından atama yapılabilir.	Atama Yapılabilir
1) Vekâlet Aylığı: İlkokul öğretmenleri ve vazedarılara ile saymanlara vekalet başlar başlamaz; diğer memurlara 3 aydan sonra vekalet aylığı ödenir. Bu miktar vekalet edilen kadro derecesinin 1.kademe maaşının (gösterge + ek gösterge) 1/3'üdür.	1) Vekâlet Aylığı: Vekâlet görevi başlandıktan itibaren vekalet aylığı ödenir. Bu miktar vekalet edilen kadro derecesinin 1.kademe maaşının (gösterge + ek gösterge) 1/3'üdür.	1) Vekâlet Aylığı: Vekâlet görevi başlandıktan itibaren vekalet aylığı ödenir. Bu miktar vekalet edilen kadro derecesinin 1.kademe maaşının (gösterge + ek gösterge) 1/3'üdür.
2) Zam ve Tazminatlar: Asıl kadroların zam ve tazminatları toplamının net tutarı ile vekalet edilen kadronun zam ve tazminatları toplamının net tutarı mukayese edilerek fazla olanı, görevle başlanıldığı tarihten itibaren ödenir.	2) Zam ve Tazminatlar: Asıl kadroların zam ve tazminatları toplamının net tutarı ile vekalet edilen kadronun zam ve tazminatları toplamının net tutarı mukayese edilerek fazla olanı, görevle başlanıldığı tarihten itibaren ödenir.	2) Zam ve Tazminatlar: Açıktan vekalet edenlere, bu görevle ait zam ve tazminatlar tam olarak ödenir. Ayrıca bunlar, 657'de memurlar için tanınan sosyal haklardan da istifade ederler.

4. GEÇİCİ GÖREVLENDİRME MEKANİZMASI

Kamu kurum ve kuruluşlarının, çeşitli nedenlerle başka kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personeli belirli bir süre için kendi bünyelerinde çalıştırmasına “geçici görevlendirme” denilir. Bilindiği üzere bu konuda, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun ek 8’inci maddesinde bazı düzenlemeler yer almaktadır. Ancak söz konusu düzenlemelerin hem şartları ağır hem de kısıtlı süreli olduğu için pratikte uygulanması zor ve seyrek olagelmıştır. Bu yüzden, istisnâî durumlar hariçinde bu yöntem pek başvurulmamıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçildikten sonra, 02/07/2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye bir madde (Ek-Madde 25) eklenmiş ve 657 sayılı Kanunun mezkûr hükümleri kaldırılmaksızın yeni ve esnek bir modele geçilmiştir.

Buna göre; “hâkim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar hariç olmak üzere, statülerine bakılmaksızın bir kadro veya pozisyona dayalı olarak kamu kurum veya kuruluşlarında istihdam edilenlerin, kurumlarının muvafakatiyle bir yılı geçmemek üzere -bu süre birer yıl olarak uzatılabilir- diğer kamu kurum ve kuruluşlarında geçici olarak görevlendirilebilmesi” mümkün hâle gelmiştir.

Böylece, boş bulunan bir kadronun atama yoluyla doldurulması zorluğu aşılmakta ve mevcut kadronun âtil kalması önlenmektedir. Diğer taraftan, ilgili personelin belli bir süre denenerek gözlemlenmesi imkânı da sağlanmaktadır. Bu düzenlemenin sadece memurlara özgü olmayarak, statülerine bakılmaksızın tüm kamu personelinin kapsamı, ayrıca başka bir esneklik olarak dikkati çekmektedir. Başka bir ifade ile bu düzenleme, kadrolu çalışan memur ve sürekli işçiler ile pozisyona dayalı çalışan sözleşmeli personelin tümünü kapsamaktadır.

Bahsi geçen düzenleme marifetiyle, kurumlar arası geçici görevlendirme iki yöntemle gerçekleşmekte olup, tercih edilen yöntemle göre de personelin idarî ve malî hakları şekillenmektedir. Bunlar; kurum emrine geçici görevlendirme usulü ve kadroya geçici görevlendirme usulüdür.

4.1. Kurum Emrine Geçici Görevlendirme

Söz konusu iki yöntemden birincisi, personelin kendi kurumundan “aylıklı izinli” sayılarak diğer “kurum emrine” geçici olarak görevlendirilmesi durumudur. Bu tip görevlendirmelerde, -az sonra değinilecek olan kadroya geçici görevlendirme yönteminin aksine- yürütülecek göreve ilişkin karşı kurumda kadro ya da pozisyon bulunması şartı aranmamaktadır. Bu durumda personel aylık, malî ve sosyal hak

ve yardımlarını kendi kurumundan almaya; Sosyal Güvenlik Kurumu ile ilişkisi de kendi kurumundaki mevcut statüsü çerçevesinde kendi kurumundan takip edilme-ye devam etmektedir.

4.2. Kadroya Geçici Görevlendirme

İkinci tip yöntemde ise personel, kendi kurumundan “aylıksız izinli” sayılmakta ve diğer kurumun belirli bir “kadro veya pozisyonuna” görevlendirilmektedir. Ancak, “geçici görevlendirilecek personelin ilgili mevzuat uyarınca kadro veya pozisyona asaleten atanmada aranan -sınava girebilme şartı dâhil- tüm şartları bir arada taşıması” gerekmektedir. Diğer taraftan, bu tip görevlendirmelerde, geçici görevlendirilecek personelin statüsünün her iki kurumda da bulunması gerekmektedir. Başka bir ifade ile personel, (a) kurumunda kadrolu çalışıyorsa, geçici görevlendirileceği (b) kurumunun da kadrolu personel çalıştırıyor olması gerekmektedir. Aynı durum sözleşmeli personel için de geçerlidir. Geçici olarak görevlendirilecek sözleşmeli personelin gideceği kurumda da sözleşmeli personel çalıştırılıyor olması gerekmektedir. Bu şartları sağlayan personel, görevlendirildiği kadro/pozisyon için belirlenmiş olan aylık ile diğer ödemeleri gittiği kuruluştaki aynı statüdeki personel gibi alır. Sosyal Güvenlik Kurumu ile ilişkisi, yeni statüsü dikkate alınarak geçici görevlendirildiği kurum tarafından takip edilir.

Her iki tür geçici görevlendirmede, süre en fazla bir yıl olup, istenildiği takdirde her defasında bir yılı geçmemek üzere uzatılabilme imkânı bulunmaktadır. Ayrıca, toplamda 6 ayı geçen görevlendirmelerde personelin muvafakatinin alınması zorunluluğu bulunmaktadır.

5. SONUÇ

Yapılan literatür incelemesi ve değerlendirmeler ışığında yukarıda dile getirilen hususların Türk kamu personel rejiminde bir zorunluluk gereği uygulamaya konulduğu görülmektedir. Zorlu bir süreçten sonra, hukuk evrenine doğan “kadro” müessesesinin, son derece katı yapısını aşma ve ondan daha verimli bir şekilde istifade edebilmeyi mümkün kılan çeşitli “mekanizmalar” oluşturma, personel rejimlerinin içine düşükleri sıkışık durumlara çözüm bulma çabalarının bir sonucudur.

Bu bağlamda, ele alınan başlıklardan “vekâlet” müessesesi yoluyla dolu ya da boş bir kadronun daimî veya geçici surette boşalması durumunda “âtil” kalmasını engelleyecek bir mekanizmanın tasarlanmış olması son derece faydalı bir uygulama olarak görülmektedir. Diğer taraftan, kadroların ihdas zamanında bağlandıkları

birimlerde sabit kalmasını engelleyecek “tenkis-tahsis” mekanizması da son derece fonksiyonel bir “araç” olarak idarelerin elini rahatlatacak niteliktedir. Geçici görevlendirme müessesesi ise, kamu kurumlarının ellerinde kadro bulunmaması veya bulunduğu halde kullanılmaması gibi nedenlerle, işlerin aksamasını engellemeye yönelik bir süreç olarak tasarlanmıştır.

Sonuç olarak, yukarıda arz edilen her üç mekanizma da kamu kurumlarının sert kadro rejiminden sıyrılarak daha “esnek” bir alana geçtikleri birer manivela olarak görülebilir. Bu ve benzeri mekanizmalar yoluyla kamu kurumları, ellerinde âtil vaziyette bulunan kadroları, daha etkin hale getirmekte böylece, işlerin zamanında yerine getirilmesini sağlayarak insan ve maliyet tasarrufu sağlamaktadırlar.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: In Turkey, like in many parts of the world, public administration is carried out by public personnel. The majority of public personnel are constituted of “civil servants”. Civil servants work under a “position/cadre-based system” and have been operating under the Civil Servants Law since the 1970s. Despite the various amendments, this law continues to be in effect today. Throughout the years, challenges encountered within the public personnel system have been addressed through specific amendments in the law. Additionally, valuable experiences have led to the establishment of certain mechanisms aimed at preventing potential issues in the future. This study will focus on examining some of these mechanisms, known as the “flexible and effective use of positions” models.

Research Questions: In this work, it was deemed necessary to scan the legislation and identify mechanisms that would allow for “flexible and efficient use” of positions. In this regard, the first question that needed to be answered was “What provisions exist in the regulation to enable the effective and flexible use of civil service positions?” Secondly, it was crucial to address the issue of “to what extent and within which limitations of the regulation these mechanisms can be applied effectively.” Particularly, in the regulation of the mechanism of delegation (vekalet), problematic and conflicting statements were systematized and attempted to be clarified to make them more comprehensible.

Literature Review: Literature review refers to examining all the materials previously presented on the subject of study. In this context, it covers books, articles, periodicals, audio, visual, cognitive, and other works relevant to the topic. As our subject falls within the scope of public/administrative law, our literature review has mainly focused on resources such as the constitution, the Civil Servants Law (Law

No. 657), other personnel laws, and administrative court decisions related to the subject. Additionally, we have analyzed articles and books written on the topic, as well as opinions of the State Personnel Presidency and evaluations by the Court of Accounts. Through the examination of the literature, it is aimed to clarify ambiguous points in the regulation and generate practical outcomes for implementation.

Methodology: In this work, we followed a qualitative research method as it falls within the scope of social sciences. Within this framework, theoretical, historical, and literature techniques were used. During the theoretical work, various theories related to personnel management in the literature were reviewed. In the context of historical research, previous versions of the current regulation were identified and compared with the current regulations, highlighting the differences and indicating their positive or negative outcomes. During the literature review, articles and books written by various authors were analyzed to determine their approaches to the topic. Thus, mechanisms aimed at “utilizing the position system more effectively and efficiently” were identified, and their potential benefits were explained.

Result And Conclusion: In position/cadre-based public personnel systems, the inherent “rigid” structure of the system leads to various problems in practice, and it becomes necessary to develop various formulations/mechanisms to overcome them. These mechanisms aim to create flexibility within the system, in other words, to open up “breathing” holes/channels, thereby achieving a more effective and efficient functioning system. This study aims to identify and explain the mechanisms present in our country’s civil service system. Three mechanisms have been addressed in this context. The first mechanism, called “delegation,” prevents positions/cadres from remaining vacant and unused due to the inability to make appointments. It ensures effective utilization of positions by making temporary appointments through delegation. Similarly, as the second one, the “re-allocation of positions” mechanism developed to meet the needs of units lacking sufficient or necessary positions/cadres, prevents positions from remaining idle in some units and allows them to be shifted to units in need. The last mechanism, the “temporary assignment” method, enables public institutions facing personnel shortages to assign personnel temporarily from other institutions without having to wait for appointments to vacant positions. This allows for the short-to-medium-term fulfillment of personnel requirements.

Main reason of the utilization of these mechanisms is to create a more flexible and effective functioning of the position/cadre system within the public personnel regime, thereby mitigating potential problems that may arise.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Bekir GEZER, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Bekir GEZER has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Aktan, T. (1989). *Kamu İdaresi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Albayrak, S. O. (2020). Türkiye’de Kamu Personel Yönetiminin Yeni Kurumsal Yapısı ve Kamu İstihdamının Yeni Görünümü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(4).
- Anayasa Mahkemesi. (1966). 4/2/1966 tarih ve K. 966/3 sayılı Karar. *Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi*, 4.
- Anayasa Mahkemesi. (2012). E:2012/11, K:2012/104, 13/10/2012 tarihli ve 28440 sayılı Resmî Gazete.
- Başbakanlık. (1991). *Türk Hukuk Lügatı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Danıştay. (1988). 5.Daire, 12/4/1988 tarih ve 86/1182 E. No ve 88/1274 K. No sayılı karar.
- Devlet Personel Başkanlığı (1998). *Norm Kadro El Kitabı*. Yayın No: 229, Ankara: Devlet Personel Başkanlığı Yayınları.
- Duran, Ö. (2018). *Kamu Personel Rejimi Ders Notları*. T.C. Sayıştay Başkanlığı.
- Ersan, A. (1974). *Kamu Yönetiminde Görev Değerlendirmesi Yöntemiyle Kadro Derecelendirmesi*. Ankara: Başbakanlık Devlet Personel İdaresi.
- Gözübüyük, A. Ş. (1996). *Yönetim Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kalkınma Bakanlığı, (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Kamuda İnsan Kaynakları*. Ankara.
- Örnek, A. (1998). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Meram Yayınları.
- Pirler, O. (1984). *Devlet Memurları Kanunu*. Ankara: Kişisel Yayın.
- Sayıştay. (1988). Sayıştay Genel Kurulu. 11/2/1988 tarih ve 4621/1 ve 462/2 sayılı karar.
- TODAİE. (1999). *Belediye Personel Sistemi*. Haz. Komisyon, Ankara.
- Tortop, N. (1999). *Personel Yönetimi*. 6. Baskı, Ankara: Yargı Yayınları.
- Tutum, C., Bozkurt, Ö., Ergun, T. ve Sezen, S. (2014). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Tutum, C. (1972). *Türkiye’de Memur Güvenliği*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- White, L. D. (1957). *Amme İdaresine Giriş*. Çev. R. Toluner-A. Payaşlıoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Yıldız, G. (2019). Devlet Memurları Kanunu: Türk Kamu Personel Rejimi İçin Bitmeyen Tartışma. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15).

Yurdakul, Ş. (2001). Kadro ve Pozisyonlarla İlgili İşlemler. *Mali Yönetim ve Denetim Dergisi*, Eylül-2001.

Kanunlar ve Diğer Mevzuat

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu.

2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu.

2914 Sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu.

2020 yılı Yan Ödeme Kararnamesi (Devlet Memurlarına Ödenecek Zam ve Tazminatlara İlişkin Karar).

AMAÇ VE KAPSAM

Yirminci yüzyılda gelişen kamu politikaları alanı başta akademik araştırmacı-lardan başlayarak uygulamacılara doğru ilgi odağı halinde görünüyor. Bu kapsam-da yayın hayatına atılan dergimizin amacı, Türkiye’de kamu yönetimi çalışmalarıyla ilgili bir bilgi merkezi olmak ve kamu politikaları disiplini odaklı bir yayın merkezi kurmaktır. Binaenaleyh, kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, il-gili sosyal bilimler çalışmalarının alan yazına kazandırılması amaçlanmaktadır. Ek olarak bu dergi ile İktisadi ve İdari Bilimler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler vb. beşeri bilimler bünyesindeki farklı disiplinlerden ortak bir akademik platform oluşturulmak istenmektedir. Bilgi ve değer üretilmesine katkı vermek; akademik yayıncılıkta referans kaynağı olmak; kamu politikası, kamu yönetimi ve sosyal alan-da sürdürülebilirliği öncelemek derginin hedefidir. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) editör kurulu, yayın hayatına başladığı günden bu yana he-deferin ancak ilkeli yayıncılık politikası, bilim ve ifade özgürlüğüne saygı, bilim ve araştırma etiği ilkelerine koşulsuz bağlılık ile gerçekleşeceğine inanmaktadır.

1. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD), Mart, Temmuz ve Ka-sım ayları olmak üzere yılda üç kez yayınlanan uluslararası hakemli bilimsel bir dergidir. Dergi gerektiğinde özel sayılar çıkarabilecektir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin ya-yım dili Türkçe ve İngilizcedir.
3. Dergide, sosyal bilimler alanındaki tüm konu başlıklarına sahip bilimsel makaleler kabul edilmektedir. Dergimizde belirtilen sosyal bilim dallarında teorik ve deneye dayalı çalışmalar, kitap incelemeleri, açıklamalı bibliyografi-ler ve derleme makaleler de yer alabilecektir.
4. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, açık erişim politikasını benimsemiş ve akademik özgürlüğü savunan bir yayım alanıdır. Yayın öncesinde, süre-cinde ya da sonrasında yazarlardan ücret talep edilmez. Yazarlara bir telif ücreti ödenmez.
5. Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar, yayın kurulu tarafından ilk değerlendirmesi yapıldıktan sonra hakemlere gönderilir. Yayın kurulu hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, yazardan makalesinde düzeltme istenmesine ya da basılmamasına karar verir. Yayım kararı yazar(lar)a bildirilir.

6. Yazarlar makalelerinin başlığını, ad, soyadı, unvan, bağlı oldukları kurum adı, posta adresi, telefon ve e-posta adreslerini ayrı bir kâğıda yazarak bir kapak sayfası hazırlayıp makaleleri ile birlikte göndermelidir. Hakemlere gönderilecek metinde makalenin başlığı, makale metni, Türkçe ve İngilizce özetler bulunmalı, kimlik bilgileri yer almamalıdır.
7. Sisteme yüklenen her bir makalenin iThenticate, Turnitin gibi intihal tarama programı aracılığı ile taranarak sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RET edilmektedir. Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir.
8. Dergide yayımlanması istenilen metinlerin, word veya open office gibi döküman biçiminde ve DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>) başvurusu yapılmalıdır.
9. ULAKBİM/TR Dizinin 2020 yılında zorunlu kıldığı "etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelenmelidir." kriteri çerçevesinde insan ve hayvan örnekleme olan nitel ve nicel saha araştırmaları için etik kurul onayı makaleye ek olarak verilmeli ve makalenin yöntem kısmında belge tarih ve sayısı belirtilerek etik kurallara uyulduğu ifade edilmelidir.
10. Dergiye gönderilen çalışmaların Araştırma ve Yayın Etiğine uygunluğuna dikkat edilmektedir. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için uluslararası standartlara uygunluk aranmaktadır.
11. Yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
12. Düzeltme metnini 30 gün içerisinde göndermeyen yazarların metinleri reddedilir.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimler çalışmalarını yayımlamak amacıyla kurulmuştur. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinde yer alan etik görev ve sorumluluklar oluşturulurken açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınmıştır. Aşağıda yazar, hakem ve editörlerin uyması gereken etik ilke ve kurallara yer verilmiştir.

Yazarlara İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen makalelerin kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere ilgili sosyal bilimler alanlarında özgün çalışmalar olması gerekmektedir.
- Makalelerde yararlanılan tüm kaynaklara ilişkin doğru ve uygun bir şekilde kaynak gösterimi gerekmektedir.
- Dergiye gönderilen makalelerin başka bir dergiye gönderilmemiş olması ve KAYPOD Telif Hakkı Devir Formu doldurulması gerekmektedir.
- Makaleye fikren katkıda bulunmayan kişilere yazar olarak yer verilmemelidir.
- Gönderilen makaleye ilişkin çıkar çatışmaları belirtilerek nedeni açıklanmalıdır.
- Yazarların, hakem sürecindeyken çalışmalarına ilişkin ham verileri editörler kuruluna iletmesi istenebilir, bu durumda yazarların ham verilerini editörler kuruluşuyla paylaşmaları beklenebilir. Yazarlar, yayımlanan bir makaleye ilişkin verileri 5 yıl süreyle saklamakla yükümlüdürler.
- Yazarlar çalışmalarında bir hata tespit ettiklerinde editörü ve editörler kurulunu bilgilendirmelidir. Düzeltme veya geri çekme süreçlerini editörler ile işbirliği içerisinde gerçekleştirmelidirler.

Hakemlere İlişkin Etik İlke ve Kurallar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler çift taraflı kör hakemlik süreci ile değerlendirilmektedir. Çift taraflı kör hakemlik, yansız, nesnel ve bağımsız bir değerlendirme sürecinin sağlanabilmesi için yazarların hakemlerden, hakemlerin de yazarlardan gizli tutulması anlamına gelmektedir.

Hakemlere makaleler değerlendirilmek üzere Dergipark sistemi üzerinden iletilmektedir. Hakemler, değerlendirdikleri makalenin KAYPOD'un temel yayın alanlarına katkısını ve makalenin yayımlanabilir olup olmadığına ilişkin kararlarını kendilerine sistem üzerinden iletilen formu doldurmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde hakem olarak görev yapan akademisyenlerin etik sorumlulukları şunlardır:

- Hakemlerin uzmanlık alanlarına ilişkin makalelere hakemlik yapmaya özen göstermeleri gerekmektedir.
- Hakemler çıkar çatışması olabilecek çalışmalarını değerlendiremeyeceklerini editörlere iletmelidirler.
- Hakemler makaleleri tarafsız olarak değerlendirmelidirler.
- Hakemlerin değerlendirdikleri makalelere ilişkin çevrimiçi Makale Değerlendirme Formunu doldurmaları gerekmektedir. Hakemler değerlendirdikleri makaleye ilişkin görüşlerini makale değerlendirme formunda gerekçeli olarak ifade etmelidirler.
- Hakemler makale değerlendirmelerinde yazarları rencide edecek bir dil kullanmaktan kaçınmalı, aksine önerilerinde kullandıkları üslubun bilimsel olması gerekmektedir. Olumsuz bir durum ile karşılaşılması halinde editörler hakem ile iletişime geçerek yorumlarını yeniden gözden geçirmeleri ve düzeltmelerini talep edebilirler.
- Hakemlerin kendilerine verilen süre içerisinde etik sorumluluklara uyarak değerlendirmelerini tamamlamaları gerekmektedir.

Editör(ler)e İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Editörlerin Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan olduğu 'COPE Dergi Editörleri için Etik Davranışlar ve En İyi Uygulamalar Kılavuzu'nda yer alan etik sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdürler. Editörlerin etik görevleri ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:
- Editör derginin niteliğinin artırılması ve gelişimine katkıda bulunmak için çaba sarf etmekle yükümlüdür.
- Editörün, yazarların ifade özgürlüğünü desteklemesi gerekmektedir.
- Editörün, dergide hakem değerlendirmesinin gerekli olmadığı bölümlerin (editöre mektup, davetli yazılar, konferans duyuruları vb.) açıkça belirtildiğinden emin olması gerekmektedir.

- Editörün yayımlanan makalelerin dergi okuyucularının bilgi ve becerileriyle uyumlu olabilmesi için çaba sarf etmesi gerekmektedir.
- Editör, hakemlerin bilgi ve uzmanlıklarına uygun makaleleri değerlendirmelerini istemelidir. Böylece makalelerin alanında uzman kişilerce uygun bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Editör, hakemlerin bir makaleyi değerlendirmeden önce makaleye ilişkin çıkar çatışmaları bulunmadığını belirtmelerini talep etmekle yükümlüdür.
- Editörün hakem değerlendirme sürecine ilişkin gerekli tüm bilgileri ve hakemlerden yapması beklenenleri hakemlere iletmesi gerekmektedir.
- Editör, hakem değerlendirme sürecinin çift taraflı kör hakemlik ile sürdürüldüğünden emin olmalı ve yazarlara hakemleri, hakemlere de yazarları ifşa etmemelidir.
- Editör, hakemleri zamanlama ve performanslarına göre değerlendirmelidir.
- Editör, hakemlere ilişkin bir veri tabanı oluşturmalı ve hakemlerin performansına göre veri tabanını güncellemelidir.
- Editör, kaba ve kırıcı yorumlarda bulunan ya da geç dönen hakemleri hakem listesinden çıkarmalıdır.
- Editör, hakem listesini hakemlerin uzmanlık alanlarına göre sürekli yenilemeli ve genişletmelidir.
- Editör, yazarlara kendilerinden ne beklendiğine ilişkin yayım ve yazım kuralları ile örnek şablonu sürekli güncellemelidir.
- Editör dergiye gönderilen makaleleri dergi yazım kuralları, çalışmanın önemi, özgünlüğü açısından değerlendirmeli ve makaleyi ilk gönderim sürecinde reddetme kararı alırsa, yazarlara bunun nedenini açık ve yansız bir şekilde iletmelidir. Bu süreçte, makalenin dilbilgisi, noktalama ve/veya yazım kuralları (kenar boşlukları, uygun şekilde referans gösterme, vb.) açısından tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine karar verilirse, yazarlar bu konuda bilgilendirilmeli ve gerekli düzeltmeleri yapabilmeleri için kendilerine zaman tanınmalıdır.
- Makalelerde gönderim ve yayıma kabul tarihleri yer almalıdır.
- Yazarların makalelerinin durumuna ilişkin bilgi talebi olduğunda çift taraflı kör hakemlik sürecini bozmayacak şekilde yazarlara makalelerinin durumuna ilişkin bilgi verilmelidir.

- Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde son karar editör kuruluna aittir. Editör kurulu objektif ve akademik kriterler dahilinde dergide yayınlanacak makaleleri belirlemekle yükümlüdür.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarını iletmeli ve kendilerinden beklenenleri açıklamalıdır.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarının en güncel halini iletmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini değerlendirmeli ve derginin gelişimine aktif olarak katılım gösterecek üyeleri editörler kuruluna seçmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini aşağıda yer alan rolleri ve sorumluluklarına ilişkin bilgilendirmelidir
 - Derginin gelişimini desteklemek
 - Kendilerinden istendiğinde uzmanlık alanlarına ilişkin derlemeler yazmak
 - Yayım ve yazım kurallarını gözden geçirmek ve iyileştirmek
 - Derginin işletiminde gerekli sorumlulukları yerine getirmek

İntihal ve Etik Dışı Davranışlar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler basılmadan önce herhangi bir intihal yazılım programı ile taranmaktadır. Benzerlik oranı %20 ve altında olan makaleler yayına kabul edilir. Bu oranı aşan makaleler ayrıntılı olarak incelenir ve gerekli görülürse gözden geçirilmesi ya da düzeltilmesi için yazarlara geri gönderilir, intihal ya da etik dışı davranışlar tespit edilirse yayımlanması reddedilir.

Aşağıda etik dışı bazı davranışlar listelenmiştir:

- Çalışmaya fikren katkıda bulunmayan kişilerin yazar olarak belirtilmesi,
- Çalışmaya fikren katkıda bulunan kişilerin yazar olarak belirtilmemesi,
- Makalenin yüksek lisans/doktora tezinden ya da bir projeden üretilmişse bunun belirtilmemesi,
- Dilimleme yapılması yani, tek bir çalışmadan birden fazla makale yayımlanması,
- Gönderilen makalelere ilişkin çıkar çatışmalarının bildirilmemesi,
- Çift taraflı kör hakemlik sürecinin deşifre edilmesi.

YAZIM KURALLARI

1. Her makalede, ana başlığın hemen altında, makalenin amacı ve önemini içeren biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150-300 kelime arası öz/abstract yer almalıdır. “Öz”lerin altında, beş kelimeyi aşmayan anahtar sözcükler/keywords bulunmalıdır. Kısacası makaleler, Ana Başlık, Öz, Anahtar Sözcükler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Kaynakça sırası ile kaleme alınmış olmalıdırlar.
2. Makaleler 12.000 kelimeyi geçmemelidir.
3. Kamu Yönetimi ve Politikaları dergisine gönderilecek tüm makaleler makale şablonu kullanılarak hazırlanmalıdır. Bu şablon kullanılmadan gönderilmiş makaleler RED edilecektir. Makale şablonuna <https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/18581> linkine tıklayarak ulaşabilirsiniz.
4. Ana metin Times New Roman yazı karakteri kullanılarak 11 punto ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Paragraf öncesi ve sonrası paragraf boşluğu bırakılmamalıdır. Paragrafların ilk satırları 1,25 cm içeriden başlamalıdır.
5. Makalenin ana başlık ve alt başlıkları iki yana yaslı, Times New Roman 13 punto, 1,25 cm paragraf girintili olarak yazılmalıdır ve 1., 1.1., 1.1.1 gibi ondalıklı şekilde, 1.GİRİŞ’ten başlayarak (Kaynakça Hariç) numaralandırılmalıdır. Giriş, Bulgular vs. bölüm başlıkları koyu ve büyük harflerle yazılmalıdır. Alt başlıklar ise koyu ve kelimelerin ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılmalıdır.
6. Metin içinde kısa alıntılar çift tırnak içinde verilmeli, alıntının içinde tırnak işareti kullanılması gerekmesi durumunda ise tek tırnağa başvurulmalıdır. 40 sözcükten uzun alıntılar blok halinde, tırnaksız, paragrafların ilk satırı ile aynı hizada (soldan 1,25 cm girintili) ve tek satır aralık ile İtalik (Eğik) yazılmalıdır. Alıntı yaparken özgün eserden çıkarılan sözcük ve cümleler parantez içinde üç nokta ile (...) belirtilmelidir.
7. “Uzun alıntılar için Microsoft Word programında Giriş sekmesinin altında bulunan Stiller kısmından Uzun Alıntı stili seçilmelidir. Kısa alıntılar çift tırnak içinde verilebilir.”
8. Kitap, dergi, gazete, film ve program adları metin içinde italik yazılmalıdır. Sayılar metin içinde tutarlı olmak koşuluyla harf veya rakamla belirtilebilir. Türkçe metinlerde tarih belirtilirken önce gün, sonra ay yazılmalıdır.

1.1. Başlıklar

(Hazırlamış olduğunuz Diğer kısımları bu alanın tamamını silerek yapıştırabilirsiniz) İkinci dereceden başlıklar Başlık 2 Seçilerek yapılmalıdır

1.1.1. Üçüncü ve Dördüncü Dereceden Başlıklar Üçüncü dereceden başlıklar Başlık 3,

1.1.1.1. Dördüncü dereceden başlıklar Başlık 4 seçilerek yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Kaynakça 1,25 cm asılı ve 1,25 soldan girintili olacaktır.
2. Dergiye gönderilen tüm yazıların metin içi referansları ve kaynakçaları APA sistemine uygun olarak düzenlenmeli, kaynak olarak Publication Manual of the American Psychological Association'ın altıncı baskısı kullanılmalıdır.
3. Metin içinde yapılan tüm göndermeler, yine metnin içinde, sırasıyla yazarın soyadı, tarih ve eğer alıntı yapılmışsa sayfa numarası yazılarak belirtilmelidir (Barthes, 1975, s. 104). Aynı kaynaklara yapılan diğer göndermelerde de aynı yöntem uygulanmalı, "age." gibi ibareler kullanılmamalıdır.
4. Gönderme yapılan eser iki yazarlı ise, her iki yazarın da soyadları belirtilmeli (Lipovetsky ve Charles, 2004); yazarlar ikiden fazlaysa, ilk yazarın soyadından sonra "ve diğerleri" anlamında "vd." ibaresi kullanılmalı (Jenkins vd., 2009); birden fazla kaynağa yapılan göndermeler ise noktalı virgülle ayrılmalıdır (Alemdar, 1999; Oskay, 1994).
5. Aynı yazarın aynı yılda yaptığı çalışmalar için "a, b, c" ibareleri kullanılmalı (Cassetti, 2011a) ve bu ibareler metin içinde ve kaynakçada aynı olmalıdır.
6. İkincil bir kaynak söz konusu ise metin içi referans, alıntı yapılan yazarın adının metinde geçip geçmemesine göre (aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) veya (Musser'den aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) şeklinde düzenlenmelidir.
7. Kaynakçada yalnızca metinde gönderme yapılan kaynaklara tam künyeleri ile yer verilmeli ve türleri dikkate alınmaksızın tüm kaynaklar yazar soyadı ve yıla göre düzenlenmelidir.
8. Çeşitli eserlerin kaynakçada nasıl gösterilmesi gerektiği ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

KİTAP

Tek yazarlı kitap

Tekşen, Ö. (2014). *Ertelenmiş Vergilerin İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi 1* (1. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı çeviri kitap

Wacquant, L. (2011). *Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi*. (M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitap

Eco, U. ve Dixon, R. (2012). *Inventing the enemy and other occasional writings*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.

Eco, U., Martini, C. M., Proctor, M. ve Cox, H. (2012). *Belief or non belief? A confrontation*. New York: Skyhorse Pub.

Derleme kitap

Bottomore, T. ve Nisbet R. (Ed.). (2002). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Ankara: Ayraç.

Kitapta bölüm/makale

Giddens, A. (2002). *Pozitivizm ve Eleştiriciler*. (L. Köker, Çev.). T. Bottomore ve R. Nisbet, (Ed.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi içinde*(243 291).Ankara: Ayraç.

MAKALE

Basılı dergide makale

Eco, U. ve Pezzini, I. (1982). *La sémiologiedes Mythologies*. *Communications*, 36(1), 19–42.

Çevrimiçi dergide makale

Caoduro, E. ve Baschiera, S. (2015). *Retro, Faux-vintage and Anachronism: When Cinema- Looks Back*. *Necsus*. Bahar 2015. Erişim 8 Mart 2016, <http://www.necsus-ejms.org/retro-faux-vintage-and-anachronism-when-cinema-looks-back/>

DİĞER KAYNAKLAR

Yayınlanmamış tez

Pinto, A. (2012). Intergovernmental relations in developing countries. Yayınlanmamış doktora tezi, Picardi Jules Verne Üniversitesi.

Gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). Representation Problem in the European Union. Le Monde. 4.

Çevrimiçi gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). Representation Problem in the European Union. Le Monde. Erişim 7 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/03/05/aveuglements-europeens_4877082_3232.html

Gazete haberi (yazar adı yoksa)

“Haber Başlığı” (6 Mart 2016). Gazete ya da web sitesi adı Erişim 07 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/politique/article/2016/03/06/loi-travail-manuel-valls-promet-des-ameliorations_4877336_823448.html

Websitesi

Hacızade, N. (10 Eylül 2015). Yaşar Kemal'den, Sevmek, Sevinmek, İyi Şeyler Üstüne. Erişim 07 Mart 2016, <http://www.5harfliler.com/yasar-kemalden-sevmek-sevinmek-iyi-seyler-ustune/>

“WEB sitesi adı” Erişim 17 Mart 2016, <https://googleblog.blogspot.com/2016/03/what-we-learned-in-seoul-with-alphago.html>

Film

Anderson, W. (1999). Rushmore [Film].

AIM & SCOPE

The field of public policy, which developed in the twentieth century, seems to be at the centre of attention from academic researchers to practitioners. In this context, the aim of our journal is to become an Information Centre related to public administration studies in Turkey and to establish a publication centre focused on public policy discipline. Consequently, it is aimed to bring relevant social sciences studies, especially public administration and public policies, to the literature. In addition, this journal aims to create a common academic platform from different disciplines within the humanities such as Economics and Administrative Sciences, Political Science and International Relations. Contributing to the production of knowledge and value; being a reference source in academic publishing; prioritizing sustainability in public policy, public administration and social areas is the goal of the journal. The editorial board of the Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) believes that since the day it started its publication, the goals can only be achieved through principled publishing policy, respect for science and freedom of expression, and unconditional adherence to the principles of science and research ethics.

1. Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) is an international peer-reviewed scientific journal published three times a year in March, July and November. The journal will be able to issue special issues when necessary.
2. Studies submitted for publication should not have been published elsewhere or sent for publication. The publication language of the journal is Turkish, English, German and Russian.
3. Scientific articles with all subject titles in the field of social sciences are accepted in the journal. Theoretical and experimental studies, book reviews, annotated bibliographies and review articles in the social sciences specified in our journal can also be included.
4. Journal of Public Administration and Policy is a publication field that has adopted an open access policy and defends academic freedom. No fee is charged to the authors before, during or after the publication. No royalties are paid to authors.
5. Manuscripts sent to the journal for publication are sent to the referees after their first evaluation by the editorial board. The editorial board decides whether the article is to be published, revised or rejected in accordance with

the upcoming report from the referees. The publication decision is notified to the author (s).

6. Authors should write the title of their articles, first name, last name, title, institution name, postal address, phone and e-mail addresses on a separate paper and prepare a cover page and send them along with their articles. Turkish and English abstracts should be included in the text that will be sent to the referees, and no credentials should be included in the title of the article, the text of the article, and the Turkish and English abstracts should be included.
7. Each article uploaded to the system must be scanned and uploaded to the system through plagiarism scanning programs such as iThenticate and Turnitin. Articles with a scan result of more than 20% are rejected. Articles are evaluated by at least two referees with blind review practice.
8. The articles to be published in the journal must be submitted in the form of a document such as word or open office and via DergiPark system (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>).
9. Ethics committee approval should be obtained separately for clinical and experimental studies on humans and animals that require an ethical committee decision, which ULAKBIM / TR Index started to make compulsory in 2020, this approval should be specified and documented in the article. For qualitative and quantitative field studies with human and animal samples within the framework of the criteria, the approval of the ethics committee should be given in addition to the article and it should be stated that the ethical rules are followed by stating the date and number of the document in the method part of the article.
10. The compliance of the studies submitted to the journal with Research and Publication Ethics is paid attention to. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) recommendations and COPE (Committee on Publication Ethics) are required to comply with international standards for editors and authors.
11. Articles that do not comply with the spelling and format rules will not be sent to the referee and will not be published.
12. The papers of the author(s) who do not submit the revisions within 30 days will be rejected.

ETHICAL PRINCIPLES AND PUBLICATION POLICY

The Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) was established to publish public administration and public policy studies. The guidelines and policies published by the Committee on Publication Ethics (COPE) were taken into account as open access when creating the ethical duties and responsibilities contained in the Journal Public Administration and Policy. The following are the ethical principles and rules related to scientific research and the ethical principles and rules that authors, referees and editors should follow.

Ethical Principles and Rules Related to Scientific Research

- ♦ Scientific methods should be used at the stages of collecting, analyzing, interpreting and reporting data related to the studies. Results that are not of a scientific nature cannot be included in the scope of research.
- ♦ National and international regulations should be adhered to in the research process and permission should be obtained from the competent authorities. The data obtained during the research process should be used to the extent or form permitted by the competent authorities. In studies aimed at individuals, the consent of the participants should be observed and it should be essential that the information that should not be presented remains confidential.
- ♦ *Researchers are obliged to inform the relevant persons and institutions about the negative situations that may occur as a result of the research. Researchers have the right not to participate in the study due to adverse circumstances.

Ethical Principles and Rules for Authors

- ♦ Articles submitted to the Journal of Public Administration and Policy should be original studies in the related fields of social sciences, especially public administration and public policies.
- ♦ An accurate and appropriate representation of the source is required for all the resources used in the articles.
- ♦ The articles submitted to the journal should not have been sent to another journal and the REGISTERED Copyright Transfer Form should be completed.

- ✦ People who do not contribute ideas to the article should not be included as authors. Unpublished or unpublished works should not be included as a source. All or part of any work cannot be published without permission or without showing the source.
- ✦ Conflicts of interest related to the submitted article should be stated and the reason should be explained. If there are authors or authors, they should indicate the financial sources of the work.
- ✦ The author or authors should act in accordance with the citation system determined by the journal at the article writing stage.
- ✦ Authors may be asked to submit raw data related to their work to the editorial board during the review process, in which case authors may be expected to share their raw data with the editorial board. The authors are obliged to keep the data on a published article for a period of 5 years.
- ✦ Authors should inform the editor and the board of editors when they detect an error in their work. They should carry out the correction or withdrawal processes in cooperation with the editors.

Ethical Principles and Rules for Reviewers

All articles submitted to the Journal of Public Administration and Policy are evaluated by a double-blind peer-review process. Double-blind review means keeping the authors confidential from the reviewers and the reviewers from the authors in order to ensure an impartial, objective and independent evaluation process. Articles are sent to the reviewers via the Dergipark system for evaluation. The reviewers make the contribution of the article they evaluate to the main publication areas of KAYPOD and make their decisions about whether the article is publishable by filling out the form sent to them through the system. The ethical responsibilities of academics who work as referees in the Journal of Public Administration and Policy are as follows:

- ✦ Reviewers should take care of reviewing articles related to their areas of expertise.
- ✦ Reviewers should inform the editors that they cannot evaluate studies that may be a conflict of interest.
- ✦ Reviewers should evaluate the articles impartially. Reviewers should not transfer information from the article to their own study, nor should they take

academic/personal interests into account. Studies should not be shared with third parties during the arbitration process.

- ✦ Reviewers are required to fill out the online Article Evaluation Form for the articles they have evaluated. Reviewers should express their opinions about the article they are evaluating in a reasoned manner in the article evaluation form.
- ✦ Reviewers should avoid using language that will offend the authors in their article evaluations, but on the contrary, the style they use in their suggestions should be scientific. In case of an adverse situation, the editors may contact the reviewers and request that they reconsider and correct their comments.
- ✦ Reviewers should take into account the principles of scientific research and publication ethics of the journal. Reviewers are required to complete their evaluations by complying with ethical responsibilities within the time given to them.

Ethical Principles and Rules of the Editor(s)

- ✦ The editors are obliged to fulfill the ethical responsibilities contained in the 'COPE Guide to Ethical Behavior and Best Practices for Journal Editors' published by the Committee on Publication Ethics (COPE). The ethical duties and responsibilities of editors are as follows:
 - ✦ The editor is obliged to make efforts to increase the quality of the journal and contribute to its development.
 - ✦ The editor is required to support the freedom of expression of the authors.
 - ✦ The editor is responsible for ensuring that the sections in the journal where peer review is not required (letter to the editor, invited articles, conference announcements, etc.), it is necessary to make sure that it is clearly stated.
 - ✦ The editor should make efforts to ensure that the published articles are compatible with the knowledge and skills of the journal readers.
 - ✦ The editor should ask the reviewers to evaluate the articles in accordance with their knowledge and expertise. In this way, appropriate evaluation of the articles by experts in their field should be ensured.
 - ✦ The editor is obliged to request that the reviewers indicate that there are no conflicts of interest regarding the article before evaluating an article.

- ✦ The editor is required to provide the reviewers with all the necessary information about the reviewer evaluation process and what they are expected to do from the reviewers.
- ✦ The editor should ensure that the reviewer evaluation process is carried out by double-blind reviewing and should not disclose reviewers to the authors and authors to the reviewers.
- ✦ The editor should evaluate the reviewers according to their timing and performance.
- ✦ The editor should create a database of reviewers and update the database according to the performance of the reviewers.
- ✦ The editor should remove reviewers from the list of reviewers who make rude and offensive comments
- ✦ The editor should constantly update and expand the list of reviewers according to the areas of expertise of the reviewers.
- ✦ The editor should constantly update the sample template with publication and writing rules for what is expected of the authors themselves.
- ✦ The editor should evaluate the articles submitted to the journal in terms of the rules of journal writing, the importance and originality of the study, and if he decides to reject the article during the first submission process, he should clearly and impartially communicate the reason for this to the authors. In the process, the grammar of the article, punctuation and/or spelling rules (margins, proper referencing, etc.) if it is decided that it should be reviewed in terms of, the authors should be informed about it and given time to make the necessary corrections.
- ✦ The submission and acceptance dates for publication should be included in the articles.
- ✦ When authors have a request for information about the status of their articles, authors should be provided with information about the status of their articles so as not to disrupt the double-blind peer review process.
- ✦ The final decision on the articles sent to the journal for publication belongs to the editorial board. The editorial board is obliged to determine the

articles to be published in the journal within the objective and academic criteria.

- ✦ The editor should communicate the publication and writing rules to the members of the board of editors and explain what is expected of them.
- ✦ The editor should provide the most up-to-date version of the publication and writing rules to the members of the board of editors.
- ✦ The editor should evaluate the members of the board of editors and elect members to the editorial board who will actively participate in the development of the journal.
- ✦ The editor should inform the members of the editorial board of the following roles and responsibilities
 - To support the development of the journal
 - To write reviews about their areas of expertise when they are asked to
 - Review and improve the rules of publication and spelling
 - To fulfill the necessary responsibilities in the operation of the journal

Author Guidelines

1. Papers should be prepared by using the article template. You can download the article template from [here](#).
2. The copyright transfer form should be scanned with signature and uploaded to the system. Download the copyright transfer form from [here](#).
3. The author information form should be filled and uploaded to the system (in Word format). Download the author information form from [here](#).
4. Ethics Committee Approval is required for studies that require ethics committee approval.
 - While the articles are uploaded to the DergiPark system, the Title, Abstract and Keywords should be filled in English and Turkish. All English and Turkish Article Titles should be written in capital letters.
 - Studies should comply with the rules of grammar. A clear and understandable narrative should be followed in the articles; information out

of the purpose and scope should not be included. Valid scientific methods should be followed in the preparation of articles.

- The purpose, subject, scope, method, etc. of the study sections should be adequately explained and studies should be prepared within a certain systematic. In this context, articles that do not comply with the spelling rules will be rejected.
- According to the TR index criteria, the relevant works of the authors who do not have ORCID information will not be accepted.
- Author Information Form must be uploaded to the system during the article submission process. Information regarding author name and affiliation should not be included in the text. You can find the author information form [here](#).

RULES ON THE TEXT AND REFERENCES

1. In each article, just below the main title, there should be an abstract of 150-300 words containing the purpose and importance of the article. Abstracts should not exceed the specified word limit. Keywords that do not exceed 5 words should be added under the abstract. In short, the articles should be written in the order of Main Title, Abstract, Keywords, Article Text, Notes and Bibliography. Paragraphs should not be made in the Abstract section.
2. The word count of the articles should not exceed 12000 words, including the bibliography, abstract and extended abstract.
3. Each article should have a title. The title should be brief and descriptive, consistent with the content of the study. Article titles must be numbered manually.
4. In-text references and bibliographies of all articles should be arranged in accordance with the APA system. The sixth edition of the Publication Manual of the American Psychological Association should be used as the source.
5. In the bibliography, only the references cited in the text should be included with their full citations, and all references should be arranged according to the surname of the author and the year, regardless of their types.

6. If the citation and bibliography were prepared using Endnote, Mendeley, and similar programs, these program links should be removed in the files to be uploaded to the system.
7. Short quotations in the text should be given in double quotation marks, and if quotation marks are required within the quotation, single quotation marks should be used. Quotations longer than 40 words should be written as a block, without quotation marks, in line with the first line of the paragraphs (1.25 cm indented from the left) and in Italics (Italic) with a single line spacing. When quoting, words and sentences extracted from the original work should be indicated with three dots (...) in parentheses.

Note: Ethics Committee Approval should be obtained for studies that require an Ethics Committee Decision, this approval should be stated in the article and submitted as a document during the application.

- ✦ Studies Requiring Ethics Committee Permission are as follows:
 - o All kinds of research carried out with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using survey, interview, focus group work, observation, experiment, interview techniques.
 - o Use of humans and animals (including material/data) for experimental or other scientific purposes,
 - o Clinical studies on humans,
 - o Research on animals,
 - o Retrospective studies in accordance with the law on the protection of personal data,
- ✦ Also,
 - o Stating that the “Informed consent form” has been received in case presentations,
 - o Obtaining and specifying permission from the owners for the use of scales, surveys, photos belonging to others,
 - o Stating that copyright regulations are complied with for the ideas and artworks used

Note: Ethics committee approval is not required for articles that used data obtained before 2020, retrieved from master's/doctoral studies (must be specified in the article), submitted an application for publication to the journal in the previous year, and accepted but not yet published. You must indicate in the author information form that your study has this status.

Important Reminder: Below are the issues that we request from our referees to be examined during the evaluation process. In this direction, it is useful to check these aspects before uploading your study to the system:

- The relevance of the study to the Journal of Public Administration and Policy as a subject
- The harmony between the title of the article and the content
- The adequacy of the abstract and keywords of the article and its compatibility with the content
- The purpose of the article, its scope and the level of disclosure of its importance
- The adequacy of the theoretical framework of the article
- The suitability of the research method used in the article for the purpose
- The adequacy of the academic language and expression used in the article
- Level of access to basic sources in the article
- The level of compliance with academic ethical rules in the article
- The regularity of the editing of the article and the flow of content
- The originality of the article and its contribution to science
- The compatibility of the conclusion part of the article with the content
- The adequacy of the conclusions and recommendations reached in the article
- Compliance of the article with the spelling rules

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2023 / CİLT / VOL.: 4 / SAYI / NO: 2

/kay.pod.79

/kaypod2020

/kaypod2020